

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE DERS
KİTAPLARINDA AFETLER VE AFET EĞİTİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Manolya Meyra ERDOĞAN

Eskişehir, 2025

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE DERS KİTAPLARINDA
AFETLER VE AFET EĞİTİMİ**

Manolya Meyra ERDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Programı
Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE**

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat 2025
Eskişehir**

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA VE DERS KİTAPLARINDA AFETLER VE AFET EĞİTİMİ

Manolya Meyra ERDOĞAN

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Şubat 2025

Danışman: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

Bu araştırma, Türkiye'de ortaokul düzeyindeki 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında, 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Model’inde afet ve afet eğitimi konularının ele alınış biçimini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada, ders kitaplarındaki metinler, görseller, sorular ve etkinlikler afet ve afet eğitimi bağlamında analiz edilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu araştırma verileri betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiş, elde edilen bulgular tablolar ve açıklayıcı örneklerle desteklenmiştir.

Araştırmanın bulguları, doğal afetlerin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerini azaltmak için afet bilincinin küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. İncelenen ders kitaplarında afet türleri, afet anında ve sonrasında alınması gereken önlemler gibi konuların ele alındığı görülmüştür. Ancak, afet eğitiminin pratik boyutuna yönelik etkinlik ve uygulamaların yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda, afet eğitiminin Sosyal Bilgiler derslerinde daha kapsamlı, bilimsel temelli ve uygulamaya yönelik işlenmesi gerektiği önerilmektedir. Ders kitaplarında afet bilincini destekleyecek görsel ve etkinliklerin artırılması ve öğretim programlarında afet eğitimi konularına daha fazla yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanan içeriklerin, öğrencilere sadece teorik bilgi sunmakla kalmayıp aynı zamanda afetlere karşı bilinçli ve hazırlıklı yurttaşlar yetiştirmeyi hedeflemesi gerektiği belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Afet Eğitimi, Doğal Afetler, Ders Kitapları, Öğretim Programı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli.

ABSTRACT

DISASTERS AND DISASTER EDUCATION IN THE SOCIAL STUDIES CURRICULUM AND TEXTBOOKS

Manolya Meyra ERDOĞAN

Department of Turkish and Social Sciences Education

Anadolu University, Graduate School, February 2025

Supervisor: Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE

This study aims to examine how disaster and disaster education topics are addressed in the 4th, 5th, 6th, and 7th-grade Social Studies textbooks, the 2023 Social Studies Curriculum, and the 2024 Türkiye Century Maarif Model in Türkiye. In this study, the texts, visuals, questions, and activities in the textbooks were analyzed within the context of disaster and disaster education. The research employed a qualitative research method, and the data were evaluated using descriptive analysis. The findings were supported by tables and illustrative examples.

The results indicate that disaster awareness should be developed from an early age to reduce the impact of natural disasters on individuals and society. The analysis revealed that while disaster types and the necessary precautions before, during, and after disasters were covered in the textbooks, practical activities and applications related to disaster education were insufficient.

The study concludes that disaster education in Social Studies courses should be addressed in a more comprehensive, scientifically based, and practice-oriented manner. It is recommended that textbooks include more visuals and activities to support disaster awareness, and that more time should be allocated to disaster education topics in the curriculum. The content prepared in this context should not only provide students with theoretical knowledge but also aim to cultivate conscious, and prepared citizens in the face of disasters.

Keywords: Social Studies Education, Disaster Education, Natural Disasters, Textbooks, Curriculum, Türkiye Century Maarif Model.

TEŞEKKÜR

Doğal olaylar, insan ve çevresine zarar verdiğinde afete dönüşür. Türkiye, jeolojik ve coğrafi konumu itibarıyla sıkça doğal afetlerin yaşandığı bir bölgedir. Bu doğal olayların en yıkıcı örneklerinden biri 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli büyük bir deprem, birçok yurttaşımızın hayatını kaybetmesine ve toplumun derin acılar yaşamasına yol açmıştır. Bir Hataylı ve depremzede olarak bu felakette birçok yakınımızın ve arkadaşımızın kaybına tanıklık ettik. Ancak, afetin ardından toplumsal dayanışma ile gösterilen yardım ve destek, birliğimizin ve dayanışma kültürümüzün güçlü olduğunu kanıtlamıştır. Bu durum, Sosyal Bilgiler eğitiminin temel amacının "iyi yurttaş" yetiştirmek olduğunu tekrar gündeme getirmiştir. Diğer yandan, doğal olayların afete dönüşmesi, toplumsal hazırlık, bilinç ve sorumluluk eksikliklerimizi de gözler önüne sermektedir. Toplumun bilinçlenmesi ve iyi yurttaşlık kavramının içselleştirilmesi, felaketlerin etkilerini azaltmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, doğal olayların afete dönüşmesini engellemeye yönelik toplumsal sorumluluğun ve eğitimin rolü ele alınacaktır. Gelecekte, bilinçli ve sorumlu bireylerin çoğunlukta olduğu bir toplum umuduyla...

Bu çalışmanın tohumdan olgun ağaca dönüşme sürecinde, birçok ismin doğrudan ya da dolaylı katkıları söz konusudur. Özellikle tez sürecim boyunca bilgi, deneyim ve rehberlikleriyle yol gösterici olan danışman hocam Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE'ye en içten şükran ve minnettarlığımı sunarım. Sabırlı desteği, yapıcı eleştirileri ve yönlendirmeleri sayesinde bu çalışmayı tamamlamış bulunmaktayım. Tezimin değerlendirilmesi sürecinde kıymetli zamanlarını ayırarak bilgi ve deneyimleriyle çalışmama katkı sağlayan jüri üyeleri Doç. Dr. Kerim ŞEN'e, ve ayrıca deprem sonrası bana ve diğer depremzede öğrencilere destek ve yardımları için Prof. Dr. Hıdır KARADUMAN'a da derin minnet ve teşekkürlerimi iletmek isterim. Ve deprem döneminde bana ulaşmaya çalışan, Eskişehir'e dönüşüm sürecimde yanımda olan Prof. Dr. Erdoğan KAYA'ya da saygı ve şükranlarımı sunarım.

Hayatım boyunca iyi insan ve iyi yurttaş olma anlayışını benimsememde, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı olarak beni yetiştiren; yaşadığım bölgenin ilk kız öğrencisi ve üniversite mezunu olmamı sağlayan değerli annem Sabire KONUKLAR'a sonsuz sevgi ve minnet duygularımı ifade ederim. Bana her daim ilham veren, ikinci annem olarak gördüğüm, eğitim hayatım boyunca en iyi öğretmenim ve destekçisi olan, artık aramızda bulunmayan sevgili biricik ablam Derya AYDIN'a en derin sevgi ve minnettarlığımı sunarım. Yüksek lisans döneminde yaşadığım zorlukları göğsünde yumuşatan, desteği ve inancıyla en güç anlarımı kolaylaştıran sevgili eşim, en değerlim Bilal Sinan ERDOĞAN'a, motivasyon ve desteği sayesinde tezimi tamamlayabilme şansı verdiği için en derin teşekkürlerimi sunarım.

Tarih

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Manolya Meyra ERDOĞAN

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERÎ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU
KARAR BELGESİ

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Eğitim Bilimleri
BAŞLIK:	Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Afetler ve Afet Eğitimi
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Prof. Dr. Tuba ÇENGELCİ KÖSE
TEZ YAZARI:	Manolya Meyra ERDOĞAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu
Prof. Dr. Samir ÖNCE (Başkan-İkt. ve İdari Bil. Fak.)	
Prof. Dr. M. Erkan ÜYÜMEZ (Başkan Yardımcısı -İkt. ve İdari Bil. Fak.)	Prof. Dr. Fatime GÜNEŞ (Edebiyat Fak.)
Prof. Dr. Yıldız UZUNER (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Erkan YÜKSEL (İletişim Bil. Fak.)
Prof. Dr. Handan DEVECİ (Eğitim Fak.)	Prof. Dr. Kamil ÇEKEROL (Açıköğretim Fak.)

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tezi hazırlarken ChatGPT üretken yapay zekâ programlarından destek aldığımı beyan ederim. Tezin hazırlığı aşamasında üretken yapay zekâ programlarından çeviri desteği aldım. Üretken yapay zekâ programlarından aldığım bilgilerin doğruluğunu kontrol ettiğimi bildiririm. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Manolya Meyra ERDOĞAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	4
1.3 Araştırmanın Önemi.....	4
1.4 Araştırmanın Sınırlılıklar.....	6
1.5 Tanımlar.....	7
2 ALANYAZIN TARAMASI.....	8
2.1 Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı.....	8
2.1.1 Dünya’da Sosyal Bilgilerin Gelişimi.....	11
2.1.2 Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Gelişimi.....	13
2.2 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	15
2.2.1 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Temel Beceriler.....	16
2.2.2 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Değerler.....	17
2.2.3 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nın Öğrenme Alanları ve Kazanımları.....	18
2.3 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli.....	19
2.3.1 Temel Yaklaşım ve Hedefler.....	20
2.3.2 Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan.....	20
2.3.3 Beceriler ve Değerler Eğitimi.....	20
2.3.4 Öğretim Programının Sadeleştirilmesi ve Yenilikler.....	21
2.3.5 TYMM’nin Uygulama Süreci ve Zorluklar.....	21
2.4 Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Afet.....	22
2.5 Afet Kapsamı ve Türleri.....	24
2.5.1 Afet Tanımı.....	24

2.5.2 Doğa Kökenli Afetler.....	26
2.5.2 İnsan Kökenli Afetler.....	32
2.6 Afet Eğitimi.....	34
2.6.1 Türkiye’de Afet Eğitimi.....	36
2.7 Afet Yönetimi.....	37
2.7.1 Afet Yönetiminin Aşamaları.....	38
2.8 Öğretim Programlarında Afetler ve Afet Eğitimi.....	42
2.9 İlgili Araştırmalar.....	43
2.9.1 Türkiye’de Yapılan Çalışmalar.....	43
2.9.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	45
3 YÖNTEM.....	50
3.1 Araştırma Modeli.....	50
3.1.1 Araştırma Süreci.....	51
3.2 Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları.....	52
3.3 Verilerin Analizi.....	53
3.4 Veri Analizi Yöntemi.....	53
3.5 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenilirliği.....	55
4 BULGULAR VE YORUM	57
4.1 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet Konularına Yer Verilme Durumu.....	57
4.1.1 Afet Öncesi, Sırası ve Sonrasına Yönelik Hazırlıklar.....	57
4.1.2 Afet ve Acil Durum Aile Planı.....	57
4.1.3 Afet Sonrası Toplumsal Dayanışma ve Güç Birliği.....	57
4.1.4 Afet Çantası Hazırlama.....	58
4.1.5 Yaşadığı Çevredeki Afetlerin ve Çevre Sorunlarının Nedenlerini Sorgulama.....	58
4.2 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Model’inde Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu.....	58
4.2.1 Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 4. Sınıf Kazanımları.....	58
4.2.2 Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 5. Sınıf Kazanımları.....	58
4.2.3 Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı:	

6. Sınıf Kazanımları.....	60
4.2.4 Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı:	
7. Sınıf Kazanımları.....	60
4.3 Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında	
Afet ve Afet Konularına Yer Verilme Durumu.....	61
4.3.1 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu.....	61
4.3.2 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı.....	65
4.3.3 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı.....	72
4.3.4 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu.....	75
4.3.5 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı.....	78
4.3.6 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı.....	85
4.3.7 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu	92
4.3.8 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı	94
4.3.9 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	97
4.3.10 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu	98
4.3.11 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı	100
4.3.12 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	105
5 SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	111
5.1 Sonuçlar	111
5.1.1 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar.....	111

5.1.2 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar.....	113
5.1.3 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar.....	114
5.1.4 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar.....	116
5.1.5 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar	117
5.1.6 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar	118
5.2 Tartışma	120
5.3 Öneriler	123
Kaynakça.....	125

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Temel Beceriler	16
Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Değerler	17
Tablo 3: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı	18
Tablo 4: Sınıflara Göre Seçilen Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler.....	
52Hata! Yer işareti tanımlanmamış.	
Tablo 5: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimi Tanımlarına İlişkin Bulgular	61
Tablo 6: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı	64
Tablo 7: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	71
Tablo 8: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular	74
Tablo 9: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı	77
Tablo 10 : 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	84
Tablo 11 : 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular	91
Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı	93
Tablo 13: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	96
Tablo 14: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular	98
Tablo 15: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı	99
Tablo 16: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı	104

ŞEKİLLER TABLOSU

Şekil 1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Doğal Afetlerle İlgili Görsel	65
Şekil 2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afet Türüyle İlgili Görseller	66
Şekil 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Heyelan Afet Türüyle İlgili Görsel	67
Şekil 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangını Afet Türüyle İlgili Görsel...	67
Şekil 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Çığ Afet Türüyle İlgili Görsel.....	68
Şekil 6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afet Türüyle İlgili Görsel	69
Şekil 7. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Afet Eğitimiyle İlgili Görsel	70
Şekil 8. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Deprem Afetiyle İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu	72
Şekil 9. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Doğal Afet İle İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu	72
Şekil 10. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Değerlendirme Sorusu.....	73
Şekil 11. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Deprem Afetiyle İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu	73
Şekil 12. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel	77
Şekil 13. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel	78
Şekil 14. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangını Afetiyle İlgili Görsel	79
Şekil 15. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Kaya Düşmesi Ya Da Heyelan Afetiyle İlgili Görsel.....	79
Şekil 16. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afetiyle İlgili Görsel	80
Şekil 17. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Çığ Afetiyle İlgili Görsel	80
Şekil 18. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Hortum Afetiyle İlgili Görsel.....	81
Şekil 19. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Obruk Afetiyle İlgili Görsel	81
Şekil 20. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Afet Eğitimiyle İlgili Görsel	82
Şekil 21. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Düşünelim Etkinliği	85
Şekil 22. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Keşfedelim Etkinliği.....	85
Şekil 23. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Öğrenelim.....	86
Şekil 24. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Öğrenelim.....	87
Şekil 25. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Uygulayalım.....	89
Şekil 26. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Değerlendirelim.....	90

Şekil 27.	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Erozyon ve Obruk ile İlgili Görsel.....	94
Şekil 28.	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afetiyle İlgili Görsel	95
Şekil 29.	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangınlarıyla İlgili Görsel	95
Şekil 30.	6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı.....	97
Şekil 31.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel	100
Şekil 32.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel	101
Şekil 33.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Tsunami Afetiyle İlgili Görsel	101
Şekil 34.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem ve Acil Durumlarda Kullanılacak Güvenli Çıkış İlgili Görsel.....	102
Şekil 35.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Temsili Tsunami Erken Uyarı Sistemi ile İlgili Görsel.....	103
Şekil 36.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ülkemizde Göç Konusu	104
Şekil 37.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı.....	105
Şekil 38.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı.....	106
Şekil 39.	7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sıra Bende	107
Şekil 40.	7. Sınıf Ders Kitabı 7. Ünite Sonu Değerlendirme Sorusu	108
Şekil 41.	7. Sınıf Ders Kitabı 5. Ünite Sonu Değerlendirme Sorusu	108

KISALTMALAR DİZİNİ

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

BM : Birleşmiş Milletler

JICA : Japonya Uluslararası İş birliği Ajansı

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

UNISDR : Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi

SBDÖP : Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

TYMM : Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

WHO : Dünya Sağlık Örgütü

GİRİŞ

Problem Durumu

Sosyal bilgiler dersi, yaşamla doğrudan bağlantılı bilgiler, beceriler ve değerler kazandırarak bilinçli vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir programdır. Bu program, bir ülkenin siyasi, sosyal, ekonomik ve coğrafi koşulları ile küresel dinamikler ve 21. yüzyılın ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu çerçevede sosyal bilgiler; tarih, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, hukuk, siyaset bilimi gibi sosyal ve beşerî bilimler disiplinlerinden faydalanarak bireylerin doğup büyüdüğü topluma ve çevrelerine uyum sağlamalarını, hak ve sorumluluklarının farkında olmalarını, toplumsal yararı gözetmelerini, çevresel sorunlara duyarlı bireyler olmalarını ve dünyadaki gelişmelerden haberdar olmalarını amaçlayan bir ders niteliği taşır (Karasu-Avcı, Faiz, & Turan, 2020). Kaymakçı (2010) sosyal bilgileri, “dünyada yaşayan herkesin ortaklaşa çözmesi gereken çevre sorunları gibi önemli sorunlara anlamlı ve yararlı çözümler üretmeye çalışılan bir ders” olarak tanımlamaktadır. Sosyal bilgiler dersinde işlenen konular, insan yaşamıyla doğrudan ilişkilidir. Bu konulardan biri olan doğal afetler, bu çalışmanın ana odağını oluşturmaktadır. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki iki büyük deprem, 10 şehirde en az 45 bini aşkın can kaybına yol açarak Türkiye tarihinin en büyük felaketlerinden biri olarak kaydedilmiştir (NTV, 2023). Ülkemizde sıkça görülen diğer doğal afetler arasında dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, şiddetli yağış, şiddetli rüzgâr, yıldırım, çığ, kar ve fırtına bulunmaktadır (Sarıkoca & Topçu, 2024). Türkiye, jeolojik olarak genç bir ülke olması ve konumu nedeniyle tarih boyunca birçok doğal afetten etkilenmiş ve bu durum günümüzde de devam etmektedir. Bu afetler, ülke genelinde büyük can ve mal kayıplarına neden olmaktadır (Şulek & Aktın, 2023,5). Özellikle 2020 yılı, meteorolojik kökenli doğal afetlerin dünya genelinde yoğun olarak yaşandığı bir yıl olmuş; kasırgalar, siklonlar, tayfunlar, fırtınalar, sel felaketleri, orman yangınları ve kuraklık gibi afetler milyonlarca insanın yer değiştirmesine yol açmıştır (Sarıkoca & Topçu, 2024). Bu tür afetler sonucunda hem can kayıpları yaşanmış hem de maddi ve manevi açıdan ciddi kayıplar verilmiştir.

Doğal afetler, insanların yaşadığı bölgelerde meydana gelen, önlenmesi mümkün olmayan ve başladığında durdurulamayan, sosyal ve ekonomik hayat üzerinde olumsuz

etkiler yaratan, ciddi can kaybı ve maddi zarara sebep olan yıkıcı doğa olayları olarak tanımlanabilir (Özey, 2019). Yaylacı (2015) ise doğal afetleri, insanların yaşamlarını kaybetmesine, çevrelerinde maddi zararların meydana gelmesine ve sosyal, kültürel, ekonomik alanlarda olumsuz sonuçların ortaya çıkmasına neden olan doğa kaynaklı olaylar olarak ifade etmiştir. Her iki tanımda da doğal afetlerin insan kontrolü dışında gerçekleştiği ve sosyal-ekonomik etkilerinin olumsuz olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, doğal olaylar da insan kontrolü dışında meydana gelir; ancak her doğal olay afet niteliği taşımaz. Doğal olaylar, can ve mal kayıplarına yol açtığında, toplumun günlük işleyişini ve ekonomik yapısını olumsuz etkilediğinde afete dönüşür. Yani, bir doğa olayı ancak insan yaşamına, altyapıya ve çevreye ciddi zararlar verdiğinde afet olarak nitelendirilir (UNDRR, 2019). Doğal afetler farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2024) doğal afetleri gelişim hızlarına göre “yavaş gelişen” ve “ani gelişen” olmak üzere iki ana kategoriye ayırmaktadır. Yavaş gelişen doğal afetler; şiddetli soğuklar, kuraklık ve kıtlık gibi durumlar ile ilişkilendirilirken, ani gelişen doğal afetler ise deprem, sel, taşkın, toprak kayması, kaya düşmesi, çığ, fırtına, hortum, volkanik patlamalar ve yangınlar gibi olaylarla meydana gelmektedir (Şulek & Aktın, 2023). Şahin ve Sipahioğlu (2003) ise doğal afetlerin sınıflandırılmasında farklı bir yaklaşım benimseyerek, afetleri kaynağına ve oluş hızına göre değerlendirmiştir. Bu yaklaşıma göre doğal afetler, “yer kökenli (jeolojik)”, “atmosfer kökenli” ve “biyolojik afetler” olarak üç gruba ayrılmaktadır. Yer kökenli doğal afetler, yer kabuğundaki faaliyetlerden kaynaklanır ve deprem, heyelan, kaya düşmesi, volkanik patlama, çamur akıntısı ve tsunami gibi olayları içerir (Adayış, 2020). Atmosfer kökenli doğal afetler ise atmosferde meydana gelen olaylarla ilişkilidir ve rüzgâr, dolu, yağmur, kar, sıcaklık gibi faktörlerden etkilenir. Bu kategoriye sel, fırtına, kuraklık, tayfun ve çığ gibi afetler örnek verilebilir (Doğanay, Alım , & Altaş , 2006). Biyolojik afetler ise doğal şekilde oluşan salgınlar, öldürücü mikroorganizmaların kasıtlı veya kazara kullanımı ve böcek istilaları gibi durumlarla ortaya çıkmaktadır (Tercan, 2020). Bu kapsamda doğal afetler, farklı özellikleri ve etkileri göz önünde bulundurularak çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmakta ve her bir afet türü farklı müdahale ve önlem gereksinimlerini beraberinde getirmektedir.

Doğal afetlerin yol açtığı zararların en aza indirgenmesi, alınacak gerekli tedbirlerle mümkündür. Depremlerle ilgili önlemler incelendiğinde, afetlerin oluşum nedenlerine odaklanıldığı ve bu kapsamda çeşitli yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Ancak, afetlerden kaynaklanan zararları azaltmaya yönelik çalışmalarda

afet bilinci ve bilgisi konusundaki çabaların yeterince önemsenmediği dikkat çekmektedir (Cin, 2010). Doğal afetlere karşı alınabilecek en etkili tedbir, doğal afetlere yönelik bilinçli ve eğitilmiş bireyler yetiştirilmesidir. Çünkü afet eğitimi, olası yıkımın boyutlarını en aza indirmeye katkıda bulunur. Bu bağlamda, özellikle okullarda çocuklara verilen afet eğitiminin, afet bilincinin artırılmasında önemli bir role sahip olduğu belirtilmektedir. Çocuklar, aldıkları eğitimle bilgilerini öncelikle ailelerine, ardından topluma yaymada önemli bir aracı rol üstlenmektedir (Değirmenci, Kuzey, & Yetişensoy, 2019). Polat (2014) ise eğitim yoluyla afetlere yönelik örgütsel, planlı ve sistematik çözümler üretilebileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda verilen bilinçlendirme eğitimleri, bireylere hem teorik hem pratik bilgiler sunarak afetin öncesinde, sırasında ve sonrasında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda bilgi kazandırmalıdır. Ayrıca, bu eğitimlerin başarılı olabilmesi için eğitimi alan bireylerle eğitimi verenlerin sorumluluklarının farkında olmaları ve karşılıklı beklentileri karşılamaları gerekmektedir. Afet eğitimlerinin amacı, toplumsal farkındalık ve bilinç oluşturulmasını sağlamaktır; bu, bireylerin sorumluluklarının bilincinde olmasıyla mümkün hale gelir. Afet bilinci, bireylere küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gereken önemli bir duyuşsal beceridir. Bu noktada uluslararası örnekler de dikkat çekicidir. Örneğin, Japonya’da afet eğitimi kapsamında okullar ve devlet kurumları tarafından sağlanan programlara katılım bir zorunluluk olarak görülürken, ABD’de bu tür eğitimlerde gönüllülük esas alınmaktadır (Değirmenci, Kuzey, & Yetişensoy, 2019). Afet eğitimi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde dayanıklılığı artırmak için vazgeçilmez bir araçtır.

Afet bilinci oluşturmak ve afetlere hazırlıklı bir toplum inşa etmek, yalnızca eğitim politikalarıyla değil, aynı zamanda toplumun tüm kesimlerini içine alan bütüncül bir yaklaşımla mümkün olacaktır. Afet bilinci, doğal, teknolojik ya da insan kaynaklı olayların neden olduğu; toplumun bir kısmında ya da tamamında fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara yol açarak normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durduran veya aksatan durumlara karşı bireylerin ve toplulukların farkındalık, hazırlık ve müdahale becerilerini ifade eder. Bu olaylar, genellikle etkilenen toplumun başa çıkma kapasitesini aşmaktadır (MEB E.). Afet bilinci, bireylerin ve toplumların doğal veya insan kaynaklı afetlere karşı farkındalık, hazırlık ve müdahale yetkinliklerini ifade eder.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ile öğretim programlarında afet konularına ne ölçüde yer verildiğini tespit etmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, 4, 6 ve 7. sınıflar için kullanılan 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 5. Sınıf için kullanılan 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları incelenmiştir. Ayrıca, 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde kullanılan 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki metinler, görseller, sorular ve etkinlikler afet konuları açısından analiz edilmiştir.

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda araştırmada şu sorulara yanıt aranmaktadır:

1. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?
2. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Model’inde afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?
3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?
4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?
5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?
6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu nasıldır?

Araştırmanın Önemi

Doğal afetlerin meydana geleceği yer ve büyüklükleri tahmin edilebilmektedir ancak kesin zamanları bilinmemektedir. Doğal afetlerin önüne geçilemediği için insanların yapabileceği tek şey, afetlerden minimum zararla kurtulmaktır. Bu nedenle, Türkiye’de de diğer ülkelerde olduğu gibi, afetlere ilişkin çeşitli eğitimler insanlara, sivil toplum kuruluşlarına, devlet kurum ve kuruluşlarına verilmektedir. Bu eğitimler sayesinde, insanların afet öncesi, afet esnası ve afet sonrası alması gereken tedbirler konusunda bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Maya ve Sarı (2016) afet eğitiminin afet olmadan önce başlaması gerektiğini vurgulayarak, bu eğitimlerin afet öncesi, sırası ve

sonrası için insanların yapması gerekenleri kapsayan bütüncül ve sistematik eğitimler olduğunu belirtmektedir.

Doğal afetler, çocukları yetişkinlere kıyasla daha çok etkilemektedir (Limoncu & Atmaca, 2018). Çocuklar, afetlerin sebeplerini, afet anında nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri için bu durum onların korku düzeylerinin artmasına yol açmaktadır (Gündoğdu & Çelik, 2022). Bu sebeple, afetlere karşı hazırlıklı olabilmek için tüm topluma küçük yaşlardan itibaren afet eğitimi verilmelidir. Özellikle çocukların afet anında daha cesur ve dikkatli olabilmeleri için erken yaşlardan başlayarak afet eğitimi almaları gerekmektedir. Afet eğitimi alan çocuklar, bu bilgileri ailelerine de aktararak eğitimin kapsamını genişletecek ya da aile okulu projesi veya halk eğitim merkezlerinde düzenlenen kurslar aracılığıyla ailelere doğrudan verilecek eğitim ile toplumun her bölümüne ulaşılacaktır. Bunun için en etkili yöntem okullarda afet eğitimi verilmesidir. Okullarda eğitim öğretim faaliyetlerini yürüten öğretmenler de afet eğitimi verirken çeşitli ders araçlarını kullanmaktadır.

Öğretmenler, afet eğitimi konusunda öğrencilere çeşitli kaynaklar sunmaktadır. Bunlar arasında sivil savunma tatbikatları, akıllı tahtalar, yarışmalar, internet, videolar ve basılı materyaller bulunmaktadır (Değirmenci, Kuzey, & Yetişensoy, 2019). Bu kaynaklardan bir tanesi de ders kitaplarıdır. Ders kitapları, öğretim programı ile uyumlu olarak hazırlanmaktadır. Ders kitapları hem öğrencilerin öğrenecekleri konuları belirlemekte hem de öğretmenlerin öğretim yöntemlerini etkilemektedir (Önal, Kaya, & Kılıç, 2006). Ayrıca öğrenciler, ders kitaplarını okuyarak konuya önceden hazırlanmakta ve böylece derste daha güvenli, aktif ve başarılı olmaktadır. Öğretmenlerin ve öğrencilerin en sık kullandıkları kaynaklardan biri olan ders kitaplarının, bu nedenle kaliteli ve güncel olması gerekmektedir.

Sosyal bilgiler alanında yapılan literatür taramasında, insan hayatını derinden etkileyen ve kaçınılmaz bir olgu olan doğal afetlerin sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl ele alındığı, afet bilinci ve eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (SBDÖP) ve sosyal bilgiler ders kitaplarında nasıl yer bulduğunu ortaya koyan kapsamlı çalışmalara az rastlanmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada 2023 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) ve 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan doğal afet konularının tespit edilmesi ve bu konuların afet eğitimi açısından değerlendirilmesi hedeflenmektedir. Sosyal bilgiler dersi, çok disiplinli yapısıyla afet eğitimi verimli bir

şekilde sunabilecek derslerden biridir. Bu nedenle, araştırma bulgularının afetlere karşı duyarlılık ve afetlerin olası zararlarını azaltma konusunda afet bilinci oluşturmada SBDÖP ve sosyal bilgiler ders kitaplarının içerik geliştirme çalışmalarına katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, 2018 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler öğretim programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının afet eğitimi yönünden değerlendirilmesidir. Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitiminin ne kadar yer verildiği, hangi afet çeşitlerinin işlendiği ve afetlerin hangi evrelerinin kapsandığı, ayrıca içeriğin öğretim programı ile uyumunun analiz edilmesi ve ders kitaplarında afet eğitiminin geliştirilmesi için öneriler sunulması hedeflenmektedir. Bu araştırma, Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tamamında afet konusunun ele alınması bakımından ilk olma özelliği taşımakta ve bu açıdan literatüre katkıda bulunmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıklar

Bu çalışmada;

- 2023 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2024 yılında hazırlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile sınırlıdır.
- 2024-2025 eğitim- öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okullarda okutulan Ferman Yayıncılık, Tolgahan Ayantaş tarafından yazılan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- 2024-2025 eğitim- öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okullarda okutulan Devlet Kitapları Matbaa, Cemal Gökhan Ol Faruk Gökalp Yılmaz Hilal Demirezer Mehtap Polat Murat Akpınar Ömer Evin Turan Sinan Çelebi Yasemin Yabansu tarafından yazılan 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- 2024-2025 eğitim- öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okullarda okutulan Evos Basım ve Yayıncılık, Hikmet Azer tarafından yazılan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.
- 2024-2025 eğitim- öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından okullarda okutulan Yıldırım Yayınları, Ahmet Utku Özensoy tarafından yazılan 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabıyla sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilimlerin verilerini bütünleştirip öğrencilerin seviyelerine uygun olarak sadeleştiren ve bunlardan yararlanarak onların sosyal hayata uyum sağlamalarını, karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmada gereken bilgi, beceri, tutumları edinmelerini amaçlayan ve milli bilinçli vatandaş olarak gelişmelerini sağlayan bir yurttaşlık eğitimi programı (MEB, 2023).

Öğretim Programı: “Bir okulu tamamlamak veya bir alanda uzman olmak için izlenmesi gereken ders ve konuları içeren plan, ders programı, müfredat, müfredat programı.” (TDK, 2024).

Ders Kitapları: Öğretim programlarının talep ettiği şekilde verilmesi gereken hedefleri düzenli şekilde aktaran ve öğrencilerin bu yönde programa uygun şekilde geliştirilmesini hedefleyen belgeler (Kılıç & Seven, 2012).

Afet: İnsanların ve insanların yaptığı eserlerin üzerinde maddi ve manevi zararlara sebep olan yaşamın normal akışını ve insanların etkinliklerini bütünüyle veya kısmen durdurma biçiminde toplumsal düzeni bozan doğal ve beşerî olaylar (Özşahin, 2013).

Doğal Afet: İnsanların ve toplumların iradelerinin dışında gerçekleşen ciddi anlamda kayıplara yol açan doğal ve beşerî nitelikteki yıkımlar (Ergünay, 2009).

Afet Eğitimi: Afetlerden önce, sırasında ve sonrasında plan ve program çerçevesinde yapılması gereken tüm faaliyetleri içeren bir eğitim süreci (Maya & Sarı, 2016).

Afet Bilinci: Afetler konusunda insanların alışkanlıklarını ve davranışlarını belirli bir anlayış çerçevesinde dönüştürmeyi hedefleyen, sürekli şekilde gerçekleştirilen eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri süreci (AFAD, 2018).

ALANYAZIN TARAMASI

Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Sosyal bilgiler, insan ve toplum hayatının geçmiş, bugün ve gelecek boyutlarını inceleyen bir eğitim alanıdır (Deveci, 2005). Sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, ekonomi, siyaset bilimi, hukuk, sanat tarihi, yurttaşlık ve sosyoloji gibi çeşitli disiplinlerden beslenir (Kılıçoğlu, 2009). Sosyal bilgiler, öğrencilere vatandaşlık bilinci, sorumluluk duygusu, eleştirel düşünme, problem çözme, iletişim ve iş birliği becerileri kazandırmayı hedefler (Öztürk, 2012). Sosyal bilgiler, farklı disiplinlerden beslenen, bireylere vatandaşlık bilinci ve temel beceriler kazandırmayı amaçlayan kapsamlı bir eğitim alanıdır.

Sosyal bilgiler programlarının çıkış noktası ABD olup, bu alanda farklı tanımlama girişimlerinde bulunulmuştur. ABD’de sosyal bilgiler eğitimcilerinin bir araya geldiği Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 2010 yılında bu tartışmalara son vermek ve sosyal bilgiler alanını kapsamlı bir şekilde tanımlamak amacıyla ortak bir tanım geliştirmiştir. Bu tanım, sosyal bilgiler uzmanları tarafından temel referans olarak kabul edilmiştir ve şöyle ifade edilmiştir;

Sosyal bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji ve sosyoloji gibi beşerî bilimlerin yanı sıra, matematik ve doğa bilimlerinden uygun içeriklerin sistematik ve eşgüdümlü bir şekilde bir araya getirilmesini içerir. Bu disiplinler arası yaklaşımın temel amacı, genç bireylerin birbirine bağımlı ve kültürel açıdan farklılıklar barındıran demokratik bir toplumda, kamu yararına bilinçli ve mantıklı kararlar alabilme yeteneğini geliştirmektir (NCSS, 2010, s. 15).

Türkiye’de de sosyal bilgiler öğretimi üzerine çalışan akademisyenler, bu alanı farklı şekillerde tanımlamışlardır. Örneğin, Erden (Tarihsiz), Sönmez (1997) ve Doğanay (2005) bu alana ilişkin görüşler ortaya koymuşlardır. Sosyal bilgiler, Türk ve yabancı bilim insanlarının tanımlarından yola çıkarak, değişen dünya ve ülke koşullarında bilgiye dayalı kararlar alabilen, sorun çözme becerisine sahip etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen; sosyal ve beşerî bilimlerin bilgi ve yöntemlerini bir araya getirerek kullanan bir öğretim programı olarak ifade edilebilir. Bu tanımların dışında literatürde farklı tanımlar da mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, Tarihsiz).
- Sosyal Bilgiler, insanoğlu ile ilgisi olan ilim dallarından tarih, coğrafya, yurttaşlık, felsefe antropoloji, sosyoloji ve ekonomi alanlarında yapılan sistemli çalışmaların tümüne verilen isimdir (Karagözoğlu, 1966).
- Sosyal bilgiler, vatandaşlık eğitimi amacıyla insan ilişkileriyle ilgili bilgi ve deneyimlerin birleştirilmesidir (Barr & Shermis, 1977).
- Sosyal bilgiler, belli başlı sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin kullanılması için sosyal ve beşerî bilimlere ait kavramların disiplinler arası bir yaklaşımla bütünleştirilmesidir (Barth, 1991).
- Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır (NCSS, 1993).
- Sosyal Bilgiler dersi, Tarih, Coğrafya, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Psikoloji gibi sosyal disiplinlerden elde edilmiş temel kültür öğelerinin disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak ilköğretim düzeyindeki çocukların algılama düzeylerine uygun duruma getirildiği bir derstir (Sözer, 1998).
- Sosyal bilgiler, amaçlarını demokratik toplumda yaşayan sorumlu vatandaşların yükümlülüklerinden türeten, içeriğini sosyal bilimlerin temel çerçevesinden alan ve yaşam boyu kullanılacak olan vatandaşlık becerilerinin uygulamasını yaptıran bir ders olarak nitelendirilmiştir (Tanrıöğen, 2005).
- Sosyal Bilgiler insanları ve çevreleriyle etkileşimini zaman ve yer boyutunda inceleyen önemli bir ilköğretim dersidir (Doğanay, 2008).
- Sosyal Bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler bütünüdür (Sönmez V. , 2010).
- Sosyal bilgileri; sosyal bilimlerin bulgularını bütünleştirip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programı olarak tanımlayabiliriz (Öztürk, Keskin, & Oltuoğlu, 2012).

- Sosyal Bilgiler; kavrayış düzeyleri gözetilerek sosyal (beşerî) bilimlerin gerçek hayat ve yaşanılan toplumla ilgili seçilmiş konularına yer veren bir derstir (İnan, 2014).

Alan yazındaki tanımlar incelendiğinde, sosyal bilgiler dersinin temel amacı şu şekilde özetlenebilir: Birey, toplum ve çevre arasındaki etkileşimi temel alan bir disiplindir. Bu üç kavram, sosyal bilgilerin amacını ve içeriğini anlamada kritik bir role sahiptir. Sosyal bilgiler, bireyleri yalnızca yaşadıkları çevreyi tanımaya yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda onların toplumsal bağlarını güçlendiren bir öğrenme süreci sunar. Birey, yaşadığı toplumun bir parçası olarak çevresiyle sürekli bir etkileşim içindedir. Sosyal bilgiler, bu etkileşimi anlamlandırmayı ve bireylerin çevresel, kültürel ve toplumsal dinamiklere uyum sağlamasını hedefler. Bu bağlamda sosyal bilgiler, bireyleri toplumsallaştırarak onların toplum içinde aktif birer katılımcı olmalarını sağlar. Toplumsallaşma, bireylerin yaşadığı çevredeki toplumsal kuralları, değerleri, kültürel normları ve demokratik yaşam pratiklerini öğrenmeleri anlamına gelir. Sosyal bilgiler dersinde, bireylerin hem yerel hem de küresel düzeydeki sorunlara duyarlı, çözüm odaklı bireyler haline gelmesi amaçlanır.

MEB'in 2005'te yaptığı tanım en kapsamlı ve detaylı tanımlardan biridir. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan tanım;

Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; sosyal bilimleri (tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi) ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; bireyin sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir. (MEB, 2005)

Tanımlarda görüldüğü üzere herkesin üzerine anlaşılabildiği tek bir tanım bulunmamaktadır. Bununla beraber tanımlar incelendiğinde şu orta noktalar ortaya çıkmaktadır;

- Sosyal Bilgiler dersinin temel amacı vatandaşlık eğitimidir.
- Vatandaşlık eğitimi; bilgi, bilgiyi işleme becerileri, demokratik değer ve inançlar boyutlarını kapsamaktadır (Yıllar & Tomal, Tarihsiz),

- Dersin bilgi temelini sosyal bilimler ve insanı ilgilendiren tüm bilgiler oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler insanların tarihsel süreçte diğer insanlarla ve çevresiyle etkileşimlerinin bilgisidir (Doğanay, 2008).

Tanımlardan yola çıkarak Sosyal Bilgiler, vatandaşlık eğitiminin bir bileşeni olarak, bireylerin demokratik değer ve inançlara sahip, bilgiyi analitik ve yaratıcı bir şekilde işleyen, sosyal bilimlerin çeşitli alanlarından faydalanan ve insanların tarih, kültür ve doğa ile olan etkileşimlerini anlayan bir ders olarak tanımlamak mümkündür.

Sosyal bilgilerin amacı, literatürdeki farklı tanımlarda da ortaya çıkmaktadır. MEB (2005, 2006), sosyal bilgilerin amacını “bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirme” olarak belirtmiştir. (NCSS, 1992) ise Sosyal Bilgiler öğretiminin amacını “Genç nesillerin kültürel farklılıklara saygı duyan ve demokratik bir toplumun üyeleri olan bir dünyanın bağlantılılığını anlamalarını sağlamak için vardır. Bu öğretim, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde karşılaşılan sorunlara karşı toplumsal yarar ve refah için bilgiye dayalı mantıklı kararlar alabilme becerilerini geliştirmeyi amaçlar” şeklinde tanımlamıştır. Sosyal Bilgiler öğretimi, gençlerin kendi ülkelerinin ve dünyanın sorunlarına bilinçli ve etkili bir biçimde müdahale edebilmelerini ve kültürel çeşitliliğe saygılı ve demokratik bir toplumun üyeleri olabilmelerini hedeflemektedir.

Dünya’da Sosyal Bilgilerin Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitimin başlama tarihi hakkında net bir bilgi yoktur. Fakat insanın sosyal bir varlık olduğu göz önünde bulundurulduğunda Sosyal bilimlerin kökeninin insanlığın varoluşuna kadar dayandığı söylenebilir (Deveci, 2011). Sosyal Bilgiler kavramının tarihçesi, 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Kavram, Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) Milli Eğitim Derneği’nin Orta Dereceli Okulları Teşkilatlandırma Komisyonu tarafından oluşturulan Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından benimsenmiş olup, bu nedenle Sosyal Bilgiler kavramının kökeninin ABD olduğu kabul edilmektedir (Öztürk, 2012). Sosyal Bilgiler kavramı, 20. yüzyılın başlarında Amerika’da yaşanan değişimlerin bir sonucudur. Ülkeye gelen ve ülke içinde yer değiştiren çok sayıda insan, farklı kültür, dil, din ve etnik kökenlere sahipti. Bu insanlar bir arada yaşamayı öğrenirken, bazı sorunlar ve çatışmalar da ortaya çıktı. Ayrımcılık, ırkçılık gibi kaotik durumlarla baş etmek ve ulusal bir kimlik oluşturmak için Sosyal Bilgiler kavramı geliştirilmiştir (Kaymakçı & Ata, 2012; Öztürk & Deveci, 2011).

Sosyal Bilgiler kavramı, insanlığın toplumsal yaşamında derin köklere sahip olmakla birlikte, modern anlamda 20. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde şekillenmiş ve sosyal sorunlara çözüm arayışının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu alan, toplumların bir arada yaşama ve ulusal kimlik oluşturma çabalarına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

SBDÖP'nin oluşumunda 1930'lu ve 40'lı yıllarda çocuk odaklı eğitime ve yeniden kurmacılığa yönelen eğitimcilerin büyük payı vardır. 1950'li yıllara gelene kadar programlar tarih, coğrafya ve vatandaşlık üzerine yoğunlaşmıştır. SBDÖP'ye gelen sert eleştiriler sonucunda 1960'ların sonlarından 1970'lerin başlarına kadar Sosyal Bilgiler, öğretim materyalleri ve öğretmen eğitimi reformları bakımından eşi benzeri görülmemiş bir yenilik sürecine girmiştir. Bu süreç “yeni sosyal bilgiler” olarak adlandırılan reform hareketidir. Bu hareketin başlamasında etkili olan faktörlerden biri de ünlü psikolog Jerome Bruner'in 1960'ta yayımladığı Eğitim Süreci (The Process of Education) isimli kitabında ortaya koyduğu fikirlerdir. Bu yeni süreçte tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının önemi azalırken diğer sosyal bilimler alanlarından bilgiler eklenmiştir. Yani disiplinler arası bir anlayış benimsenmiştir. Aktif öğrenme ilkesine uygun olarak araştırma ve tümevarım yöntemleri kullanılmıştır. Fakat 1980'li yıllarda bu anlayışın işe yaramadığı ve eski sisteme geri dönülmesi gerektiği savunulmaya başlanmıştır. Böylelikle Sosyal Bilgiler dersleri geleneksel yaklaşıma geri dönmüştür. (Bilgili, 2013; Erden, Tarihsiz; Martorella, 1996; Öztürk, Keskin, & Oltuoğlu, 2012). SBDÖP'nin gelişim süreci, eğitimde çocuk odaklı ve disiplinler arası yaklaşımların benimsenmesiyle yenilikçi bir dönemi kapsasa da, uygulamada karşılaşılan zorluklar nedeniyle 1980'lerde geleneksel yaklaşıma dönüş yapılmıştır. Bu süreç, Sosyal Bilgiler öğretiminin tarihsel olarak değişen dinamiklerini ve eğitim anlayışındaki farklılaşmayı gözler önüne sermektedir.

Sosyal Bilgiler programı 1990'lı yılların başında birçok farklı kapsam ve müfredat seçeneği ile zenginleşti. 1990'lı yılların yarısında NCSS çatısı altında yeni kapsam ve projeler ortaya çıktı (Martorella, 1996). Yapılandırmacı yaklaşım eğitimciler tarafından hızla benimsenince, Sosyal Bilgiler de diğer eğitim alanları gibi ulusal standartlara kavuştu. Bu standartlar SBDÖP'ye tematik bir bakış açısı kazandırdı. Buna göre SBDÖP'de kültür, zaman, süreklilik ve değişim, insanlar, yerler ve çevreler, bireysel gelişim ve kimlik, bireyler, gruplar ve kurumlar, güç, otorite ve yönetim, üretim, dağıtım

ve tüketim, bilim, teknoloji ve toplum, küresel bağlantılar, vatandaşlık idealleri ve uygulamaları olmak üzere 10 tema belirlendi (Sunal & Haas, 2005). Bu program yapılandırmacı yaklaşım ile oluşturulmuştur ve günümüzde ABD’de küçük değişiklikler ile devam etmektedir.

Türkiye’de Sosyal Bilgilerin Gelişimi

Türk eğitim tarihinde, Selçuklu döneminin en önemli eğitim kurumlarından biri olan Nizamiye medreseleri, dönemin entelektüel altyapısını şekillendiren önemli eğitim merkezleriydi. Bu medreselerin müfredatında, sadece dini bilgiler değil, aynı zamanda tarih, coğrafya gibi sosyal bilimlerle ilgili dersler de yer almaktaydı. Selçuklu medreseleri, öğrencilerine hem zihinsel hem de ahlaki eğitim vererek, onların toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için gerekli bilgileri aktarıyordu (Dinçdir, 2015). Osmanlı dönemine gelindiğinde ise, eğitim anlayışında bir evrim yaşanmış ve özellikle İstanbul’daki Sahn-ı Seman ve Süleymaniye medreseleri gibi önemli kurumlar, daha geniş bir müfredatla eğitim vermeye devam etmiştir (Özveren, 2008). Bu dönemde, medrese eğitiminin yanı sıra sosyal bilimler, matematik, astronomi, coğrafya ve tarih gibi dersler de eğitim sistemine entegre edilmiştir.

Tanzimat dönemiyle birlikte Osmanlı Devleti, eğitim sisteminde köklü değişiklikler yapmaya başlamıştır. II. Abdülhamit döneminde ve 2. Meşrutiyet’le birlikte, modernleşme çabalarının bir parçası olarak sosyal bilimlerin eğitimi önem kazanmaya başlamıştır. Sosyal Bilgiler adı altında, tarih, coğrafya, medeni bilgiler, ahlakiye ve iktisadiye gibi dersler, Osmanlı’daki okul müfredatlarına dahil edilmiştir. Bu dersler, bireylerin hem toplumla olan ilişkilerini düzenlemeyi hem de modern dünya ile uyumlu bir eğitim almalarını sağlamayı amaçlıyordu. Tanzimat’ın etkisiyle eğitimdeki bu yenilikçi yaklaşımlar, öğrencilere hem geleneksel Osmanlı kültürünü hem de Batı’dan gelen bilimsel gelişmeleri öğretmeyi hedeflemiştir (Akyüz, 2015; Güven, 2015; Safran, 2015). Böylece, Osmanlı eğitim sisteminde sosyal bilimlerin rolü giderek artmış, eğitim kurumları, öğrencilerini sadece dini alanda değil, aynı zamanda toplumsal düzeni anlayabilen ve buna katkı sağlayabilen bireyler olarak yetiştirmeye başlamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Yeni Türk devleti, milli, manevi ve ahlaki değerleri genç kuşaklara aktarmak için Sosyal Bilgiler eğitimine önem vermiştir (Bilgili,

2013). Bu amaçla, tarih, coğrafya ve yurt bilgisi gibi Sosyal Bilgilerin alt disiplinleri, 1924-1948 yılları arasında çeşitli programlarda yer almıştır. Bu programlar, tek disiplinli öğretim anlayışını yansıtmaktadır. 1962 yılında yayınlanan İlkokul Programı Taslağı ise, ilkokulun amacını “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” yönlerinden tanımlamış ve tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerini Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında birleştirmiştir (Erden, Tarihsiz; Sönmez, 2010). Bu ders, 1968 yılında Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmiş ve 4. ve 5. sınıflarda haftada 5’er saat okutulması kararlaştırılmıştır (MEB, 1968). Böylece, Türkiye’de Sosyal Bilgiler adıyla bir dersin verilmesi ilk defa bu tarihte gerçekleşmiştir. Bu ders, pilot uygulamaların ardından 1975 yılından itibaren tüm ortaokullarda da okutulmaya başlanmıştır. 1968 programında ünite ve konuların ayrı ayrı belirlenmiştir (Semenderoğlu & Gülersoy, 2005). Bu durum çok disiplinli yaklaşımın henüz benimsenmediğini, tek disiplinli yaklaşımın devam ettiğini göstermektedir.

Bu programda Sosyal Bilgiler dersinin adı ve içeriği, ABD’deki Yeni Sosyal Bilgiler eğitim reformlarından etkilenmiştir (Erden, Tarihsiz; Öztürk, Keskin, & Oltuoğlu, 2012). Fakat Türkiye’deki alt yapı yetersizliği ve öğretmenlerin nicelik ve nitelik sorunları, ABD’den farklı olarak, geleneksel yaklaşımın uygulamada sürmesine sebep olmuştur. 1985 yılından itibaren Sosyal Bilgiler dersi, ortaokullarda Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri olarak ayrılmıştır. 1997-98 eğitim-öğretim yılından itibaren ise 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda yeniden Sosyal Bilgiler dersi olarak verilmeye başlanmıştır (Safran, 2015). Bu dönemde ilköğretim 8 yıla uzatılmış ve Sosyal Bilgiler dersi 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda haftada 3’er saat olarak belirlenmiştir. 1998 Sosyal Bilgiler programında ünitelerin bir kısmı çok disiplinli yaklaşıma; bir kısmı da disiplinler arası yaklaşıma göre tasarlanmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinin kalitesini artırmak için öğretim programları kritik bir öneme sahiptir. Ancak Sosyal Bilgiler öğretim programları tarihsel olarak çeşitli revizyonlara uğramıştır. Bu revizyonların en önemlisi 2005-2006 eğitim-öğretim yılında başlayan programdır. Bu program önceki programlardan hem detay hem de felsefe açısından önemli bir ayrışma göstermektedir. Bu programın temelinde yapılandırmacı yaklaşım bulunmaktadır. Fakat zaman içinde öğretmen ve eğitimcilerden gelen geri bildirimler ışığında 2005 programı da bazı güncellemeler almış ve 2017 yılında son şekli Milli Eğitim Bakanlığı’nın resmi internet sitesinde yayınlanmıştır. 2017 yılında

güncellenen programın felsefesinde büyük bir değişiklik olmasa da genel amaçlar, beceriler ve değerler boyutunda bazı iyileştirmeler yapılmıştır (Yıllar & Tomal, Tarihsiz). Bu süreç, programların hem içerik hem de felsefe açısından dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

2005 programı ile 2017 programı arasında genel amaç sayısı açısından bir farklılık bulunmaktadır. 2005 programında 17 olan genel amaç sayısı, 2017 programında 18'e yükselmiştir. Bu değişim, 3 genel amacın kaldırılması ve 4 yeni genel amacın eklenmesi sonucunda gerçekleşmiştir. Yeni eklenen 4 genel amaç, çevre bilinci, kritik düşünme, temel iletişim ve sosyal bilimlerin epistemolojisi, milli ve manevi değerlerin içselleştirilmesi gibi konulara odaklanmaktadır.

2005 yılında hazırlanan öğretim programında belirlenen 15 becerinin 13 tanesi 2017 yılında revize edilen öğretim programına aynen aktarılmıştır. Ancak yaratıcı düşünme ve bilgi teknolojilerini kullanma becerileri, revize edilen programda yer almamıştır. Bunun yanı sıra, revize edilen programda, önceki programlarda bulunmayan 13 yeni beceri eklenmiş ve böylece öğrencilere toplam 26 beceri kazandırılması hedeflenmiştir.

2005 yılında hazırlanan öğretim programında tanımlanan 20 değerden 16 tanesi, 2017 yılında revize edilen öğretim programında da yer almıştır. Bu değerler arasında 2005 yılında *adil olma* olarak ifade edilen değer 2017 yılında *adalet* olarak değiştirilmiştir. Bunun yanında 2005 yılında öğretim programında bulunan hoşgörü, misafirperverlik, temizlik ve sağlıklı olmaya önem verme değeri 2017 yılında öğretim programından çıkarılmıştır. Buna karşılık 2017 yılında öğretim programına eşitlik ve tasarruf değeri eklenmiştir. Böylece 2017 yılında öğretim programına toplam 18 değer öğrencilere kazandırılması hedeflenmiştir.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Millî Eğitim Bakanlığı, eğitim felsefesini yapılandırmacı yaklaşıma göre belirlemiş ve bu çerçevede programları geliştirmek ve güncellemek için yenileme sürecine girmiştir. Bu süreç 2005 yılında başlamış ve 2015-2016 eğitim öğretim yılında sona ermiştir. Programların yenilenmesi ve güncellenmesinin sebebi, “sosyokültürel hayat, bilim ve teknolojideki hızlı değişim ve gelişmeler, toplumun ve bireyin ihtiyaç duyduğu niteliklerin de farklılaşması” olarak ifade edilmiştir. Bu farklılaşma,

yaşadığımız yüzyılın gerekliliklerine uygun bireyler yetiştirmek için programların değişmesi ve güncellenmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır (MEB, 2017b). Millî Eğitim Bakanlığı, sosyokültürel değişimlerin ve bilimsel gelişmelerin getirdiği ihtiyaçlar doğrultusunda eğitim programlarını sürekli yenileyerek, bireyleri çağın gerekliliklerine uygun şekilde yetiştirmeyi hedeflemiştir.

Programlar, zaman içinde değişen koşullara bağlı olarak değişmekte ve yenilenmektedir. Bu bağlamda, mükemmellik arayışı ve çağın gerektirdiği bireyler yetiştirme programların temel unsurları arasında bulunmaktadır. 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, zamanının gerekliliklerine uyum sağlamak için, izleme ve değerlendirme sonuçlarına göre gerekli güncellemelere açık bir şekilde hazırlanmıştır (MEB, 2018b). Böylece program, bilimsel, sosyal, teknolojik gelişim ve ihtiyaçlarla paralellik gösteren bir nitelik kazanmıştır.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın içeriği; öğretim programlarının tanımı, amaçları, yaklaşımları (değer ve yetkinlikler), öğretim programlarında ölçme ve değerlendirme yöntemleri, bireysel gelişim özellikleri ve programın güncellenme süreci hakkında bilgiler içeren sonuç bölümünden oluşmaktadır. Bu bölüm, öğretim programları hakkında genel bilgiler vermektedir. Bu bölümden sonra, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın özgül amaçları, temel becerileri ve değerleri, programın uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken noktalar, öğrenme alanları ve 4-7 sınıf Sosyal Bilgiler kazanımları ve açıklamaları yer almaktadır (MEB, 2023).

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Temel Beceriler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda (2023) 27 temel beceri bulunmaktadır. Bu beceriler, Temel Yeterlilikleri Çerçevesi (TYÇ) ile uyumludur ve şöyle sıralanmaktadır.

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Temel Beceriler (MEB, 2023)

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık

8. Girişimcilik	22. Pr oblem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	
-

Sosyal bilgiler Öğretim Programı, öğrencilerin “21. yüzyıl becerileri” olarak adlandırılan yaratıcılık, iletişim, işbirliği, medya okuryazarlığı, liderlik ve sorumluluk gibi becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu beceriler, toplumda etkin ve üretken vatandaşlar olarak var olabilmek için gerekli olan gelişme ve değişime uyum yeteneğini artırmaktadır. Bu nedenle, bu becerilerin öğrencilere kazandırılması büyük önem taşımaktadır.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Değerler

MEB (2023) Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda aşağıdaki değerler yer almaktadır.

Tablo 2: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda Değerler (MEB, 2023)

1. Adalet	2. Dürüstlük
3. Aile birliğine önem verme	4. Estetik
5. Bağımsızlık	6. Eşitlik
7. Barış	8. Özgürlük
9. Bilimsellik	10. Saygı
11. Çalışkanlık	12. Sevgi
13. Dayanışma	14. Sorumluluk
15. Duyarlılık	16. Tasarruf
17. Dürüstlük	18. Vatanseverlik

Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından biri, öğrencilerin değerler konusunda üç aşamalı bir süreçten geçmelerini sağlamaktır. Bu süreçte öğrenciler önce değerlerin ne olduğunu ve neden önemli olduklarını anlarlar. Sonra değerleri kendi kişiliklerine uygun şekilde benimserler. En sonunda da benimsedikleri değerleri günlük hayatlarında

gösterirler. Değerlerini davranışlarına yansıtan bireyler, toplumla daha iyi iletişim kurar ve uyum sağlarlar.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın Öğrenme Alanları ve Kazanımları

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı' nın öğrenme alanları, bilgi, beceri ve değerlerin bütüncül bir yaklaşımla işlendiği, öğrenmenin farklı disiplinlerin bağlantılarını gösterdiği bir yapı sunmaktadır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 7 öğrenme alanından oluşmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir:

Tablo 3: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın Yapısı (MEB, 2023)

19. Birey ve Toplum
20. Kültür ve Miras
21. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
22. Bilim, Teknoloji ve Toplum
23. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
24. Etkin Vatandaşlık
25. Küresel Bağlantılar

Öğrenme alanları, 4, 5, 6 ve 7. sınıflar için uygun şekilde tek bir başlık altında sunulmaktadır. Öğrenme alanları, beceri, değer, kazanım ve kazanımların açıklamalarını kapsayan bir yapı içermektedir. Kazanımlar, sınıf seviyelerine bağlı olarak; 4. sınıfta 33, 5. sınıfta 33, 6. sınıfta 34 ve 7. sınıfta 31 olmak üzere toplam 131 adettir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli

2024 yılında Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından hayata geçirilen Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türkiye'nin eğitim sistemini yeniden yapılandırmayı hedefleyen kapsamlı bir reform niteliği taşımaktadır. Bu model, öğrencilerin akademik başarılarının yanı sıra ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimlerini de desteklemeyi amaçlayan bütüncül bir yaklaşımı benimsemektedir. Nisan 2024 itibariyle, okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim düzeylerinde programlar güncellenmiş; taslak programlar kamuoyunun görüşlerine sunulmuş ve gelen geri bildirimler doğrultusunda Mayıs 2024'te nihai hâline kavuşturulmuştur.

MEB (2024), bu modeli; öğrenci profili, beceri çerçevesi, erdem-değer-eylem yaklaşımı, sistem okuryazarlığı ve alana ilişkin bilgi kümelerini içeren kapsamlı bir model olarak tanımlamaktadır. Model kapsamında her ders için ayrı ayrı hazırlanan öğretim programları, genel felsefe ve yaklaşımı özetleyen bir “öğretim programları ortak metni” ile desteklenmiştir. Bu metin, programların bütüncül gelişimi destekleyen yapısını ve çocukların hem akademik hem de sosyal ve duygusal becerilerini geliştirme hedefini vurgulamaktadır.

Ancak, ortak metnin anlaşılabilirliğiyle ilgili bazı sorunlar dikkat çekmektedir. MEB tarafından sunulan infografiklerin aşırı bilgi yoğunluğu ve olgular arasında kurulan karmaşık bağlantılar nedeniyle özellikle öğretmenler, öğretmen adayları ve veliler için anlama zorlukları yaratabileceği belirtilmiştir. Infografiklerin başlangıç noktalarının ve bağlantıların gerekçelerinin yeterince net olmadığı ifade edilmiş, bu durumun okuyucular için kafa karışıklığına neden olabileceği belirtilmiştir. Daha sade ve anlaşılabilir bir formatta tasarlanacak infografiklerin, daha geniş bir kitleye hitap etme potansiyeline sahip olacağı vurgulanmıştır.

Ayrıca, ortak metinde Arapça kökenli bazı kavramların (örneğin, mesuliyet, tahkim etmek, mefküre) kullanılması da tartışma konusu olmuştur. Bu kelimelerin neden daha sade ve Türkçe karşılıkları ile ifade edilmediği konusunda soru işaretleri doğmuştur. Dil kullanımındaki bu tercihin, programları okuyacak veliler ve öğretmen adayları açısından metnin anlaşılabilirliğini olumsuz etkileyebileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla, daha sade ve anlaşılabilir bir dil kullanılmasının, eğitim materyallerinin daha geniş bir kitlenin faydalanabileceği hale gelmesine katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, bireylerin akademik başarılarını geliştirmenin ötesinde, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişimlerini de destekleyen, modern ve bütüncül bir eğitim anlayışını benimsemektedir. Programın uygulanabilirliğini artırmak için sadeleştirilmiş infografiklere ve daha anlaşılabilir bir dile ihtiyaç olduğu açıktır. Eğitim reformunun başarılı olması, sadece uzmanların değil, aynı zamanda öğretmenler, veliler ve öğrencilerin de bu reformu anlaması ve benimsemesiyle mümkün olacaktır. Bu bağlamda hem programın içeriğinin hem de sunum biçiminin herkes tarafından kolayca anlaşılabilir olması, reformun hedeflerine ulaşması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu yazıda, TYMM'nin temel özellikleri, amaçları ve uygulama süreçleri değerlendirilecektir.

Temel Yaklaşım ve Hedefler

TYMM'nin temelinde, bireyin zihinsel, fiziksel, sosyal ve duygusal yönleriyle bütüncül bir şekilde ele alınması yatmaktadır. Bu model, adalet, merhamet, estetik ve erdem gibi değerler üzerine inşa edilmiştir ve milli bir eğitim anlayışıyla küresel rekabetçiliği bir araya getirmeyi hedeflemektedir (Ülçay, 2024). Öğretim programları, öğrencilerin sadece akademik bilgi değil, aynı zamanda ahlaki değerler, sosyal beceriler ve estetik duyarlılık kazanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Akpınar & Köksalan, 2024). TYMM'nin nihai hedefi, yetkin ve erdemli bireyler yetiştirmektir.

Öğrenci Profili: Yetkin ve Erdemli İnsan

TYMM, öğrenci profilini "yetkin ve erdemli insan" anlayışıyla şekillendirmiştir. Bu çerçevede bireyler; eleştirel düşünen, problem çözme becerilerine sahip, sosyal ve duygusal açıdan dengeli bireyler olarak yetiştirilir. Model, öğrencilerin sadece bilgiye ulaşmasını değil, aynı zamanda bilgiyi etkin bir şekilde kullanabilmesini de hedeflemektedir. Böylece, bireylerin estetik ve etik değerlerle donatılmış bir vizyonla hareket etmeleri sağlanmaktadır. (Yıldırım & Çalışkan, 2024). TYMM'nin önemli bir bileşeni olan "erdem-değer-eylem çerçevesi", değerlerin somut davranışlara dönüştürülmesini amaçlamaktadır (Karataş, 2024). Bu çerçeve, bireylerin sadece bilgi ve beceri edinmelerini değil, aynı zamanda ahlaki sorumluluklarını yerine getirebilecek karaktere sahip olmalarını sağlar. TYMM kapsamında oluşturulan öğrenci profili, bireylerin zihinsel, duygusal, sosyal ve fiziksel yönlerini dengeli bir şekilde geliştirmeyi amaçlar.

Beceriler ve Değerler Eğitimi

TYMM'de, beceri eğitimi büyük bir öneme sahiptir. Kavramsal, sosyal-duygusal öğrenme ve alan becerileri gibi alt bileşenler, öğrencilerin bireysel potansiyellerini gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır (Akpınar & Köksalan, 2024). Ancak eleştiriler, değerler eğitiminin beceriler kadar önceliklendirilmediğini ve bu durumun modelin "eylem" boyutunda eksikliklere neden olduğunu vurgulamaktadır (Yıldırım & Çalışkan, 2024). TYMM'nin gelecekte bu eksiklikleri gidermesi, modelin daha dengeli bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır.

Öğretim Programının Sadeleştirilmesi ve Yenilikler

TYMM'nin öne çıkan özelliklerinden biri, öğretim programlarının sadeleştirilmesidir. Ders içeriklerinin %30 oranında azaltılması ve beceri temelli bir yapıya geçiş, öğrencilerin derinlemesine öğrenmesine olanak tanımaktadır (Karataş, 2024). Bununla birlikte, programın bazı alanlarda karmaşıklığa yol açtığı ve sadeleşme sürecinin yeterince hissedilmediği eleştirileri de bulunmaktadır. Bu nedenle, sadeleştirmenin tüm eğitim düzeylerini kapsayacak şekilde yeniden değerlendirilmesi gereklidir. Farklı disiplinler arasında bağlantılar kurarak, öğrencilerin geniş bir perspektif kazanmaları ve bilgileri gerçek yaşam problemlerine uygulayabilmeleri hedeflenir.

TYMM'nin Uygulama Süreci ve Zorluklar

Modelin uygulama sürecinde, 2024-2025 eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. İlk etapta okul öncesi, ilköğretim 1. sınıf, ortaokul 5. sınıf ve lise 9. sınıf düzeylerinde hayata geçirilen model, ilerleyen yıllarda diğer sınıf seviyelerine de yaygınlaştırılacaktır. (Karataş, 2024). Ayrıca, modelin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için öğretmenlere yönelik kapsamlı eğitim programları düzenlenmiştir. Öğretmenlerin yeni müfredat ve öğretim yöntemleri konusunda yetkinlik kazanmaları amacıyla hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlenmiştir (eğitim.net.tr, 2024). TYMM, Türkiye'nin eğitim sisteminde uluslararası alanda rekabet edebilirliği artırma potansiyeline sahiptir. Bunun gerçekleşmesi için, uygulama süreçlerinin titizlikle izlenmesi ve elde edilen sonuçların bilimsel bir temele dayandırılması önemlidir (Ülçay, 2024). Bu tür zorlukların, kapsamlı bir planlama ve sürekli geri bildirim süreçleriyle aşılması mümkündür.

TYMM, yerli ve milli bir eğitim sistemi kurmayı amaçlasa da çeşitli eleştirilerle karşılaşmıştır. Örneğin, sosyal aidiyet ve milli kimlik unsurlarının yeterince vurgulanmadığı belirtilmektedir (Akpınar & Köksalan, 2024). Ayrıca, girişimcilik, yenilikçilik ve kariyer planlaması gibi 21. yüzyıl becerilerinin modelde yeterince yer bulmadığı, öğrenci profilinde yeterince ele alınmadığı ifade edilmiştir (Yıldırım & Çalışkan, 2024). Öğretim programlarının sadeleştirilmesiyle ilgili olarak, sadeleştirmenin öğrenci ve öğretmenler tarafından tam olarak hissedilemediği ve uygulama sürecinde kafa karışıklıklarına yol açabileceği öngörülmektedir (Karataş, 2024). TYMM modeli, yerli ve milli bir eğitim sistemi oluşturma çabasını temsil etse de sosyal aidiyet, 21. yüzyıl

becerileri ve sadeleştirme süreci gibi alanlarda karşılaşılan eleştiriler, modelin hem tasarım hem de uygulama aşamalarında daha kapsamlı değerlendirme ve iyileştirmelere ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, eğitimde köklü bir dönüşüm hedefleyen kapsamlı bir reform girişimi olarak dikkat çekmektedir. Model, öğrenci merkezli bir eğitim anlayışı benimseyerek bireylerin bütüncül gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır (Hayat, 2024). Ancak, modelin yerel ve milli değerlerle daha fazla bütünleşmesi, girişimcilik ve yeniliklere açıklık gibi becerilerin daha net bir şekilde ele alınması gerektiği açıktır. Gelecekte, TYMM'nin etkinliğini artırmak için sürekli değerlendirme ve iyileştirme süreçlerine odaklanılması önerilmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, Türkiye'nin eğitim sisteminde köklü bir dönüşümü hedefleyen, milli ve manevi değerler çerçevesinde şekillenen bir vizyon sunmaktadır. Bu model, öğrencilerin çok yönlü gelişimini destekleyerek, geleceğin yetkin ve erdemli bireylerini yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Gelecek perspektifinde, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin sürdürülebilirlik, teknoloji entegrasyonu, esneklik ve küresel rekabet gücü gibi unsurlara odaklanması büyük önem taşımaktadır. Modelin düzenli olarak gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi, Türkiye'nin eğitim sisteminin uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğini artıracak ve öğrencilerin geleceğe daha donanımlı şekilde hazırlanmalarına katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli, ülkemizin eğitimde dönüşüm vizyonunu yansıtan önemli bir yapı sunmakta ve aynı zamanda sürekli çaba ve işbirliği gerektiren dinamik bir süreç olarak öne çıkmaktadır. Bu modelin başarısı, eğitimde kaliteyi yükselterek ve etkili öğrenme deneyimleri sunarak Türkiye'nin eğitim sistemindeki potansiyeli artırabilir ve öğrencilerin geleceğe daha donanımlı bir şekilde hazırlanmalarına katkı sağlayabilir (Ülçay, 2024).

Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Afet

Afet, Türk Dil Kurumu'na göre “çeşitli doğa olaylarının yol açtığı yıkım” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2024). Ancak Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, afeti daha geniş bir kapsamda ele almakta ve şöyle tanımlamaktadır: Doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olayların, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya aksatan,

etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yetersiz kaldığı, toplumun tamamı veya bir bölümü için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan olayların sonucu olarak ortaya çıkan durum. Afet, bir olayın kendisi değil, olayın yarattığı etkidir (AFAD, 2024). Bu iki tanım arasındaki farklılıklar göz önüne alındığında, afetin ortak bir tanımına ulaşmak için birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan biri, afeti şöyle tanımlamaktadır: Doğal ve beşerî kökenli olayların, toplumlar ve toplumların yaşadıkları yerler üzerinde fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel yıkımlara yol açması, günlük yaşamı ve toplumsal faaliyetleri tamamen durdurması veya aksatması, canlıları olumsuz yönde etkilemesi ile sonuçlanan olaylardır (Ergünay O. , 2007). Bu tanımların ortak noktası, afetin yalnızca bir olay değil, bu olayın toplumlar üzerinde yarattığı fiziksel, ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerle yaşamı durdurması ya da aksatması olarak ele alınmasıdır.

Afetler, bireylerin ve toplumların güvenliğini tehdit eden olaylar olup, bu tehditlere karşı bilinçli bireyler yetiştirmek eğitim sisteminin temel görevlerinden biridir. Sosyal bilgiler dersi, disiplinler arası yapısı sayesinde afet eğitiminin verilmesi için önemli bir zemin sunmaktadır. Bu ders kapsamında tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset ve hukuk gibi sosyal bilim dallarına dayalı olarak afetlerin birey ve toplum üzerindeki etkileri ele alınmaktadır (Demir, 2002). Bu bağlamda, sosyal bilgiler dersinde işlenen insan-çevre ilişkileri, bireylerin afetlere karşı bilinçlenmesine ve hazırlıklı olmalarına katkı sağlamaktadır (Zengin, 2021).

Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere vatandaşlık bilinci kazandırmak, onları günlük yaşama hazırlamak ve sorumluluklarını yerine getirebilen bireyler olarak yetiştirmek amacıyla yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, afetlerle ilgili yanlış bilgilerin yayılmasının önüne geçmek ve doğru afet bilincini oluşturmak için sosyal bilgiler eğitimi kritik bir role sahiptir (Öcal, Yıldırım, Yakar, & Erdoğan, 2016). Afet eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi, öğrencilerin afetler karşısında bilinçli hareket etmelerini sağlayarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde kayıpların azaltılmasına yardımcı olmaktadır (Bilen, 2023).

Afetlere hazırlıklı olma, afet öncesinde, sırasında ve sonrasında yapılması gerekenleri öğrenme gibi konular, sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı, bireylere afet bilinci kazandırma ve

bu bilinci günlük yaşama entegre etme açısından önemli beceriler sunmaktadır. Doğru ve etkili bir afet eğitimi ile bireylerin bilinçlenmesi sağlanarak toplum genelinde afetlere karşı dirençli bir yapı oluşturulabilir. Bu nedenle, sosyal bilgiler dersinde afet eğitiminin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması büyük bir gerekliliktir. Afetlere karşı bilinçli bireylerin yetiştirilmesi, toplumun genel güvenliğini artıracak ve olası risklerin en aza indirilmesine katkı sağlayacaktır.

Sosyal Bilgiler öğretim programının özel amaçları, afet konusu ile ilgili olarak şu maddelerle bağlantılıdır:

- Yaşadıkları çevre ve dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak, insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklayabilmeleri ve mekân algısını geliştirebilmeleri
- Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştıkları sorunları çözmek için, temel iletişim becerileri ve sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri
- Katılımın önemine inanarak, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüş bildirebilmeleri
- Ülkelerini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı olabilmeleri (MEB, 2018, s.8).

Sosyal Bilgiler programı, 1940'lı yıllarda ülkemize giren eğitim programı bölümü anlayışını sürdürmektedir. Ancak sonraki yıllarda, birçok disiplini bünyesinde barındıran bir ders olması nedeniyle “Öğretim Alanı” terimi ortaya çıkmıştır. Öğretim alanı; birbiriyle ilişkili bilgi, tutum, beceri, kazanım ve değerlerin bütüncül olarak görüldüğü, öğrenmeyi düzenleyen ve şekillendiren disiplinler arası bir yapıdır. 2023 yılında güncellenen programda 7 öğretim alanı bulunmaktadır (MEB, 2023). Sosyal Bilgiler dersi öğretim alanlarına bakıldığında, “İnsanlar Yerler ve Çevreler” ve “Küresel Bağlantılar” öğretim alanlarının afet konuları ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Afet Kapsamı ve Türleri

Afet Tanımı

Afet, toplumun fiziksel, ekonomik ve sosyal yapısını olumsuz yönde etkileyen, doğal, teknolojik veya insan kaynaklı olaylar bütünü olarak tanımlanabilir. Bu tür olaylar, toplumun normal yaşamını ve faaliyetlerini kesintiye uğratarak geniş çaplı kayıplara yol açar. Türk Dil Kurumu, afet kelimesini “doğanın çeşitli olayları sonucu oluşan yıkım, felaket, çok kötü” şeklinde tanımlarken, bu tanım afetin genel anlamını açıklayıcı bir

çerçeve sunmaktadır. Ancak afet, yalnızca fiziksel yıkım değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olarak da ele alınmalıdır. Afetler, toplumsal dayanıklılığı sınavarak toplumların direncini test eden olaylardır.

Birleşmiş Milletler Afet Risk Azaltma Ofisi (UNISDR), afetleri, toplumların işlevselliğini ciddi şekilde bozan ve yerel kaynakların yetersiz kaldığı durumlar olarak tanımlar. Bu tanım, afetlerin etkilerinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik alanlarda da hissedildiğini vurgular. Örneğin, bir depremin yalnızca binaları yıkması değil, aynı zamanda yaşam alanlarını, sosyal bağları ve ekonomik düzeni bozması da afetin etkilerinin kapsamını genişletir. Bu bağlamda, bir olayın afet olarak değerlendirilmesi, yalnızca fiziksel hasarın büyüklüğüyle değil, toplumsal yapıya olan etkisiyle de ilişkilidir (Şahin Y. , 2011). Toplumların afetlere karşı dayanıklılığı, tehlike ve risk algısıyla doğru orantılıdır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ise afetleri, olağanüstü büyüklükteki ve ani gelişen, yerel yetkililerin mevcut kaynaklarla baş edemediği durumlar olarak tanımlar. Afet yönetimi, bu gibi durumlarda dış yardımları organize etmeyi ve toplumların ihtiyaçlarına hızlı bir şekilde cevap vermeyi gerektirir. WHO'nun tanımı, afetlerin bireylerin ve toplulukların günlük yaşamlarını nasıl aksattığını ve hızlı müdahale gereksinimini ortaya koyar. Dolayısıyla, bir afetin tanımı, onun etkilerinin büyüklüğünü ve müdahale süreçlerini içermelidir. Afetler, yalnızca bir olay değil, toplumların adaptasyon kapasitesini test eden bir süreçtir.

Türkiye’de, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2024) afetleri, toplumun başa çıkma gücünü aşan durumlar olarak nitelendirmektedir. Bu bağlamda, afetler yalnızca zarar veren olaylar olarak değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve hazırlık düzeylerini ölçen kritik sınavlar olarak görülmektedir. AFAD’ın bu tanımı, afetlere karşı hazırlıklı olmanın ve toplumun bilinç düzeyini artırmanın önemini vurgular. Bu nedenle, afet yönetiminde eğitim, bilinçlendirme ve önleyici tedbirlerin hayata geçirilmesi büyük önem taşır ederler (Paton & Johnston, 2001). Afet yönetimi, bir toplumun dayanıklılığını artırmanın temel yollarından biridir.

Afetler, toplumların gelişmişlik düzeyine ve hazırlıklı olma seviyelerine göre farklı etkiler yaratabilir. Örneğin, aynı büyüklükteki bir deprem, gelişmiş bir ülkede daha az yıkıcı sonuçlar doğurabilirken, gelişmekte olan bir ülkede büyük can ve mal

kayıplarına neden olabilir (Delen, 2023). Bu durum, afetlere karşı alınan önlemlerin ve oluşturulan güvenlik kültürünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Toplumların afetlere karşı duyarlılığı, yalnızca alınan tedbirlerle değil, aynı zamanda bu tedbirlerin sürdürülebilirliği ile de ilişkilidir.

Sonuç olarak, afet, yalnızca bir olay değil, toplumların adaptasyon kapasitelerini ölçen bir süreçtir. Tanımı ve kapsamı, yalnızca fiziksel yıkımları değil, aynı zamanda sosyal ve ekonomik etkileri de içerir. Bu nedenle, afet yönetimi ve risk azaltma stratejileri, toplumların sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını artırmak için vazgeçilmezdir. Her afet, toplumsal bilincin ne kadar güçlü olduğunu gösteren bir ayna görevi görür.

Afetler, yalnızca fiziksel bir yıkımı ifade etmenin ötesinde, toplumların sosyal, ekonomik ve çevresel dayanıklılıklarını test eden süreçlerdir. Her afet, toplumların krizlere karşı hazırlık seviyelerini ve bu süreçteki adaptasyon kapasitelerini açığa çıkarırken, aynı zamanda dayanıklılık ve sürdürülebilirlik kavramlarını yeniden şekillendirir. Bu bağlamda, afetlerin tanımını ve kapsamını anlamak için sistematik bir yaklaşım gereklidir. İşte tam bu noktada, EM-DAT (Uluslararası Felaketler Veritabanı, 2024), afetleri doğal ve insan kaynaklı olarak sınıflandırarak, her bir olayın doğasını ve toplumlar üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde analiz etmeyi mümkün kılar. Bu ayırım, afetlerin karmaşık yapısını anlamak ve etkin yönetim stratejileri geliştirmek için kritik bir çerçeve sunar.

Doğa Kökenli Afetler

Doğal afetler, Şahin ve Sipahioğlu'na (2007) göre, doğal faktörlerin büyük oranda veya tamamen sebep olduğu, doğal tehlikelerin yol açtığı, toplumun sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetlerini olumsuz etkileyen, can ve mal kayıplarına yol açan olaylardır. (Keçici, 1994; Zengin, 2021) için doğal afetler, toplumun genelini olumsuz yönde etkileyen olaylardır. Bu afetler, sadece bireyler üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal yapıda da kalıcı zararlara neden olabilir. Afet sonrası, halkın ve devletin mevcut olanakları yetersiz kalabilir ve dışarıdan ek yardım gereksinimi doğar. (AFAD, 2022), doğal afetleri insanların ve doğanın yaşamını, sağlığını, mal ve can güvenliğini tehdit

eden, ani ve beklenmedik bir şekilde meydana gelen, önceden tahmin edilemeyen, kontrol edilemeyen ve büyük zararlar veren olaylar olarak açıklar.

Verilen tanımlara göre doğal afetlerin bazı ortak özellikleri bulunur. İlk olarak, bu olaylar önceden tespit edilemez ve beklenmedik bir zamanda, istenmeyen bölgelerde gerçekleşebilirler. Meydana geldikleri bölgelerde büyük olumsuzluklara yol açan bu afetler, hem fiziksel hem de psikolojik sorunlara neden olabilir. Can ve mal kayıplarına yol açan doğal afetler, ayrıca halkın ve devletin uzun yıllar süren çabalarla inşa ettikleri yatırımlara büyük zarar verebilir.

Doğal afetlerin türleri ve sıklıkları, ülkelere göre farklılık gösterir (Yavuz, 2014). Türkiye’de en çok görülen doğal afetler arasında depremler yer alır ve birçok yerleşim yeri, çeşitli dönemlerde bu tür afetlerle karşı karşıya kalmıştır (Kundak ve Kadioğlu, 2011). Depremlerden sonra, heyelanlar, su baskınları, kaya düşmeleri, çığlar ve orman yangınları gibi afetler de önemli sorunlar oluşturmıştır.

Deprem. Deprem, yerin içindeki magma hareketlerinin yerkürenin zayıf noktalarından veya kabuğunun çatlamasından dolayı yüzeye kadar gelen titremelerdir (Atalay, 1998). Depremler genellikle dünyada üç bölgede meydana gelir: Pasifik Ateş Halkası, Alp Himalaya Kuşağı ve Atlas Okyanus Sırtları (Şahin & Sipahioğlu, 2007). Türkiye, bu üç bölgeden biri olan Alp Himalaya Kuşağı üzerindedir. Bu yüzden Türkiye’de de deprem sık görülür.

Depremler, Türkiye’de en çok can ve mal kaybına neden olan afet türüdür ve afetler sebebiyle yaşanan ölümlerin yüzde 60’ı depremler yüzündendir (AFAD, 2024). Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla dünyanın en hareketli deprem bölgelerinden biri olan Akdeniz-Alp-Himalaya kuşağı içindedir. Bu kuşak, dünyadaki depremlerin yaklaşık yüzde yirmisini oluşturan ve Türkiye’de her yıl 5.0 ile 6.0 büyüklüğünde en az bir deprem meydana getiren aktif bir kuşaktır (Doğanay & Özcan, 2004).

Depremlerin riskli olduğu bölgelerde Türkiye’nin %93’lük bir kısmı bulunmaktadır ve bu bölgelerde konutlar, sanayi tesisleri, barajlar, santraller gibi pek çok yer vardır (TMMOB, 2012). Depremler sadece insanların can ve mal kaybına uğramasına sebep olmaz, aynı zamanda psikolojik ve sosyal açıdan da travmalar yaşatır. Bu tür zararlar daha uzun sürebilir. Depremlerin psikolojik ve sosyal açıdan uzun süreli etkilerine karşı daha etkili ve geniş çaplı tedbirler alınması gerekir.

Heyelan. Heyelanlar, yer yüzeyinin doğal eğilimlere karşı hareket etmesi sonucu, yer değiştiren büyük toprak, kaya ve diğer materyallerin oluşturduğu felaketlerdir. Bu olaylar, genellikle eğimli alanlarda meydana gelir ve toprak ya da kaya kütlelerinin yer değiştirmesiyle, çevredeki yerleşim alanları, altyapı, tarım arazileri gibi alanlar zarar görebilir (Özey & Ünlü, 2011). Heyelanlar, doğrudan doğanın bir sonucu olsa da insan faaliyetleri, özellikle de ormanların kesilmesi, inşaat çalışmaları ve şehirleşme gibi etkilerle bu afetlerin şiddeti artabilir (Kadıoğlu, 2008). Heyelanların meydana gelmesinde bir dizi doğal ve insan kaynaklı faktör etkili olabilir. Doğal etmenler arasında aşırı yağışlar, yer altı su seviyesinin yükselmesi, erozyon, deprem ve volkanik aktiviteler yer alır. Aşırı yağışlar, toprağın suyla doymuş hale gelmesine ve bu durumun, toprak ile kayaların kaymasına neden olmasına yol açabilir. Ayrıca, yer altı sularının hareketi, yer yüzeyindeki kayaçları zayıflatarak heyelan riskini artırabilir (Ceylan, 2018). İnsan faaliyetleri de heyelanların meydana gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle dağcılık, orman kesimi ve madencilik gibi faaliyetler, toprağın ve kayaçların doğal yapısını zayıflatır. Ayrıca, yol yapımı ve inşaat projeleri, yerleşim alanlarının yapıldığı eğimli bölgelerde toprak yapısını olumsuz etkileyebilir (Kesici & Sönmez, 2012). Bu tür insan kaynaklı faktörler, doğal etmenlerle birleşerek daha büyük ve yıkıcı heyelanlara neden olabilir.

Genel olarak heyelanların engellenmesi mümkün değildir. Ancak potansiyel heyelan bölgesinde yamaçtaki hareketi durduracak stabilizasyon çalışmalarıyla heyelan önlenmeye çalışılabilir. Bu çalışmalar çok pahalı olduğu için sadece kara yolu, demir yolu veya büyük sanayi kuruluşlarının heyelana karşı korunması için uygulanabilir. Heyelana karşı korunmak isteyenler, heyelan öncesinde bölgenin jeolojik, jeomorfolojik, klimatolojik özelliklerini incelemeli ve heyelan tehlikesi olan yerlere hiçbir yapı yapmamalıdır (Şahin C. , 2006).

Heyelanların yönetimi, öncelikle bu tür olayların nedenlerini doğru şekilde anlamakla başlar. Toprağın ve kayaların yapısı, bölgenin yer şekilleri ve iklim koşulları gibi faktörler dikkate alınarak, heyelan riski yüksek olan bölgelerde önleyici tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler arasında, yerleşim alanlarının uygun olmayan bölgelerden uzaklaştırılması, ormanların korunması ve inşaat projelerinin çevresel etkilere duyarlı şekilde yapılması yer alır (Şahin & Sipahioğlu, 2002). Ayrıca, afet sonrası iyileşme

süreçlerinde, hızlı müdahale ve toplumsal bilincin artırılması, uzun vadede heyelanlardan kaynaklanan zararları azaltmada önemli bir rol oynar.

Sonuç olarak, heyelanlar, doğal afetler arasında yer almakta olup, çevresel, ekonomik ve toplumsal açıdan büyük zararlara yol açabilir. Bu afetlerin etkili bir şekilde yönetilmesi hem doğal etmenlerle başa çıkabilmek hem de insan faaliyetlerinin olumsuz etkilerini en aza indirebilmek adına kritik öneme sahiptir.

Volkanik Patlamalar. Volkanik patlamalar, yer kabuğunun derinliklerinde biriken magma ve gazların yüzeye çıkması sonucu oluşan doğal olaylardır. Bu patlamalar, yer kabuğunda meydana gelen enerji birikimi ve kırılmaların sonucunda gerçekleşir. Magmanın yer yüzeyine doğru hareket etmesiyle, magma odasında biriken gazlar ve lavlar büyük bir patlamaya yol açar. Volkanik patlamaların şiddeti, magmanın kimyasal içeriği, yer kabuğunun yapısı ve gazların basıncı gibi etmenlere bağlı olarak değişebilir (Gökçekuş, Barlas, Almuhsen, & Eyni, 2018). Bazı patlamalar daha az şiddetli olup lav akıntılarıyla sınırlı kalabilirken, bazıları büyük çaplı patlamalarla çevreye ciddi zararlar verebilir.

Volkanik patlamaların başlıca sebepleri arasında yer kabuğundaki magma hareketleri yer alır. Magma, yer yüzeyine yaklaştıkça, fay hatlarından veya kırıklardan geçerek yüzeye doğru ilerler. Bu süreçte, magma ve yer altındaki gazların birikmesi patlamalara yol açar. Patlamalar sırasında büyük miktarda lav, kül ve gaz salınarak çevreye yayılır (Ayrıldı, 2024). Bu durum, patlama bölgesinde çevresel tahribata neden olabilir ve bölgedeki ekosistemleri etkileyebilir.

Tsunami. Tsunami, okyanus veya denizlerin dibinde gerçekleşen deprem, volkanik patlama veya bunlara bağlı olarak tabanın çökmesi gibi nedenlerle oluşan bir deniz dalga çeşididir (Acar, Ak, & Kesici). Bunun yanı sıra deniz dibindeki toprak hareketleri veya yer değiştirmeleri de tsunamiye sebep olabilir. Tsunami sözcüğü, 15 Haziran 1896'da Japonya'da yaşanan ve 21000 kişinin can verdiği depremin ardından Büyük Meji Tsunamisi'nin ismi olarak dünyada bilinir olmuştur. Japonca'da "liman dalgası" anlamına gelir. Bunun sebebi, limanlarda çok büyük yıkımlara neden olmasıdır. Tsunami, diğer deniz dalgalarından farklı bir şekilde hareket eder. Bu fark, su zerreciklerinin sürüklenerek değil, yuvarlanarak hareket etmesinden kaynaklanır. Derin denizlerde bu hareket pek belli olmazken, sığ sularda dik kıyılara veya dar körfezlere geldiğinde bazen 30 metreyi geçen yüksekliklere erişerek çok kuvvetli akıntılara yol açabilir (Ertürkmen,

2006). Ülkemiz üç tarafı denizlerle çevrili olmasına rağmen diğer doğal afet türlerine göre tsunami tehdidinden daha az etkilenecek gibi görünmektedir.

Fırtına. Fırtına, rüzgârın saatte 55 km veya daha fazla hızla esmesiyle oluşan bir hava olayıdır. Fırtına, deniz ulaşımından iç kesimlere kadar pek çok alanda sorunlara yol açmaktadır. Çatıların uçması, kıyılarda su taşması, ağaçların devrilmesi ve soba dumanının evlere dolması gibi durumlar fırtınanın neden olduğu zararlar arasındadır (Şahin & Sipahioğlu, 2003). Bunun yanı sıra fırtına, iletişim ve enerji hatlarını da bozmakta ve hava yolu seyahatlerini de güçleştirmektedir. Okyanus ve deniz kenarındaki ülkelerde, basınç ve sıcaklık değişimlerine bağlı olarak cephesel fırtınalar görülmektedir. Ülkemizde ise Akdeniz ve Ege bölgelerinde, deniz suyu sıcaklığının etkisiyle hortumlar oluşmakta ve bunlar da can ve mal kaybına neden olmaktadır (Ertürkmen, 2006; Şahin & Üçgül, 2019).

Çığ. Çığ, karın yüksek ve eğimli yerlerde, bitkilerin çok az ya da hiç olmadığı bölgelerde, uzun süre ve yoğun bir şekilde yağması sonucu oluşan bir olaydır. Bu olayda, dağın yamacındaki kar tabakası, farklı bir etkiyle aşağı doğru kayar ve büyük bir kütleyi hareket ettirir (Şahin C. , 2006). Karın çok yağdığı ve bitkilerin yetişmediği yüksek yerlerde çığ riski artmaktadır. Çığ, kar kalınlığının 30 cm veya daha fazla olduğu ve 24 saat içinde değişmediği durumlarda meydana gelmektedir. Çığın nedeni, karın altındaki tabakanın üstündeki karı taşıyamayıp eğime göre kaymasıdır (AFAD, 2024). Çığlar, çoğunlukla yerleşim alanlarından uzakta meydana gelse de yerleşim yerlerinde oluştuğunda büyük yıkımlara ve ciddi zararlara yol açabilir. Ülkemizde çığ olayları, diğer doğal afet türlerine kıyasla daha az görülse de bu tür afetler yine de önemli can ve mal kayıplarına neden olabilmektedir.

Sel ve Taşkınlar. Sel, suyun kaynağından taşarak veya başka bir kaynaktan gelerek, normalde kuru olan alanları ıslatması durumudur. Seller, gelişme sürelerine göre yavaş oluşan, hızlı oluşan ve flaş seller şeklinde gruplandırılır. (AFAD, 2024). Ülkemizde plansız kentleşme nedeniyle dere yatakları üzerine yerleşim alanlarının inşa edilmesi, özellikle kurak dere yataklarının bahçe, ev, tesis gibi yerlerin kurulması, dere yataklarının akış yönlerinin değiştirilmesi, düzenlenip dere yataklarının daraltılması gibi faktörlerden dolayı Türkiye’de her yıl çok sayıda insan ve özellikle ekonomik zararlara yol açmaktadır.

Sel felaketlerinden kaçınmak, güvende kalmak ve zararları en aza indirmek için yapılacak önlemler şunlardır; doğal bitki örtüsüne zarar verilmemeli, çıplak kalan yerler ağaçlandırılmalıdır. Doğal kaynaklar akıllıca kullanılmalıdır. Eğimli yamaçlarda tarım yapılmamalıdır, dereler denetlenmeli ıslah edilmelidir, havzalarda izleme istasyonları oluşturulmalıdır. Suların akış hızını yavaşlatan setler ve göletler inşa edilmelidir, kuru dere yatakları yapılaşmaya izin verilmemeli doğal su yolu olarak korunmalıdır, riskli durumlarda yetkili kuruluşlar halkı bilgilendirmeli ve önlemler almalıdır (Şahin C. , 2006). Sel felaketlerinin etkilerini azaltmak için alınacak önlemler, sadece fiziksel altyapı iyileştirmeleriyle sınırlı kalmamalıdır. Ayrıca, halkın sel riskleri konusunda bilinçlendirilmesi ve afetlere karşı hazırlıklı olunması için eğitimler düzenlenmelidir. Bu tür önlemler, sel felaketlerinin doğrudan etkilerini azaltmanın yanı sıra, toplumların bu tür doğal olaylarla başa çıkma kapasitesini de artıracaktır. Gelişmiş izleme sistemleri ve yerel yönetimlerin etkin müdahale kabiliyeti, bu afetlere karşı daha dirençli bir toplum yapısının inşasını sağlayacaktır.

Erozyon ve Kuraklık. Kazancı'ya (1995) göre, erozyon, yeryüzündeki kayaçların fiziksel, kimyasal ve biyolojik süreçlerle parçalanması sonucu toprağın özelliklerini kaybetmesiyle gerçekleşir. Doğal bir süreç olan erozyon, doğanın kendi işleyişi içinde yer alırken, insan faaliyetleri bu süreci hızlandırarak hızlandırılmış erozyona neden olur ve bu durum doğal bir afet olarak kabul edilir. Yanlış tarım uygulamaları, meraların aşırı otlatılması, ormanların tahrip edilmesi ve yanlış su yönetimi gibi insan etkileri, erozyonun hızlanmasına yol açarak bu olayı bir doğal afete dönüştürür (Şahin E. , 2018). Erozyonun olumsuz etkilerinin önüne geçebilmek için, ağaçlandırma çalışmaları yapmak, doğru tarım yöntemlerini kullanmak, eğime dik sürüm yapmak, meraların aşırı otlatılmaması ve besi hayvancılığına yönelmek, ayrıca doğru sulama tekniklerini uygulamak önemlidir. Türkiye'de yüzey şekillerinin eğimli olması, düzensiz yağışlar, engebeli arazi yapısı ve zayıf bitki örtüsü, erozyon riskini artırmaktadır. Kuraklık, sıcaklık ortalamalarının normalin üzerine çıkması ve yağışların minimum seviyelere düşmesiyle ortaya çıkan bir diğer doğal afettir (Ergünay O. , 2002). AFAD'a (2019) göre, kuraklık, su ve nem oranının yetersiz hale gelmesi sonucu bitkiler, tarım ve tüm canlılar üzerinde olumsuz etkiler yaratır. Bu durum, kıtlık ve açlık gibi toplumsal ve ekonomik sorunlara yol açabilir.

İnsan Kökenli Afetler

İnsan kökenli afetler, doğrudan insan faaliyetlerinden kaynaklanan ve doğayla doğrudan bir ilişkisi olmayan felaketlerdir. Bu tür afetler, yalnızca toplumsal yapıyı değil, aynı zamanda doğal çevreyi de olumsuz yönde etkileyerek büyük ölümlere ve yaralanmalara yol açmaktadır. Nükleer enerji kullanımı, ileri teknoloji savaş araçları, sanayileşme ve baraj inşaatları gibi insan kaynaklı faktörler, bu afetlerin sıklığını ve şiddetini artırmaktadır (Yılmaz A. , 2003). İnsan kökenli afetler arasında savaşlar, terör saldırıları, kitlesel göçler, nükleer patlamalar ve açlık gibi olaylar yer alır (AFAD, 2018). Bu afetler, genellikle küresel sonuçlar doğurur; çünkü savaşlar veya terör olayları, açlık ve göç gibi sorunları tetikler ve bu durumlar diğer ülkelerde de olumsuz etkiler yaratır.

Terör ve Göç. Terör saldırıları, bireyler, topluluklar ve uluslar üzerinde ciddi etkiler yaratan saldırgan eylemler olarak tanımlanabilir. Bu tür saldırılar, büyük kayıplara neden olabilen, ölüm, sakatlık, psikolojik travmalar, sosyal ve politik sonuçlar doğuran olaylardır (Barkın, 2024). Terörün küresel etkisi, bu tür saldırılara uğrayan toplumların genellikle göç etmek zorunda kalmasından kaynaklanır; bu da başka ülkelerdeki sosyal yapıyı etkileyebilir. Çetin (2011), Bulgaristan'da soykırıma uğrayan Türklerin Türkiye'ye göç etmelerinin hem göç edenler hem de misafir eden ülkenin sosyal ve psikolojik yapısında sorunlara yol açtığını belirtmektedir. Göç, bir kişinin veya bir grubun, devlet içinde veya dışındaki başka bölgelere hareket etmesidir. Zorunlu göçler ise savaş, doğal afetler, salgın hastalıklar ve terör olayları gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Barkın, 2024). Uluslararası göçmenler mülteci statüsünde kabul edilir ve bu göçler, sadece göçmenleri değil, aynı zamanda göç ettikleri ülkeyi de etkileyerek küresel bir mesele haline gelir. Göçler, bireylerin toplumsal bağlarını koparmalarına, sosyal yapılarının zayıflamasına yol açar.

Savaş ve Açlık. Savaş, genellikle iki ülke arasındaki ya da bir ülke içindeki toplumların isyan ederek büyük silahlı gruplar arasında yaşanan çatışmalardır (AFAD, 2024d).. Bu tür çatışmalar, dini, ulusal, politik ve ekonomik amaçlara ulaşmak için gerçekleştirilir ve kullanılan silahlar, amaçlar, taraflar ve savaşın gerçekleştiği mekâna bağlı olarak çeşitli türlerde adlandırılabilir. Örnek olarak, nükleer savaş, soğuk savaş, iç savaş, dini savaşlar (cihad, haclı seferleri), dünya savaşları, gerilla savaşı ve biyolojik savaş gibi farklı savaş türleri bulunmaktadır.

Açlık, özellikle hastalar, yaşlılar ve çocuklar gibi savunmasız gruplar üzerinde daha fazla olumsuz etki yaratır. Yetersiz beslenme, çeşitli sağlık sorunlarına yol açabilir ve bu durum, birçok bölgesel sorunla sonuçlanabilir (Fakir, 2019). Açlığın başlıca nedenleri arasında küresel ısınma, kaynakların israfı ve dünya kaynaklarının dengesiz bir şekilde dağılımı sayılabilir.

Yangın. Aşırı sıcaklıklar, volkanik patlamalar ve yıldırım düşmesi gibi doğal olaylar, yangınların meydana gelmesine yol açan faktörlerdir. Öte yandan, izmaritler, mangal ateşleri, cam şişe parçaları ve savaşlar gibi insan kaynaklı etkinlikler de yangınların sebeplerindendir (Akyel, 2007). Bu tür yangınlar, büyük afetler arasında sayılmaktadır. Orman Genel Müdürlüğü verilerine göre, 1950 ile 1990 yılları arasında Türkiye'nin ormanlarının yarısı yanmıştır (Ertuğrul, 2005). Ormanların tahribatında en büyük etkenlerden biri, insanların bilinçli veya bilinçsiz şekilde sebep olduğu orman yangınlarıdır (Tekin, 2020). Orman yangınlarını önlemek için sigara izmaritlerinin açık alanlara atılmaması, mangal ateşinin tamamen söndürülmeden bırakılmaması ve anız yakımı sonrasında yangının tamamen söndüğünden emin olunması gibi önlemler, insan kaynaklı yangınları azaltmaya yönelik önemli tedbirlerdir.

Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklar. Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, sağlık sadece hastalık ve sakatlıkların olmadığı bir durum değil, aynı zamanda bireylerin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan da iyi olmalarını ifade eden bir kavramdır (WHO, 1946). Günümüz hastalık tanımına göre ise, sağlık sorunları, organizmalarda oluşan bozulmalar ve bunların sonucunda ruhsal çöküşlere neden olan değişiklikler olarak tanımlanmaktadır (TDK). Dünyanın bazı bölgelerinde yaşam koşulları, sağlıksız çevresel faktörler, açlık, doğal afetler gibi olumsuz durumlar salgın hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu salgınların tedavi yöntemlerinin bulunması uzun zaman almış ve bu süre zarfında büyük kayıplar yaşanmıştır, bu da insanlık tarihinde önemli bir yer tutmaktadır (Kılıç O. , 2004). Geçmişte olduğu gibi, günümüzde de hızla yayılan hastalıklar, olumsuz sonuçlar doğurmuş ve her ne kadar bazı hastalıklar nadiren ortadan kalksa da, her zaman yeni türlerin ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur.

Bir devletin sürekliliği, bireylerin ve toplumların sağlığının korunmasına bağlıdır. Bu nedenle, kötüleşen sağlık koşullarının hızla düzeltilmesi çok büyük önem taşır (Gümüşçü, 2003). Toplum sağlığını doğrudan etkileyen devlet müdahalesi, ilk kez 18. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmış ve halk sağlığı, ulusal egemenliğin temel unsurlarından biri haline gelmiştir (Tetik, 2007). Son yıllarda, Covid-19 salgını, büyük bir sağlık krizi

yaratmış ve milyonlarca insanın sağlığını olumsuz etkilemiş, birçok can kaybına yol açmıştır. Corona virüsün adı, virüsün yüzeyindeki çubuk benzeri uzantıların taç şeklinde olmasından dolayı Latince "taç" anlamına gelen "corona" kelimesinden alınmıştır (WHO, 2020; T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu virüs tamamen ortadan kalkmamış olsa da, yerine daha fazla varyantı ile insanlık için hala bir tehdit oluşturmaya devam etmektedir.

Teknolojik Afetler. Teknolojik afetler, insan yapımı teknolojik kazalar veya arızalar sonucu meydana gelen, büyük zararlar ve can kayıplarına yol açabilen olaylardır. Bu tür afetler, genellikle yüksek teknolojili sistemlerin yanlış kullanımı, arızalar veya sabotajlar nedeniyle ortaya çıkar. Teknolojik afetler, sanayi tesislerinden, enerji santrallerine, kimyasal üretim süreçlerinden, nükleer tesislere kadar geniş bir yelpazeye yayılabilir (Yılmaz A. , 2003). Çoğunlukla, bunlar çevresel, ekonomik ve toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğurur.

Afet Eğitimi

Afet eğitimi, afetlerin oluşmadan önce ve oluştuğunda nasıl davranılması gerektiğini sistematik ve planlı bir biçimde öğreten eğitimlerdir. Eğitim, örgün ve yaygın olarak ikiye ayrıldığında, afet eğitimi devamlılık ve mecburiyet istediği için örgün eğitim kapsamında bulunabilir (Sönmez V. , 2007). Ülkemizin afet yönetimi ve afet eğitimi ile ilgili en kilit kurumu Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığıdır. Afetlerden önce devletin verdiği kararlar ve aldığı önlemler doğrultusunda ülkenin bölgesel planlarını ve faaliyetlerini inceleyerek geliştirir ve uygulamaya koyar (Demirhan, 2021). Afet eğitimi, bireyleri afetlere karşı hazırlıklı hale getirmek için sistematik bir yaklaşım sunarken, bu sürecin en önemli aktörü olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, afet yönetiminde bölgesel planlama ve önlemlerle ülke genelinde etkin bir rol üstlenmektedir.

Afetler sonucu ülkemizde bugüne kadar yaşanan can ve mal kaybının büyük bir kısmı, insanların afetlere nasıl hazırlanacaklarını ve afet anlarında nasıl hareket edeceklerini bilmedikleri için ortaya çıkmıştır. Afetleri önlemeye yönelik hiçbir tedbir almadan korku içinde bekleyen bir kaza durumundan, üstesinden gelinebilir bir hale getirmek ancak afetlerden önce verilecek olan düzenli ve planlı eğitimlerle mümkündür (AFAD, 2024). Modern afet eğitiminin amacı, gelecekte olabilecek afet ve acil durumları engellemek, zararlarını en az seviyeye indirerek duyarlılık seviyesini artırmak ve gereken çalışmaların doğru bir şekilde yapılmasına katkıda bulunmaktır. Bireylere verilecek olan

eğitimlerin yol açıcı, kendini savunmayı sağlayacak şekilde afet farkındalığı yaratmaya ve acil durumlarda uygun doğru davranış şeklini öğretmeye yönelik olarak hazırlanması gerekmektedir. Eğitimlerin yaşamla ilgili, yaparak ve deneyimleyerek öğrenme fırsatı sunacak bir şekilde yapılması gerekmektedir (Kadıoğlu, 2008). Bu nedenle, afet eğitimleri sadece bilgi aktarmakla kalmayıp bireylerde farkındalık yaratarak onları afetlere karşı hazırlıklı hale getiren, uygulamalı ve yaşamla ilişkilendirilen bir öğrenme süreci olarak ele alınmalıdır.

Afet eğitimlerinin amacı, afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında afete müdahil olabilecek her birimin (birey, kurum vb.) gerekli olan en doğru bilgiye sahip olması ve bu bilgiyi doğru zamanda en iyi şekilde kullanabilmesidir. Afet farkındalığı yaratmak, afet risklerini düşürmek ve eğitim çalışmalarını desteklemek için Birleşmiş Milletler (BM) 1989 yılında 13 Ekim tarihini “Uluslararası Afet Risklerinin Azaltılması Günü” olarak ilan etmiştir. Türkiye’de AFAD tarafından gerçekleştirilen çeşitli faaliyetlerle bugüne katkı sağlanmaktadır. Ancak belirli gün ve haftalar takviminde Uluslararası Afet Risklerinin Azaltılması Günü bulunmamaktadır (Kortak, 2019). Afet eğitimlerinin hedef, konu ve kitlelerine göre belirli içerikler ve farklı zamanlarda yapılması gerekmektedir. Afet durumlarında gerçekleştirilecek çalışmalar Afet eğitimlerinin hedef, konu ve kitlelerine göre belirli içerikler ve farklı zamanlarda yapılması gerekmektedir. Afet durumlarında gerçekleştirilecek çalışmalar kapsamında her alanda yardımcı olabilecek gönüllü, aldığı eğitimlerle afet alanında görev üstlenebilecek nitelikli bireyler yetiştirilmelidir (Başbuğ-Erkan, Özmen, & H. Güler, 2011). Afet bilinci oluşturmuş veya bu bilince sahip olan toplumların afetlerle başa çıkma becerileri daha yüksektir. Bu bilincin gelişmesi için toplumu oluşturan bireylere ve kuruluşlarına afetlerle ilgili olarak doğru bilgiler aktarılması ve özgün programlarla eğitilmesi gerekmektedir. Afetleri önlemek mümkün değildir, ancak zararlarını en düşük seviyeye indirmek, afetlerden korunmak için yürütülen eğitim çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması ve gelişmelere uygun şekilde yapılması gerekmektedir (Tekin, 2020). Afetlerin zararlarını azaltmanın en etkin yolu, tüm toplumu afetlerle mücadele etme konusunda temel bilgilerle eğitmektir. Bir toplumda yaşanan afetin neden olabileceği tahribatın büyüklüğü o toplumun hazırlık ve eğitim seviyesiyle doğru orantılıdır. Bu nedenlerden dolayı toplumların afet farkındalığını yükseltmek için afet eğitimlerinin düzenli ve planlı bir şekilde verilmesi gerekmektedir.

Afet eğitimi, afetler hakkında bilgi düzeyini artırır, farkındalık yaratır ve ilgiyi artırır. Afet eğitimi alan bireyler, afetlere karşı daha iyi hazırlanır, daha iyi korunur ve afetlerden sonra daha hızlı iyileşirler. Afet eğitimleri sayesinde toplumda insanlar ve kurumlar arasında işbirliği artar (Mızrak, 2018). Özellikle çocuklara okulda verilen eğitim, toplumun geleceği açısından büyük önem taşır. Çocukların afetler hakkında bilgi düzeylerinin yüksek olması, toplumun afetlere karşı uzun dönem dirençli olmasını sağlar.

Sonuç olarak, afet eğitimleri bireylerin, toplumların ve devletlerin afetlere karşı dirençliliğini artırmak için kaçınılmazdır. Afet eğitimlerinin etkili olabilmesi için kalitesinin yüksek olması gerekmektedir. Bu kaliteyi artırmak için eğitimler ihtiyaçlara ve önceliklere göre belirlenmeli ve uzman kişiler tarafından verilmelidir. Eğitimlerin sürekliliği sağlanmalı ve toplumun tüm kesimlerine yayılmalıdır.

Türkiye’de Afet Eğitimi

Türkiye’de afetlere karşı hazırlıklı olmak için farklı kurum ve kuruluşlar tarafından çeşitli eğitimler düzenlenmektedir. Bu eğitimlerin en önemli kaynağı İçişleri Bakanlığı’na bağlı olan AFAD’dır. AFAD bünyesinde Afet ve Acil Durum Eğitim Merkezi (AFADEM) adında bir birim bulunmaktadır. AFADEM toplum, paydaş ve hizmet içi olmak üzere üç tür eğitim sunmaktadır. Toplum eğitimleri kapsamında deprem simülasyon merkezi, afet bilinci ve yaygın farkındalık eğitimleri verilmektedir. Paydaş eğitimleri kapsamında arama kurtarma, KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer), sivil savunma, acil durum ekipleri ve yaygın eğitimler yer almaktadır. Hizmet içi eğitimlerde ise kurumsal uyum programları ve teknik kapasite geliştirme eğitimleri sunulmaktadır (AFADEM, 2024). Bu kapsamlı eğitim faaliyetleri, toplumun her kesimini afetlere karşı bilinçlendirmeyi ve hem bireysel hem de kurumsal düzeyde afetlere hazırlık kapasitesini artırmayı hedeflemektedir.

Kızılay da ulusal afet yönetimi sisteminde eğitim faaliyetleri yürüten bir kurumdur. Kızılay’ın verdiği eğitimler şunlardır: afete hazırlık ve müdahale, acil durum planlama ve ihtiyaç tespit, seyyar mutfak ve mobil fırın, afet malzemelerini tanıma ve çadır kurma, lojistik uzmanı, uyum sağlama (Kızılay, 2024). Bu eğitimler, Kızılay’ın sadece afet anında müdahale eden bir kurum olmanın ötesine geçerek, toplumu afetlere karşı hazırlıklı hale getirme ve bilinçlendirme konusundaki önemli rolünü ortaya koymaktadır.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü (BÜ KRDAE) de afet eğitimi çalışmaları yapan bir birimdir. BÜ KRDAE bünyesinde Afete Hazırlık Eğitim Birimi (AHEB) adıyla bir birim bulunmaktadır. AHEB haftanın belli günlerinde temel afet bilinci eğitimleri düzenleyerek çocuklara, gençlere ve diğer katılımcılara afet öncesi, sırası ve sonrası davranışları konusunda bilgi ve farkındalık kazandırmayı hedeflemektedir. AHEB ayrıca afete hazırlık alanında uzman eğitimciler aracılığıyla sertifikalı eğitimler de vermektedir (BÜ KRDAE , 2024).

Türkiye Deprem Vakfı (TDV) da olası bir depremde can ve mal kaybını en aza indirmek, toplumu alınması gereken önlemler konusunda aydınlatmak ve toplumun afet bilincini yükseltmek için depreme hazırlık eğitimleri düzenlemektedir (TDV, 2024).

Türkiye’de afet eğitimlerinin tarihçesine bakıldığında, afet eğitimlerinin çoğunlukla gönüllüler eliyle yapıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra bazı sivil toplum kuruluşları ve bazı özel kuruluşlar da kendi çabalarıyla afet eğitimi faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak afet eğitimlerinin gönüllü ve bireysel kurumlar tarafından verilmesi afet eğitimlerinin etkinliğini azaltmaktadır. Afet eğitimlerinin gönüllü ve programsız bir şekilde değil, sürekli, zorunlu ve programlı bir şekilde yapılması gerekmektedir (Sarı, 2016). Bu nedenle, afet eğitimlerinin daha etkin ve yaygın bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için devlet tarafından koordine edilen, standartlara dayalı ve sürekli bir eğitim modelinin benimsenmesi büyük önem taşımaktadır.

Afet Yönetimi

Afet yönetimi, doğal veya insan kaynaklı afetlerin toplum üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmayı hedefleyen, kapsamlı bir planlama, organizasyon ve koordinasyon sürecidir. Disiplinler arası bir bilim dalı olarak değerlendirilen afet yönetimi, toplumun afetlere karşı daha dirençli hale gelmesi açısından kritik bir rol oynar (Şahin, 2021). Özellikle iklim değişikliği ve artan nüfus yoğunluğu gibi faktörler, doğal afetlerin etkilerini daha görünür kılmakta ve afet yönetiminin önemini her geçen gün artırmaktadır. Bu nedenle, gelişen teknolojiden yararlanarak afetlere karşı hızlı müdahaleyi mümkün kılan sistemlerin geliştirilmesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Afetlerden kaynaklanan olumsuz etkileri en aza indirmek, yalnızca teknik ve lojistik önlemleri değil, aynı zamanda toplumunda farklı kesimlerinin bir araya gelmesi

ve ortak bir mücadele yürütmesini de gerektirir. Afet yönetimi süreci, bu anlamda bireylerden kurumlara, yerel yönetimlerden uluslararası kuruluşlara kadar birçok paydaşın etkin katılımını ve iş birliğini gerektirir (Demirhan, 2021). Bu bağlamda, toplumun her kesiminden kurumların kaynaklarını etkin bir şekilde kullanarak planlama, yönetim ve uygulama süreçlerinde yer alması oldukça önemlidir.

Afet yönetimi ayrıca stratejik bir yaklaşımı zorunlu kılan, çok paydaşlı bir süreçtir. Toplumun her seviyesindeki paydaşların afet yönetimine katılımı, yalnızca afet anında değil, afet öncesinde ve sonrasında da kritik bir rol oynar. Bu kapsamda, kaynakların etkili bir şekilde yönetilmesi ve stratejik önceliklerin belirlenmesi, afetlerin yarattığı zararları azaltmak için hayati önem taşır (AFAD, 2024). Yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde işbirliği içinde yürütülen çalışmalar, afet yönetiminin başarısını artıran temel faktörlerdendir.

Afet yönetimi süreçlerinin bir diğer önemli boyutu, afetlerden etkilenen toplulukların iyileştirilmesine odaklanmaktır. Bu süreçte, yalnızca fiziksel hasarların giderilmesi değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik yaraların sarılması da önceliklidir. Etkili bir afet yönetimi, bireylerin ve toplulukların afet sonrası dönemde daha güvenli ve sürdürülebilir bir yaşam ortamına kavuşmasını amaçlar (Özey, Günümüz dünya sorunları, 2011). Özellikle afetlere hazırlıklı olmayı sağlayan eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır.

Afet yönetimi, genel itibarıyla dört temel aşamadan oluşur: afet öncesinde riskleri azaltma ve hazırlık, afet sırasında etkili bir müdahale ve afet sonrasında iyileştirme çalışmaları. Bu aşamaların her biri, afetlerin doğurduğu zararları en aza indirmek ve toplumun güvenliğini sağlamak için birbiriyle bağlantılı süreçleri içerir (Yılmaz & Gülüm, 2024). Etkili bir afet yönetimi, yalnızca zararları en aza indirmekle kalmaz, aynı zamanda toplumun sosyal, ekonomik ve psikolojik iyileşme süreçlerini de hızlandırır.

Afet Yönetiminin Aşamaları

Afet yönetimi, afetlere yönelik müdahale ve zarar azaltma süreçlerini sistematik bir şekilde organize eden dört temel aşamadan oluşur: risk azaltma, hazırlık, müdahale ve iyileştirme. Bu aşamalar, afetlerin toplum üzerindeki etkilerini en aza indirmek için birbiriyle bağlantılı ve birbirini tamamlayan süreçlerdir (Kadıoğlu, 2008). Her bir aşama,

afet yönetiminin bütüncül yapısını oluşturan farklı hedef ve uygulamaları kapsar. Türkiye, 2009 yılında AFAD'ı kurarak, afet yönetiminde kriz yönetimine odaklanan bir sistemden, risk yönetimini daha çok önemseyen bütünsel bir sisteme geçmiştir.

Risk Azaltma. Risk azaltma, bir ülke, bölge, kent veya yerleşim yerindeki tehlike ve riskleri saptama, analiz etme, azaltma için olanak, kaynak ve öncelikleri belirleme, politika ve strateji geliştirme ve uygulama sürecidir (AFAD, 2024). Risk azaltma aşaması, afetlerin olası zararlarını en aza indirmek için yapılan önleyici çalışmaların bütünüdür. Bu aşamada, toplumların karşı karşıya olduğu potansiyel tehlikeler tespit edilir ve bu tehlikelerin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik stratejik adımlar atılır. Şehir planlaması, altyapının güçlendirilmesi, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve halkın bilinçlendirilmesi, bu aşamanın temel bileşenlerindendir (Alexander, 2002). Örneğin, Türkiye'de deprem bölgelerinde inşaat standartlarının artırılması ve zorunlu deprem sigortası uygulamaları, risk azaltma çabalarına örnek gösterilebilir (AFAD, 2024). Bu kapsamda, risk azaltma çalışmaları, sadece afet zararlarını en aza indirmekle kalmayıp, toplumların daha güvenli ve sürdürülebilir bir yaşam sürdürmesini sağlama hedefine de hizmet etmektedir.

Risk azaltma evresi, iyileştirme ve yeniden inşa evrelerinin tamamlanmasından sonra başlar ve bir sonraki afet olana kadar sürer (Özmen, 2016). Bu evrede, ülke, bölge ve yerleşim birimlerinde afetlere karşı alınması gereken tedbirler belirlenir ve uygulanır. Bu evrenin uygulama alanı çok geniştir ve birçok faaliyeti kapsar. Bu faaliyetler şunlardır:

- Afetlerle ilgili yasal düzenlemelerin yapılması, afet yönetimine ilişkin kurum ve kuruluşların görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi, afet yönetimine ayrılan bütçenin artırılması, afet yönetimine katılan tüm paydaşların işbirliği ve koordinasyonunun sağlanması gibi afet yönetiminin kurumsal altyapısının güçlendirilmesi (Yavuz, 2014).
- Afet risk ve tehlikelerinin belirlenmesi, afet risk haritalarının oluşturulması, afet risk analizlerinin yapılması, afet risklerinin azaltılması için stratejik planların hazırlanması, afet risklerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi gibi afet yönetiminin bilimsel altyapısının geliştirilmesi (Yavuz, 2014).
- Afetlere karşı erken uyarı sisteminin kurulması, afetlere karşı eğitim, bilinçlendirme ve farkındalık çalışmalarının yapılması, afetlere karşı gönüllü ve

sivil toplum örgütlerinin desteklenmesi, afetlere karşı dayanıklı toplum oluşturulması gibi afet yönetiminin toplumsal altyapısının oluşturulması (Erkan E. , 2010)

- Afetlere karşı yapısal önlemlerin alınması, afetlere karşı dayanıklı yapıların inşa edilmesi, afetlere karşı riskli yapıların tespit edilmesi ve güçlendirilmesi, afetlere karşı koruyucu mühendislik çözümlerinin uygulanması, afetlere karşı çevresel önlemlerin alınması gibi afet yönetiminin fiziksel altyapısının iyileştirilmesi (Yavuz, 2014).

Risk azaltma aşamasında teknoloji de önemli bir rol oynar. Erken uyarı sistemleri, coğrafi bilgi sistemleri (CBS) ve yapay zekâ destekli analizler, risklerin daha doğru ve kesin bir şekilde tahmin edilmesini sağlar. Bu sayede hem fiziksel altyapı hem de sosyal sistemler afetlere karşı daha dirençli hale getirilebilir.

Hazırlık. Hazırlık aşaması, bir afetin meydana gelmesi durumunda hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edebilmek için yapılan planlama ve eğitim çalışmalarını kapsar. Bu aşamada, afet senaryoları geliştirilir, acil durum planları hazırlanır ve ekipman ile malzeme stokları gözden geçirilir (FEMA, 2021). Afetlerin olumsuz sonuçlarını azaltmak için, afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gereken önlemler ve faaliyetler vardır. Bu faaliyetlerin afet öncesi kısmına afete hazırlık denir (AFAD, 2024). Ayrıca, kamu ve özel sektör iş birliğiyle, toplum genelinde farkındalığın artırılmasına yönelik eğitim programları düzenlenir (Demirhan, 2021). Bu çalışmalar, afetlerin etkilerini en aza indirmek ve toplumun her kesiminin afetlere karşı bilinçli, donanımlı ve dayanıklı hale gelmesini sağlamak için kritik bir öneme sahiptir.

Hazırlık sürecinin en önemli unsurlarından biri de tatbikatlardır. Tatbikatlar, afet senaryolarına göre gerçekleştirilen simülasyonlardır. Tatbikatlar sayesinde, afet yönetim sisteminin işleyişi, koordinasyonu, iletişimi, zayıf ve güçlü yönleri değerlendirilir. Ayrıca, afetlerin neden olabileceği ekonomik kayıpların tahmin edilmesi, finansal kaynakların planlanması ve yönetilmesi de afete hazırlık sürecinin önemli bir parçasıdır (Yaylacı, 2015). Örneğin, Japonya’da her yıl düzenlenen ulusal deprem tatbikatları, bu alandaki başarılı uygulamalardan biridir (GZT, 2023).

Afete hazırlık sürecinin bir diğer önemli bileşeni de eğitimidir. Eğitim, afet risklerinin ve önlemlerin topluma aktarılması, toplumun afetlere karşı bilinçli ve hazır hale getirilmesi, afetlere karşı davranış değişikliği sağlanması için yapılır. Eğitim hem

afet yönetimine katılan personel hem de afet riski altındaki toplum için verilir. Personel eğitimi, afet yönetim sisteminin kurulması, işletilmesi, iyileştirilmesi ve denetlenmesi için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmayı amaçlar. Toplum eğitimi ise, afet risklerinin farkına varılması, afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlerin öğrenilmesi, afetlere karşı dayanıklılığın artırılması için yapılır (Öztürk, 2014). Bu nedenle, afete hazırlık eğitimleri, hem bireysel hem de kurumsal düzeyde bilinç ve kapasite geliştirilmesi açısından afet yönetiminin temel taşlarından biridir.

Afete hazırlık sürecinde yapılan tüm bu faaliyetlerin temel hedefi, afetlerin neden olduğu tehlikeli durumların en kısa sürede ve en uygun şekilde çözümlenmesidir. Bu sayede, afetlerin insan hayatı, çevre, ekonomi ve sosyal yapı üzerindeki olumsuz etkileri azaltılabilir. Afete hazırlık süreci, herkesin katılımı ve iş birliği ile yürütülmelidir. Afet riski yüksek olan alanların iyileştirilmesi, afet yönetim planlarının güncellenmesi, afet eğitimlerinin yaygınlaştırılması, afete hazırlık sürecinin örnek faaliyetlerindendir (Ergünay, 1999). Bu kapsamda, afete hazırlık sürecinin etkin bir şekilde yürütülmesi, toplumun tüm kesimlerinin katkısıyla daha güvenli ve dirençli bir yaşam ortamı oluşturulmasını mümkün kılar.

Müdahale. Afet sırasında yapılan müdahale çalışmaları, olayın doğrudan etkilerini hafifletmeyi ve hayati tehlikeleri ortadan kaldırmayı amaçlar. Bu aşamada, kurtarma ekiplerinin koordinasyonu, yaralıların tedavisi, barınma ihtiyaçlarının karşılanması ve temel hizmetlerin sağlanması önceliklidir (AFAD, 2024). Müdahale sürecinde hızlı karar alma mekanizmalarının etkin bir şekilde işletilmesi hayati önem taşır.

Müdahale aşaması, afet sonrasında ortaya çıkan ihtiyaçların hızlı bir şekilde belirlenmesini, afet anında kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve koordinasyonun kurulmasını, yeterli sayıda araç, malzeme ve eğitilmiş personelin afet bölgesine hızlı bir şekilde gönderilmesini, günlük yaşam desteği ve acil sağlık hizmetlerinin verilmesini içerir (Erkoç, 2004). Müdahale aşamasında iletişim ve bilgi yönetimi de kritik bir rol oynar. Etkili bir müdahale, doğru bilgiye dayalı planlamalar ve hızlı koordinasyon ile mümkündür. Özellikle büyük ölçekli afetlerde, yerel, ulusal ve uluslararası yardım organizasyonlarının bir araya gelerek ortak hareket etmesi gereklidir (UNDRR, 2019). Bu faaliyetlerin temel hedefi; en kısa zamanda olabildiğince çok kişiye ulaşmak ve tüm ihtiyaçlarını gidermektir (Erkan A. , 2010). Bu aşamada yapılacak faaliyetlerin işlevsel olması için, bir plan ve düzenleme yapılması gerekir.

İyileştirme. İyileştirme aşaması, afet sonrasında toplumsal ve fiziksel yapının yeniden inşasına odaklanır. Bu süreç, kısa vadede temel ihtiyaçların karşılanması ve uzun vadede sürdürülebilir bir yaşam ortamının oluşturulmasını içerir (Quarantelli, 1997). Afet sonrası psikolojik destek hizmetleri, ekonomik kalkınma projeleri ve toplulukların sosyal bağlarının güçlendirilmesi, iyileştirme sürecinin önemli bileşenleridir (Ersoy, 2022). Afetin yaşandığı bölgelerin tekrar yapılandırılması ve afetten zarar gören insanların normal hayata kavuşması için yapılan çalışmaların bulunduğu uzun süreli süreçtir.

İyileştirme aşamasında, afet sonrası yeniden yapılanma çalışmaları gelecekteki riskleri de azaltmayı hedeflemelidir. Bu nedenle, yeniden yapılanma projelerinde sürdürülebilirlik ve dirençlilik ilkelerine öncelik verilmelidir. Marmara Depremi sonrası hayata geçirilen geçici konut projeleri, iyileştirme sürecinin somut bir örneğidir (Keleş, 2010). Hasar belirleme çalışmalarının gerçekleştirilmesini, araç-gereç ve malzemelerin teminlerinin pekiştirilmesini ve malzemelerin nakillerinin sağlanmasını planlama çalışmalarını da içerir (Ersoy, Börühan, & Esmer, 2016).

Afet yönetiminin dört temel aşaması, afetlerin toplum üzerindeki etkilerini en aza indirmek için birbirini tamamlayan stratejik adımlardır. Risk azaltma ve hazırlık çalışmaları, afetlerin zararlarını önlemek ve toplumun dirençliliğini artırmak için önleyici tedbirler sunarken, müdahale ve iyileştirme süreçleri, afetin doğrudan etkilerini hafifletmeyi ve toplumu yeniden inşa etmeyi hedefler. Etkili bir afet yönetimi, bu aşamaların uyum içinde çalışmasıyla mümkündür ve bu da yerel, ulusal ve uluslararası iş birliğini zorunlu kılar.

Öğretim Programlarında Afetler ve Afet Eğitimi

Afet konusunda eğitim verilmesi, 1992 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) müfredatına dahil ettiği bir uygulamadır. “Çevre ve İnsan” isimli dersin içinde, “Afetler” başlıklı bir ünite bulunmaktadır. Bu ders, seçmeli olarak sunulmakta ve afetleri, doğal kaynaklı ve insan kaynaklı olarak iki gruba ayırmaktadır (Maya & Sarı, 2016).

1999 yılında yaşanan Gölcük ve Düzce Depremleri, 2023 yılında Kahramanmaraş merkezli depremler ülkemizde ulusal çapta etkiler bırakmıştır. Bu depremlerden sonra, MEB'in yanı sıra birçok üniversite, kurum ve kuruluş, afetlerin zararlarını azaltmak ve toplumda afet bilincini artırmak için çeşitli eğitimler düzenlemiştir. Ancak bu eğitimler

sürekli olmamış ve düzenli bir eğitim programına dahil edilmemiştir (Varol & Buluş-Kırıkkaya, 2017) MEB, 2010 yılında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile bir protokol imzalayarak “Okul Tabanlı Afet Eğitim Projesi”ni hayata geçirmiştir. Bu proje, afet öncesi eğitimler aracılığıyla bireylerin bilinçli ve dayanıklı olmalarını, afet anında ve sonrasında sahip oldukları bilgi ve becerileri uygun ve etkin bir şekilde uygulamalarını amaçlamaktadır (Ergünay & Özmen, 2012). Afet eğitimlerinin MEB tarafından okullarda sistematik ve düzenli bir şekilde yürütülmesi, afet eğitimlerinin verimliliği ve devamlılığı için okulların afet eğitimi için en elverişli ortamlar olduğunu ortaya koymaktadır. MEB, afet konusunu ilköğretim ve ortaokul seviyesindeki öğrencilere Fen Bilgisi, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde işlemiştir.

İlgili Araştırmalar

Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Karaca (2022), 5. 6. ve 7.sınıf ders kitaplarını ve öğretim programlarını afet konusunu kapsayan üniteler açısından değerlendirmiştir. Çalışmasında, ders kitaplarının afet konularına yeterli önemi vermediğini, 6.sınıf ders kitaplarının bu konuda çok zayıf olduğunu ortaya koymuştur. Karaca, ders kitaplarının güncel afet durumlarına daha çok yer ayırması, sadece deprem değil diğer afet türlerine de işaret etmesi, afetlerin etkilerini de göz önüne alması ve görsel yazılı içeriklerin yanında sosyal faaliyetler de sunması gerektiğini ileri sürmüştür.

Değirmenci, Kuzen ve Yetişensoy (2019), Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet bilincinin nasıl işlendiğini araştırmışlardır. Bu amaçla ders kitaplarında bulunan yazılı ve görsel içerikler, afet bilinci ve afet eğitimi kriterleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre ders kitaplarında afetlerle ilgili olarak dünya ve Türkiye’de en çok karşılaşılan afet türlerine vurgu yapıldığı ve bunların arasında depremin öne çıktığı görülmüştür. Bu durum, doğal afetlerin sadece depremle sınırlı olmadığı, diğer afet türlerinin ve insan kaynaklı afetlerin de dikkate alınması gerektiği yönünde bir öneri getirmiştir.

Emel Sarıkoca ve Ersin Topçu tarafından, (2024) yılında hazırlanmış olan "Sosyal Bilgiler ve Doğal Afetler" başlıklı çalışma, doğal afet konusunun sosyal bilgiler öğretim programına ve ders kitaplarına nasıl yansıtıldığını belirlemek ve bu alandaki eksikliklere yönelik somut çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır. Araştırmada, Türkiye’de

okutulan 4., 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelenmiştir. Doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmada, doğal afetler konusunun programın temel kazanımları ve değerleri ile ilişkilendirilerek ders kitaplarında yer aldığı; özellikle depremin en sık vurgulanan afet olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, ders kitaplarında doğal afetlerle ilgili içeriklerin 6. ve 7. sınıflarda daha sınırlı olduğu, bu sınıf seviyelerinde etkinlik ve değerlendirme sorularına yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Araştırma, öğretim programının genel olarak yeterli bir içeriğe sahip olduğunu, ancak güncellemelerle bazı eksikliklerin giderilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Öneriler arasında, doğal afetler konusunun tüm sınıf düzeylerinde sarmal bir yapıyla ele alınması, değerlendirme sorularının artırılması ve afet eğitiminin güncel olaylarla ilişkilendirilerek zenginleştirilmesi yer almaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın, sosyal bilgiler öğretiminde doğal afet bilinci oluşturmak ve toplumda afetlere karşı hazırlıklı bireyler yetiştirmek için rehber bir kaynak olduğu ifade edilmiştir.

İnal, Kaya ve Altıntaş (2018) Türkiye'deki örgün eğitim sisteminin afet eğitimi açısından ne kadar yetkin olduğunu incelemişlerdir. Bu amaçla Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim müfredatlarındaki tüm dersler araştırmanın kapsamını oluşturmuştur. Araştırma bulgularına göre eğitim müfredatlarında afetlerle ilgili yeterli ve uygun içerik bulunmadığı tespit edilmiştir.

Gökhan Kısa tarafından (2019) yılında hazırlanan "2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4., 5. ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri" başlıklı yüksek lisans tezinde, 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kapsamında doğal afet konularının ele alınışı ve ders kitaplarında yer alan etkinliklerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Araştırmada, doğal afetler gibi önemli bir konunun sosyal bilgiler ders programında nasıl ele alındığı incelenmiş ve bu konunun öğrencilere daha etkin bir şekilde öğretilmesine yönelik etkinlik önerileri sunulmuştur. Çalışmada nitel araştırma yöntemi ve doküman analizi tekniği kullanılarak, ilgili ders kitapları ve programın içeriği detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Sonuçlar, doğal afetlerin ders kitaplarında yer alan etkinlikler aracılığıyla öğrencilere kazandırılmasında eksiklikler olduğunu ortaya koymuş; özellikle öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak, bilgiyi somutlaştıran ve sürece dahil eden etkinliklerin eksik olduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikleri gidermek amacıyla araştırmacı, öğretmenlere rehberlik edebilecek alternatif etkinlik önerileri geliştirmiştir. Çalışmada önerilen etkinlikler, öğrencilerin doğal afet farkındalığını artırmayı, afetlerle

ilgili beceriler kazandırmayı ve bu becerileri gerçek yaşam durumlarına uyarlamalarını sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, öneriler öğrencilerin öğrenme sürecine aktif katılımını teşvik ederek öğrenme motivasyonlarını artırmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma, sosyal bilgiler öğretiminde doğal afetler konusunun öğretim programıyla uyumlu bir şekilde zenginleştirilmesine yönelik önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Öcal (2005), Sosyal Bilgiler dersinde verilen deprem eğitimi analiz etmiştir. Çalışmada, Sosyal Bilgiler dersindeki deprem eğitiminin niteliği ve öğretmenlerin bu eğitimde karşılaştıkları sorunlar ve bunların kaynakları açıklanmıştır. Çalışma bulgularına göre deprem eğitimiyle ilgili olarak öğretmenlerin öğretim strateji ve tekniklerinde yetersizlikleri olduğu, ders malzeme seçim ve kullanımında güçlükleri olduğu ve çoğunluğunun teknolojik araç ve gereçleri bilme ve kullanma konusunda donanımlı olmadıkları ortaya çıkmıştır.

İlkokul düzeyindeki ders kitapları ve öğretim programlarındaki afet eğitimiyle ilgili literatür incelendiğinde afet eğitiminin ders kitaplarında nicel olarak hangi düzeyde yer aldığı ve afet eğitiminin niteliği konusunda çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Çalışmalarda ilkökulda afet eğitiminin çoğunlukla Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ele alındığı ve afet çeşitlerinden depremlerin öne çıktığı tespit edilmiştir. Araştırmalarda afet çeşitlerinin sadece depremle sınırlı kalmadığı, diğer afetlerin de ders kitaplarında ve müfredatında daha çok dikkate alınması gerektiği, afet eğitiminin yeterince kapsamlı olmadığı ifade edilmiştir.

Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Logayah ve diğerleri (2022) tarafından hazırlanan gerçekleştirilen araştırmada Filipinler’de afet eğitiminin sosyal bilgiler dersleri aracılığıyla entegrasyonunu incelemiştir. Çalışma, özellikle afetlere duyarlı ülkelerde, öğrencilerin bilgi, beceri ve farkındalık düzeylerini artırarak afetlere karşı daha dayanıklı bireyler olmalarını sağlamak amacıyla yürütülmüştür. Araştırmada literatür incelemesi yöntemi kullanılmış ve sosyal bilgiler derslerinde afet eğitiminin altı temel yeterlilik standardı çerçevesinde nasıl entegre edilebileceği incelenmiştir. Bulgular, afet eğitiminin yalnızca teorik bilgi sağlamadığını, aynı zamanda öğrencilerin çevresel farkındalıklarını artırarak yerel topluluklarda dayanıklılığı güçlendirdiğini göstermiştir. Araştırma, afetlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında alınması gereken önlemlerin öğretilmesiyle, toplumların bu

süreçlere daha hızlı yanıt verme ve toparlanma kapasitelerinin artırılabilceğini vurgulamaktadır. Ayrıca, bu tür eğitimin sosyal bilgiler müfredatına entegre edilmesinin, özellikle Filipinler gibi yüksek afet riski taşıyan ülkelerde öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal hazırlıklarını güçlendirmede etkili bir araç olduğu belirtilmiştir. Çalışma, eğitimcilerin sosyal bilgiler öğretiminde afet eğitimi materyallerini nasıl kullanabileceğine dair öneriler sunmuş ve toplumun tüm üyelerinin, özellikle çocuklar gibi kırılgan grupların bu tür eğitimlerden faydalanmasının önemini vurgulamıştır. Bu araştırma, afet eğitimi konusunda daha fazla farkındalık oluşturmayı ve bu tür eğitimlerin erken yaşlarda başlatılarak yaşam boyu sürecek beceriler kazandırmayı hedeflemektedir.

Cabilao-Valencia ve diğerleri (2018) tarafından yılında hazırlanan çalışma, Filipinler'deki eğitim kurumlarının öğretim programlarında afet risk azaltma (ARA) stratejilerinin entegrasyonunu incelemektedir. Araştırma, doğal afetlerin yıkıcı etkilerinin azaltılması amacıyla eğitim kurumlarının rolünü vurgulamaktadır. Çalışmada kullanılan yöntemler arasında literatür incelemesi ve afet risk yönetimi uzmanlarıyla yapılan görüşmeler bulunmaktadır. Bulgular, Filipinler'de ulusal ve uluslararası düzeyde ARA yasalarının ve politikalarının, afet eğitiminin temel ve yükseköğretim düzeylerinde müfredata entegrasyonunu desteklediğini göstermektedir. Çalışma, ARA eğitiminin sadece bilim ve doğa bilimleri derslerinde değil, sosyal bilimler gibi disiplinlerde de ele alınması gerektiğini, bu bağlamda disiplinlerarası bir yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, ARA konularının temel eğitimde doğal bilimler ve sosyal bilgiler dersleriyle entegre edildiği, ortaöğretimde ise "Disaster Readiness and Risk Reduction Education" adlı ayrı bir ders olarak sunulduğu belirtilmektedir. Ancak, bu derslerin genellikle ilgili alanlarda uzmanlaşmamış öğretmenler tarafından verilmesi, eğitimin etkinliğini sınırlamaktadır. Bu bağlamda, çalışmada ARA eğitiminin tüm akademik seviyelerde zorunlu hale getirilmesi, öğretmenlerin bu alanda yetkinleştirilmesi ve müfredat materyallerinin güncel bilgilerle zenginleştirilmesi önerilmektedir. Eğitim kurumlarının ARA stratejilerinin uygulanmasındaki merkezi rolü, öğrencilerde ve topluluklarda güvenlik kültürü oluşturma yanı sıra vatandaşlık bilinci ve sosyal duyarlılık geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Çalışma, ARA eğitiminin etkili bir şekilde uygulanmasının, yalnızca bireysel farkındalığı artırmakla kalmayıp, aynı zamanda toplulukların afetlere hazırlık kapasitelerini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Ida (2022) tarafından hazırlanan çalışmada, sosyal bilgiler derslerinde afet eğitiminin önemi ve Asya ülkeleri ile iş birliği yaparak bu eğitimin nasıl geliştirilebileceği incelenmiştir. Çalışma, Japonya'nın sıklıkla doğal afetlerle karşılaşan bir ülke olması nedeniyle, özellikle Büyük Doğu Japonya Depremi sonrasında sosyal bilgiler müfredatında yapılan değişikliklere ve afet önleme eğitimine odaklanmaktadır. Araştırmada, 1977 yılından itibaren sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan afetle ilgili konuların zaman içinde nasıl genişletildiği ve 2011 depremi sonrası bu eğitimlerin ne kadar önem kazandığı detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışma, öğrencilerin afet konularını kendi kişisel meseleleri olarak algılamalarını sağlamak için, gerçek zamanlı olaylar ve Asya'daki afet önleme uygulamaları gibi küresel örneklerin sınıf içeriklerine entegre edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, öğrencilerin sadece kendi topluluklarında değil, küresel düzeyde afetlere hazırlıklı olmalarını sağlamak için uluslararası bilgi ağlarının kurulması önerilmektedir. Çalışmanın sonucunda, afet eğitiminin yalnızca bilgi aktarımı değil, aynı zamanda öğrencilerde dayanıklılık, sorumluluk ve küresel vatandaşlık bilinci geliştiren bir araç olarak kullanılabileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda, çalışma hem Japonya'da hem de diğer Asya ülkelerinde eğitim programlarının yeniden yapılandırılması için bir model önerisi sunmaktadır.

Rajabi, Taghaddos ve Zahrai (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışma, sanal gerçeklik (VR) teknolojisinin deprem güvenliği eğitiminde etkilerini ve öğrencilerin karar alma süreçlerine olan etkilerini incelemektedir. Araştırmada, deprem sırasında ve sonrasında doğru tepki verme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla İran'ın Tahran şehrindeki bir sınıfın sanal modeli oluşturularak, katılımcılara gerçekçi bir deprem simülasyonu deneyimi sağlanmıştır. Çalışma, 20-25 yaş aralığında, biri fiziksel bir sınıfta geleneksel yöntemlerle, diğeri VR teknolojisiyle eğitilen iki ayrı öğrenci grubunu kapsamaktadır. VR kullanılarak yapılan eğitimlerin, geleneksel yöntemlere kıyasla öğrencilerin deprem güvenliği bilgi seviyelerini ve davranışsal tepkilerindeki doğruluğu önemli ölçüde artırdığı gözlemlenmiştir. Ek olarak, Beck Anksiyete Envanteri (BAI) ve Depresyon, Anksiyete, Stres Ölçeği (DASS) gibi psikolojik değerlendirme araçları, deprem öncesi bilgi sahibi olmanın bireylerin anksiyete seviyelerini azaltarak daha etkili karar alma becerileri geliştirmelerine yardımcı olduğunu göstermiştir. Sonuç olarak, çalışma, VR teknolojisinin eğitimde yenilikçi ve etkili bir araç olduğunu, bireylerin deprem gibi nadir olaylara karşı zihinsel ve davranışsal hazırlıklarını artırmada güçlü bir

yöntem sunduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışma, VR destekli eğitimlerin, doğal afetlere karşı bilinç oluşturulmasında ve topluluk dayanıklılığını artırmada geniş ölçekte uygulanabilirliğine yönelik öneriler sunmaktadır.

Fu ve Zhang tarafından (2024) yılında hazırlanan çalışmada, afet eğitimi aracılığıyla topluluk dayanıklılığının artırılmasında öğretmenlerin rolü ve bu sürecin onların psikolojik sağlamlığı ve refahı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma, sistematik bir inceleme yöntemi olan PRISMA yaklaşımını kullanarak, topluluk temelli afet eğitimi girişimlerinin öğretmen dayanıklılığı ve refahı üzerindeki etkilerini analiz etmektedir. İncelemeye alınan 47 çalışma, öğretmen dayanıklılığı ile topluluk dayanıklılığı arasındaki karmaşık ve simbiyotik ilişkiyi vurgulamış ve bu iki unsurun afet eğitimi girişimlerinin başarısındaki kritik rolünü ortaya koymuştur. Araştırma, öğretmenlerin bireysel dayanıklılığının öğrenciler ve daha geniş topluluk için daha etkili afet eğitimi programları oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca, öğretmen refahının artırılmasının sadece eğitim çıktılarının kalitesini artırmakla kalmayıp, aynı zamanda topluluk dayanıklılığını da güçlendirdiği vurgulanmaktadır. Çalışma, eğitimcilerin yalnızca bilgi aktaran kişiler değil, aynı zamanda topluluk liderleri ve afet yönetiminde anahtar figürler olarak topluluk içinde köprü işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, topluluk temelli afet eğitime yönelik başarılı müdahalelerin, kültürel bağlamlara uygun tasarlanması gerektiği ve öğretmenlerin bu sürece dahil edilmesinin, afetlere hazırlık ve toparlanma süreçlerini daha etkili hale getirdiği sonucuna varılmıştır. Çalışmanın bulguları, afet yönetimi ve eğitim politikalarının, öğretmen dayanıklılığına yönelik daha fazla destek sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılmasının önemini vurgulamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Nitel araştırma, sosyal bilimlerde bireylerin ve toplulukların deneyimlerini, algılarını ve davranışlarını derinlemesine anlamaya yönelik olarak sözel, görsel ve yazılı verilerin toplandığı, analiz edildiği bir yöntemdir (Yıldırım & Şimşek, Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri., 2013). Bu yaklaşımda, katılımcıların yaşam alanlarında gerçekleştiren gözlemler, yarı yapılandırılmış veya derinlemesine görüşmeler, odak grup tartışmaları ve doküman analizleri gibi yöntemlerle elde edilen veriler, kodlama ve tematik analiz süreçleriyle incelenerek ortaya çıkan temalar ve örüntüler yorumlanır; böylece, nicel araştırmaların sağlayamadığı bağlamsal ve derinlemesine bilgiler elde edilir ve bu veriler ışığında yeni hipotez ile teorilerin geliştirilmesine katkı sağlanır (Creswell, 2013).

Döküman analizi ise, nitel araştırma sürecinde mevcut yazılı, görsel veya elektronik belgelerin sistematik bir şekilde incelenerek, bu materyallerde yer alan verilerden anlamlı sonuçlar çıkarma yöntemidir; bu süreçte araştırmacılar, arşiv belgeleri, resmi raporlar, gazete makaleleri, internet içerikleri gibi çeşitli dökümanları değerlendirerek, tarihsel ve bağlamsal veriler ışığında araştırma sorularını yanıtlamaya çalışır (Creswell, 2013). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve ders kitaplarında afetler ve afet eğitimi incelemeyi amaçlayan bu araştırma nitel araştırma yaklaşımına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitaplarının incelenmesinde doküman analizinden yararlanılmıştır.

Veri analizi, araştırmacının verileri okuyup anlamlandırdığı ve bunları dış dünyaya ilettiği bir süreçtir (Merriam, 2013). Bu araştırma, sosyal bilimlerde sıklıkla kullanılan nitel araştırma desenlerinden biri olan betimsel analiz yöntemi temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Betimsel analiz, nitel araştırmalarda verilerin sistematik, detaylı ve bağlam içinde incelenerek, ortaya çıkan örüntü ve temaların açıklanmasına yönelik bir yöntemdir (Bowen, 2009). Bu süreç, araştırma sorularını yanıtlamak ve fenomenin özelliklerini derinlemesine anlamak için şu aşamaları içerir:

Öncelikle, verilerin toplanması aşamasında, çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler transkribe edilir; bu, verilerin betimsel nitelik kazanmasını sağlar (Creswell, 2013). Transkripsiyon sonrası, verilerin ilk okunmasıyla araştırmacı, genel temaları ve olası

kodlama alanlarını belirlemeye başlar. Kodlama süreci, verilerdeki anahtar kavram ve temaların tanımlanması için sistematik bir yöntem sunar. Araştırmacılar, verileri tekrarlı okuma, karşılaştırma ve içerik analizi teknikleriyle detaylandırarak, tematik gruplamalar oluştururlar.

Bu aşamaların ardından, açıklayıcı betimlemeler yapılır. Burada amaç, ortaya çıkan temaların, kavramların ve örüntülerin hangi sosyal, kültürel ve bağlamsal dinamikler içerisinde şekillendiğini detaylandırmaktır. Bu süreçte, veriler yalnızca tanımlanmakla kalmaz, aynı zamanda yorumlanarak, araştırmanın temel sorularına yanıt olacak şekilde yapılandırılır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Böylece, elde edilen bulguların güvenilirliği ve geçerliliği artırılır.

Araştırmanın temel amacı, 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve bu kitaplara temel teşkil eden öğretim programlarında doğal afetler ve afet eğitimi konularına ne ölçüde yer verildiğini belirlemek ve bu bilgilerin öğrencilerin afet bilinci kazanmasına nasıl katkı sağladığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, araştırmada kullanılan yöntem, konunun detaylı ve çok boyutlu bir şekilde ele alınmasını mümkün kılmıştır.

Araştırmada betimsel analiz yönteminin tercih edilmesinin birkaç temel gerekçesi bulunmaktadır. İlk olarak, araştırmanın konusu, belirli yazılı kaynakların incelenmesini gerektirdiği için bu yöntem, verilerin doğru ve sistematik bir şekilde toplanmasına olanak sağlamaktadır. İkinci olarak, bu yöntem, yalnızca metinlerin değil, aynı zamanda ders kitaplarındaki görsellerin, etkinliklerin ve soruların da analiz edilmesine imkân tanıdığı için bütüncül bir değerlendirme sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2013). Üçüncü olarak, bu yöntem, yazılı materyallerin belirli bir tema etrafında incelenmesine olanak tanıyarak, afet eğitimi gibi geniş bir konunun detaylı ve anlamlı bir şekilde analiz edilmesine imkân vermektedir.

Araştırma Süreci

Doküman analizi yöntemine dayalı bu araştırma dört temel aşamadan oluşmaktadır: veri toplama, veri düzenleme, veri analizi ve sonuçların yorumlanması.

1. Veri Toplama: Araştırmanın veri seti, 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 4., 5.,

6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından oluşmaktadır. Bu materyaller, doğal afetler ve afet eğitimi konularına yer verilip verilmediği ve bu konuların nasıl ele alındığı açısından incelenmiştir. Bu aşamada, yalnızca yazılı metinler değil, aynı zamanda görseller, etkinlikler ve sorular gibi diğer unsurlar da değerlendirilmiştir. Ders kitaplarının seçimi, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan kitaplar arasından ve en çok dağıtılan kitaplar arasından yapılmıştır.
2. Veri Düzenleme: Toplanan veriler, araştırmanın amaçlarına uygun şekilde düzenlenmiş ve kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler, doğal afetlerin tanımları, afet eğitimi ile ilgili etkinlikler ve afet bilinci kazandırmayı hedefleyen kazanımlar gibi alt başlıklardan oluşmaktadır. Her bir kategori, verilerin daha sistematik bir şekilde analiz edilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur.
 3. Veri Analizi: Araştırmada, betimsel analiz yöntemi kullanılarak veriler incelenmiştir. Betimsel analiz, belirli bir bağlam içinde yazılı materyallerden anlamlı çıkarımlar yapmayı ve bu çıkarımları yorumlamayı amaçlayan bir analiz yöntemidir (Krippendorff, 2004). Araştırmada kullanılan betimsel analiz yöntemi, dokümanlardaki açık ve örtük anlamları ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Ayrıca, elde edilen veriler araştırmanın sorularıyla ilişkilendirilerek kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Yapılan analizler, konu uzmanları tarafından incelenmiş ve bilgilerin güvenilirliği test edilmiştir.
 4. Sonuçların Yorumlanması: Analiz edilen veriler, araştırmanın soruları doğrultusunda yorumlanmış ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal afetler ve afet eğitimi konularına verilen önem derecesi değerlendirilmiştir. Bu süreçte, ders kitaplarındaki içeriklerin öğrencilere afet bilinci kazandırma potansiyeli de incelenmiştir.

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Çalışmanın örneklemi için seçilen ölçüt tablo 4'te yer alan 2024-2025 eğitim öğretim yılında kullanılmakta olan 4.5. 6. ve 7. verilen Sosyal Bilgiler ders kitapları, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve 2023 MEB Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı olarak belirlenmiştir.

Tablo 4: Sınıflara Göre Seçilen Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına İlişkin Bilgiler

Ders Kitabı	Yayın Yılı	Yayıncı Kuruluş	Editörler	Sayfa	Yazarlar
4. Sınıf	2023	Ferman Yayıncılık	ÖZCAN KARACA	208	Tolgahan Ayantaş
5. Sınıf	2024	MEB	Doç. Dr. Fatma TORUN Doç. Dr. İbrahim TURAN Dr. Öğr. Üyesi Hamide KILIÇ	150	Cemal Gökhan Ol Faruk Gökalp Yılmaz Hilal Demirezer Mehtap Polat Murat Akpınar Ömer Evin Turan Sinan Çelebi Yasemin Yabansu
6. Sınıf	2023	Evos Yayınları	Dr. Gülsüm ŞİMŞEK	288	Hikmet Azer
7. Sınıf	2024	Yıldırım Yayınları	Sami TÜYSÜZ	290	Ahmet Utku Özensoy

Tablo 1’de açıklandığı üzere 4. 5. 6. ve 7. sınıflarda 2024-2025 eğitim öğretim yılında okutulmakta olan Sosyal Bilgiler ders kitapları kaynak kitaplar olarak belirlenmiştir. Ek olarak 2023 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kaynak olarak belirlenmiştir ve bu doğrultuda doküman incelemesi yapılarak bulgulara ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, araştırmanın en kritik aşamalarından biri olup, toplanan verilerin sistematik bir şekilde incelenmesini ve anlamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu çalışmada, verilerin toplanmasında 2024-2025 öğretim yılında MEB tarafından uygulanan 4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve 2023 yılında güncellenen Sosyal Bilgiler öğretim programından yararlanılmıştır. Bu çalışmada

kullanılan analiz yöntemi, nitel veri analizinin temel ilkelerine dayanmaktadır. Araştırmanın veri seti, Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programlarındaki doğal afetler ve afet eğitimi konularına odaklanmıştır. Analiz süreci, bu verilerin kodlanması, temalar oluşturulması ve bu temaların yorumlanmasını kapsayan bir süreçtir.

Betimsel Analiz

Betimsel analiz, nitel araştırmalarda elde edilen verilerin sistematik ve detaylı bir şekilde incelenerek, fenomenlerin özelliklerini, örüntülerini ve anlamlarını ortaya koymayı amaçlayan bir analiz yöntemidir. Bu yaklaşım, araştırma konusunun bağlamı içerisinde verilerin nasıl yapılandığını, hangi temaların öne çıktığını ve bu temaların nasıl yorumlanabileceğini derinlemesine incelemeyi sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Betimsel analiz süreci, aşağıdaki aşamalardan oluşur:

1. Veri Toplama ve Transkripsiyon:

Araştırmanın ilk aşaması ders kitaplarındaki metinler, görseller, etkinlikler ve sorular incelenmiş ve metinler dijital ortama aktarılmıştır. Ardından Sosyal Bilgiler öğretim programlarındaki hedefler ve kazanımlar, ilgili başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Toplanan bu veriler, daha sonra transkribe edilerek yazılı hale getirilmiştir.

2. İlk Okuma ve Genel Bakış:

Transkribe edilen veriler, araştırmacı tarafından ilk kez okunarak genel bir fikir edinilir. Araştırmanın amacına uygun olarak, açık ve kapalı kodlarla analiz edilmiştir. Araştırmacı bu aşamamada kodları önem sıralamasına göre düzenler.

3. Kodlama Süreci:

Verilerin detaylı analizine geçilmeden önce, metin üzerinde belirli kodlar oluşturulur. Kodlama, verilerdeki önemli ifadelerin, kavramların ve örüntülerin etiketlenmesi sürecidir. Bu aşama, "deprem," "sel" ve "heyelan" gibi kodlar, dokümanlardan elde edilen verilerle eşleştirilmiştir.

4. Kategori ve Tema Oluşturma:

Kodlama sürecinde ortaya çıkan kodlar, benzer özelliklerine göre gruplandırılır ve daha geniş kategorilere ayrılır. Kodlanan veriler arasındaki ilişkiler incelenerek temalar oluşturulmuştur.

Örneğin, "4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu " ve "4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Görsellerine Yer Verilme Durumu " gibi temalar bu sürecin sonucunda belirlenmiştir.

5. Yorumlama:

Elde edilen temalar, araştırmanın amaçları ve mevcut literatür ışığında yorumlanır. Yorumlama aşamasında, verilerin hangi bağlamsal dinamikler içerisinde anlam kazandığı, örüntülerin ve ilişkilerin nasıl şekillendiği analiz edilir. Bu süreç, verilerin yalnızca yüzeysel değil, derinlemesine anlaşılmasını sağlar.

6. Raporlama:

Son aşamada, analiz sürecinde elde edilen bulgular, akademik yazım kurallarına uygun olarak raporlanır. Bu raporlama, araştırmanın sonuçlarını sistematik ve anlaşılır bir biçimde sunarak, bulguların literatürdeki yerini ve araştırmaya katkısını ortaya koyar.

Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Nitel araştırmalarda güvenilirlik ve geçerlik, elde edilen sonuçların doğruluğunu ve tutarlılığını sağlamak açısından kritik öneme sahiptir. Bu araştırmada, verilerin güvenilirliği şu yöntemlerle artırılmıştır (Yıldırım & Şimşek,2013 s. 291):

- **Üçgenleme (Triangulation):** Nitel araştırmalarda verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmak amacıyla farklı veri kaynakları, yöntemler ve perspektiflerden yararlanılmasıdır. Ders kitapları ve öğretim programlarından elde edilen bulgular, literatürdeki çalışmalarla karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Geçerliliği sağlamak için kullanılan temel stratejiler şunlardır:

- **Yoğun Betimleme:** Araştırma bulguları, verilerden elde edilen doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
- **Araştırma kapsamına dahil edilen veriler bir başka alan uzmanı tarafından da incelenmiştir.** Araştırmacının elde ettiği bulgular ile uzmanın elde ettiği bulgular karşılaştırılarak görüş birliğine varılmıştır.

Analiz sonucunda, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitimi konularına belirli bir düzeyde yer verildiği, ancak bu içeriklerin genellikle sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Özellikle uygulamalı etkinliklerin azlığı ve öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik içerik eksiklikleri dikkat çekmektedir. Elde edilen bulgular, afet

eğitimi materyallerinin geliştirilmesi ve ders kitaplarının güncellenmesi için önemli ipuçları sunmaktadır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın temel amacına uygun olarak belirlenen alt amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen betimsel analiz sonuçları ve bu sonuçlara ilişkin yorumlar sunulmuştur. Araştırma bulguları, alt amaçların sıralamasına uygun şekilde alt başlıklar halinde düzenlenmiştir.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet Konularına Yer Verilme Durumu

Afet Öncesi, Sırası ve Sonrasına Yönelik Hazırlıklar

Sosyal Bilgiler öğretim programında afet eğitimi, özellikle “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı içinde yer alır. Bu alanın kazanımları, öğrencilerin afetlerle başa çıkma konusunda bilgi ve beceri geliştirmesini hedefler. Kazanımlar arasında “SB.4.3.6. Afet öncesi, sırası ve sonrasına yönelik gerekli hazırlıkları yapar” (2023, s.15) ifadesi yer alır. Bu kazanım çerçevesinde öğrencilere afet öncesinde alınması gereken önlemler, afet sırasında güvenlik önlemleri ve afet sonrası yapılması gerekenler öğretilir.

Afet ve Acil Durum Aile Planı

Öğrencilere “afet ve acil durum aile planı” hazırlanması önerilir. Bu plan, afet anında aile bireylerinin nerede toplanacağı, kime bilgi verileceği gibi kişisel detaylar içerir. Bu kazanım, öğrencilerin afet durumlarında aileleriyle birlikte hareket edebilme becerisini kazanmalarını amaçlar. Ayrıca, bu kazanımlar çerçevesinde öğrencilerin evde aile bireyleriyle birlikte bu planı tamamlamaları teşvik edilir. Öğrenciler sadece teorik bilgiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda bu bilgileri ailelerine ve yaşadıkları çevreye aktararak pratik kazanır.

Afet Sonrası Toplumsal Dayanışma ve Güç Birliği

Afet eğitimi sadece bireysel hazırlıkları değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve güç birliği kavramlarını da içerir. “SB.5.3.5. Afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar” (2023, s.15) kazanımında afet sonrasında “toplumsal güç birliği”nin önemine vurgu yapılır ve bu bağlamda kamu ve özel sektör kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, belediyelerin, kolluk kuvvetlerinin, sağlık ve eğitim çalışanlarının koordinasyonu ele alınır. Afet sonrası iyileşme sürecinde bu kurumlar arasındaki iş birliğinin önemi örneklerle açıklanır.

“SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir” (2023, s.25) kazanımı küreselleşen dünyada etkin birer birey olarak

yetişen öğrencilerin, yaşadıkları dünyaya ve diğer toplumlara karşı sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olur. Farklı kültürlerin ve toplumların karşılaştıkları sorunları anlamak, geleceğin küresel vatandaşları olarak daha duyarlı bireyler olmalarına katkıda bulunur.

Afet Çantası Hazırlama

Afet hazırlıkları bağlamında öğrencilere afet ve acil durum çantası hazırlama görevi verilir. Bu çanta, acil durumda ihtiyaç duyulabilecek temel malzemeleri içerir. Öğrenciler, afet anında bu çantayı nasıl kullanacaklarını öğrenirler ve ailelerinin de benzer hazırlıklar yapmalarını sağlarlar. “SB.4.3.6. Afet öncesi, sırası ve sonrasına yönelik gerekli hazırlıkları yapar” (2023, s.15) kazanımı, öğrencilerin afet anında hem bireysel hem de aile düzeyinde hazırlıklı olmalarını amaçlamaktadır.

Yaşadığı Çevredeki Afetlerin ve Çevre Sorunlarının Nedenlerini Sorgulama

SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular (2023, s.15). Öğrencilere yaşadıkları çevrede meydana gelebilecek doğal afetlerin nedenlerini sorgulamaları öğretilir. Bu kazanım, öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen doğal olayların sadece sonuçlarını değil, nedenlerini de anlamalarını sağlar ve bu konuda daha bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkıda bulunur.

Bu kazanımlar, öğrencilerin afetlere karşı bilinçli, hazırlıklı ve dayanıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, afet eğitimi sadece bir güvenlik meselesi olarak değil, toplumsal dayanışmayı ve bireysel sorumluluğu pekiştiren önemli bir eğitim alanı olarak ele alınmaktadır.

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 2018 programına göre en önemli farklardan biri, afet eğitiminin kapsamının genişletilmesidir. 2018 müfredatında afetler daha çok doğal olaylar olarak ele alınırken, 2024 müfredatında insan kaynaklı afetler ve teknolojik afetler gibi konular da afet eğitimi kapsamına dâhil edilmiştir. Bu genişletilmiş yaklaşım, öğrencilere sadece doğal afetlerle değil, aynı zamanda modern dünyanın karşı karşıya kaldığı diğer risklerle de nasıl başa çıkacakları konusunda farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Model’inde Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu

Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 4. Sınıf Kazanımları

Afetlerin insan yaşamı üzerindeki etkileri, bireylerin ve toplumların bilinçli davranışlarını gerektiren önemli bir konudur. Bu bağlamda, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin bir parçası olan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 4. sınıf düzeyinde öğrencilerin afet bilinci kazanmalarını, çevresel farkındalıklarını artırmalarını ve doğal afetlere karşı hazırlıklı olmalarını hedeflemektedir. Bu süreçte, "Evimiz Dünya" öğrenme alanı hem teorik hem de uygulamalı öğrenme etkinlikleriyle öğrencileri afetlere karşı bilinçlendirmeyi amaçlar.

Programın temel kazanımlarından biri ise öğrencilerin afetlere yönelik önlemler geliştirmelerini sağlamaktır. **“SB.4.2.3: Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme”** (2024, s.42) kazanımıyla öğrenciler, afet öncesi ve sonrası alınacak tedbirleri kavrar. Örneğin, bir deprem sırasında yapılması gerekenleri bilmek, öğrencilere hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk bilinci kazandırır. Bu süreçte öğrenciler, evde aileleriyle birlikte bir acil durum planı yapmayı veya afet çantası hazırlamayı öğrenir.

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, "Evimiz Dünya" öğrenme alanı, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi anlamalarını ve çevresel sorunlara karşı bilinçli bireyler olarak hareket etmelerini teşvik eder. Afetlere yönelik bilgi ve beceriler kazandırmaya odaklanan kazanımlar, öğrencilerin doğal afetler karşısında doğru ve etkili davranışlar sergilemelerine olanak tanır. Bu tür eğitimler, gelecekte toplumun afetlere karşı daha dirençli ve dayanışma içinde bir yapıya kavuşmasına katkı sağlamayı hedefler.

Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 5. Sınıf Kazanımları

Doğal afetler, bireylerin ve toplumların karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biridir. Afetlere karşı bilinçli bireyler yetiştirmek, toplumsal dayanıklılığın artırılmasında kritik bir rol oynar. Bu anlayışla, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde oluşturulan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 5. sınıf düzeyinde öğrencilerin afetlere dair bilgi ve farkındalıklarını artırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, "Evimiz Dünya" öğrenme alanı, öğrencilerin doğal çevreyle olan etkileşimlerini anlamalarına ve afetlere hazırlıklı olmalarına yönelik kazanımlar sunar.

Programın afet ve eğitimiyle direkt ilgili kazanımı, afet yönetimi ve hazırlık süreçlerini pratik hale getirmektir. **“SB.5.2.3: Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme”** (2024, s.42) kazanımı, öğrencilerin afet anında nasıl davranmaları gerektiği konusunda

bilgi sahibi olmalarını sağlar. Bu kazanım doğrultusunda, öğrencilere bir acil durum çantası hazırlama, güvenli toplanma alanlarının belirlenmesi ya da afet sonrası yardım kuruluşlarından destek alma gibi konular öğretilir. Ayrıca, senaryolar ve drama çalışmalarıyla öğrenciler, afet anında doğru tepkiler verme pratiği yapar.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, öğrencilerin afetlere karşı hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmelerini amaçlar. "Evimiz Dünya" öğrenme alanı sayesinde öğrenciler, çevresel farkındalık kazanır, afetlerle mücadele yöntemlerini öğrenir ve doğal olaylara karşı daha dayanıklı bireyler haline gelir. Programın uygulamalı etkinlikleri, öğrencilerin bilgilerini günlük hayatla ilişkilendirmelerine ve bu bilgileri aktif bir şekilde kullanmalarına olanak tanır. Bu kazanımlar, öğrencilerin hem akademik başarılarını destekler hem de yaşam becerilerini geliştirerek güvenli bir toplum inşa etmelerine katkıda bulunur.

Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 6. Sınıf Kazanımları

6. sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında afet ve afet eğitimiyle ilgili doğrudan bir kazanım yer almamakla birlikte, programın genel amaç ve öğrenme alanları kapsamında bu konuya dolaylı olarak değinilmektedir. Özellikle "Evimiz Dünya" öğrenme alanı, öğrencilerin yaşadıkları yerin coğrafi koşullarından nasıl etkilendiğini ve bu koşulları nasıl etkileyebileceğini incelemektedir. Bu öğrenme alanı kapsamında, öğrencilerin yakın çevrelerinde yaşanabilecek afetlere ilişkin farkındalık kazanmaları ve bu afetlerin olası etkilerini azaltmak için evde aileleriyle birlikte alabilecekleri önlemleri planlamaları öngörülmektedir. Dolayısıyla, 6. sınıf Sosyal Bilgiler dersi, afet bilinci ve toplumsal sorumluluk kavramlarının gelişimi için uygun bir zemin hazırlamakta ve öğrencilerin afetler karşısında bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır.

Afet Eğitimi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı: 7. Sınıf Kazanımları

Doğal afetlerin etkilerini en aza indirmek, bireylerin bu konuda bilinçlenmesini ve etkin önlemler almasını gerektirir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin bir parçası olan 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanı, öğrencilerin toplumsal hayatın dinamiklerini anlamalarına, farklı bireysel özelliklere saygı duyarak toplumsal birliği sürdürmeye yönelik öneriler geliştirmelerine olanak tanır. Bu öğrenme alanı, öğrencilerin millî meseleler karşısında toplumun dayanışma ve birlik ruhunu anlamalarını ve kendi rollerini keşfetmelerini hedefler.

Öğrencilere afetlere yönelik bilinçli davranışlar kazandırmayı amaçlayan kazanım ise **"SB.7.1.3. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve**

davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme” (2024, s.90) şeklindedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki içerik ve amaçlar doğrultusunda bu kazanım, öğrencilerin millî değerleri anlama, sahiplenme ve bu değerleri günlük hayatlarında uygulama bilincini geliştirmeyi hedefler. Bu bağlamda Türk toplumunun tarihsel süreçte millî meseleler karşısındaki dayanışma ve özveriye duruşu örneklerle ele alınır. Öğrencilere, Türk milletinin Kurtuluş Savaşı sırasındaki birlik ve beraberlik ruhu, doğal afetler gibi kriz anlarında gösterdiği yardımseverlik ve dayanışma gibi değerler örneklerle sunulur. Bu örnekler, toplumun kültürel mirası koruma konusundaki duyarlılığı ve ortak değerlerini yansıtmaya biçimleriyle de ilişkilendirilir.

7.sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, "Birlikte Yaşamak" öğrenme alanı, öğrencilerin millî meseleler karşısında toplumun dayanışma ruhunu keşfetmelerini ve bu değerleri günlük hayatlarına taşıma bilincini kazanmalarını sağlamaktadır. Bu kazanım, öğrencilerin sadece bireysel farkındalıklarını değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilincini de geliştirmeyi amaçlamaktadır. Türk toplumunun geçmişten günümüze sergilediği tutum ve davranışlar üzerinden oluşturulan bu farkındalık, öğrencilerin topluma aktif ve bilinçli bireyler olarak katılmalarına katkı sağlayacaktır.

Örgün Eğitim Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Konularına Yer Verilme Durumu

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Örgün eğitim ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Afet ve Afet Konularına yer verilme durumu nasıldır sorusuna ilişkin elde edilen bulgular sınıf düzeylerine uygun olarak dört ayrı başlık altında ele alınmıştır.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu

Bu bölümde, 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki afet konularına ilişkin bulgular, afet türleri, ilgili görsel materyaller, sorular ve etkinlikler ekseninde analiz edilerek sunulmuştur. Çalışma kapsamında, afetlerin sınıflandırılması, görsel içeriklerin bu konulara nasıl katkı sağladığı ve öğrencilere yöneltilen soruların bilgi edinme düzeyini ne ölçüde desteklediği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 5: 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimi Tanımlarına İlişkin Bulgular

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Kavramlar	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı
Deprem			1				
Sel			1				
Heyelan			1				
Çığ			1				
Fırtına			1				
Orman Yangını			1				
Erozyon			1				
Tsunami			1				
Doğal Afet			1				
Afet Eğitimi			1				
Toplam			10				

Tablo 5 incelendiğinde, doğal afet kavramlarının yalnızca 2. Öğrenme Alanı: Sosyal ve Doğal Çevremiz başlığı altında yer aldığı dikkat çekmektedir. Buna karşılık, 1., 3., 4., 5., 6. ve 7. öğrenme alanlarında doğal afetlerle ilgili herhangi bir kavramın yer alması, bu konuların diğer alanlarda ihmal edildiğini veya daha az önceliklendirildiğini düşündürmektedir.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan deprem, heyelan, çığ, sel, orman yangınları, erozyon, fırtına, doğal afetler ve afet eğitimi gibi kavramlar, öğrencilerin çevre ve doğal afetlerle ilgili temel bilgi düzeyini artırmayı hedeflemektedir. Ancak bu kavramların diğer öğrenme alanlarına entegre edilmemesi, öğrencilerin afet bilinci oluşturma sürecinin sınırlı bir çerçevede ele alındığını göstermektedir. Bu bağlamda, doğal afet kavramlarının diğer öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmesi, disiplinler arası bir yaklaşımın benimsenmesi açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında doğal afetlerin tanımı, *“can ve mal kayıpları ile büyük yıkıma ve zararlara neden olan, insan eliyle önlenemeyen felaketlerdir”* şeklinde yapılmıştır. İlk bakışta bu tanım, doğal afetlerin etkilerini vurgulasa da eksiklikler içermektedir. Öncelikle, “insan eliyle önlenemeyen” ifadesi tartışmalıdır. Afetlerin tamamen önlenemeyeceği doğru olsa da, alınacak önlemlerle risklerin ve zararların büyük ölçüde azaltılabileceği bilinmektedir. Örneğin, deprem riski yüksek bölgelerde yapı denetimi, erken uyarı sistemleri ve bilinçlendirme çalışmaları sayesinde can ve mal kayıpları önemli ölçüde azaltılabilir. Deprem afeti *“yeryüzünün şiddetle sarsılması olayıdır.”* olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanım, depremin nedenleri, oluşum süreçleri ve farklı türleri gibi bilimsel yönleri içermemektedir. Sadece sarsıntıya odaklanmak, depremin yer kabuğundaki hareketlerden kaynaklandığını ve belirli fay hatları boyunca meydana geldiğini göz ardı etmektedir. Öğrencilere depremin oluşumu ve etkileri hakkında daha kapsamlı bir anlayış kazandırmak için, tanımın daha açıklayıcı olması gerekmektedir. Heyelan ise *“Zemini kayalardan oluşan bir yamacın üstündeki toprak kütlelerinin yer çekimi, eğim, su ve benzeri diğer kuvvetlerin etkisiyle yerlerinden koparak yer değiştirmesine heyelan ya da toprak kayması adı verilir”* şeklinde açıklanmaktadır. Heyelan tanımı ise daha ayrıntılı verilmiş olup eğim, su ve yerçekimi gibi faktörlerin etkisini içermektedir. Ancak bu tanımda da insan etkisine değinilmemektedir. Oysa ormansızlaşma, yanlış arazi kullanımı ve altyapı çalışmaları gibi insan faaliyetleri heyelan riskini artıran önemli etmenlerdir. Bu eksiklik, öğrencilerin heyelanı yalnızca doğal bir süreç olarak algılamasına neden olabilir ve insan faaliyetlerinin olumsuz etkilerini göz ardı etmelerine yol açabilir. Orman yangınları için *“Orman yangınlarının oluşmasında hem doğal sebepler hem beşerî sebepler etkilidir. Orman yangınlarının önüne geçebilmek için ormanlık arazilerde ateş yakılmamalıdır”* açıklaması yapılmıştır. Öncelikle, orman yangınları tanımında hem doğal hem de beşerî sebeplerin etkili olduğu belirtilmiş, ancak doğal sebeplerin neler olduğu açıklanmamıştır. Yıldırımlar, aşırı sıcaklık artışları ve kuraklık gibi doğal faktörler orman yangınlarına neden olabilirken, dikkatsiz insan faaliyetleri, kasıtlı kundaklama ve tarımsal alan açma gibi beşerî faktörlerin de yangınların çoğunda doğrudan etkili olduğu bilinmektedir. Tanımın ikinci kısmında *“ormanlık arazilerde ateş yakılmamalıdır”* ifadesi yer almakta, ancak bu önlem yangınların önüne geçmek için yetersizdir. Orman yangınlarını önlemek için bilinçlendirme faaliyetleri, düzenli bakım çalışmaları ve yangın müdahale sistemlerinin geliştirilmesi gibi önlemler de vurgulanmalıdır. Diğer bir doğal afet olan

çığ, “eğimli arazilerde birikmiş büyük kar örtüsünün, yer çekimi, deprem, şiddetli rüzgarlar, aşırı kar yağışı ya da dengesiz kar erimeleri nedeniyle büyük bir hızla kaymasıdır.” Çığ tanımı, çığın meydana gelme nedenlerini açıklamada daha kapsamlı görünse de insan faktörünü içermemektedir. Oysa yol yapımı, ormansızlaşma, bilinçsiz kış turizmi faaliyetleri ve yüksek kesimlerde yapılan patlatmalar gibi insan etkileri, çığ riskini artıran önemli faktörler arasındadır. Tanım, çığın doğal süreçlerini açıklamak açısından yeterli olsa da, insanların çığ oluşumunu nasıl tetikleyebileceği konusunda yetersiz kalmaktadır. Öğrencilere çığ tehlikesini azaltmaya yönelik alınabilecek önlemler konusunda daha kapsamlı bilgi verilmesi gerekmektedir. Sel felaketleri ise, “aşırı yağışlardan sonra toprağın suyu emme gücünü kaybetmesiyle yüzeysel akışa geçen su kütlelerinin oluşturduğu baskınlardır” şeklinde tanımlanmıştır. Sel felaketi tanımı ise, aşırı yağışlarla ilişkilendirilerek toprağın suyu emme gücünü kaybetmesi sonucu oluşan yüzey akışı olarak açıklanmıştır. Bu tanım, selin sadece doğal nedenlerden kaynaklandığı izlenimini vermektedir. Oysa yanlış şehirleşme, altyapı eksiklikleri, dere yataklarının daraltılması, yanlış tarım uygulamaları ve ormansızlaşma gibi insan etkileri sel riskini ciddi şekilde artırmaktadır. Ayrıca, tanımda selin sonuçlarına ve etkilerine hiç değinilmemesi, afetin boyutlarını tam anlamıyla kavramayı zorlaştırmaktadır.

fatalistic perspective

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı

Tablo 6: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem			3				
Sel			2				
Heyelan			2				
Çığ			1				
Fırtına			1				
Orman Yangını			2				
Erozyon			1				
Tsunami							
Doğal Afet							
Afet Eğitimi							
Toplam			11				

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, doğal afet türlerine ilişkin görsel içeriklerin sıklık dağılımının çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, en fazla görsel içeriğin “deprem” afet türüne ait olduğu belirlenmiştir. Depremi, sırasıyla “sel,” “heyelan” ve “orman yangınları” afet türleri takip etmektedir. Buna ek olarak, “çığ,” “fırtına” ve “erozyon” afet türlerine ilişkin görsel içerikler ise yalnızca birer örnekle temsil edilmiştir. Öte yandan, inceleme kapsamında yer alan verilerde “tsunami” afet türüne yönelik herhangi bir görsel kaynağa rastlanmamış olması dikkat çekmektedir. Bu durum, afet türlerine yönelik görsel içerik üretiminde belirgin bir dengesizlik olduğunu ve özellikle bazı afet türlerinin görsel belgelendirme açısından yetersiz kaldığını göstermektedir.

Şekil 1

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Doğal Afetlerle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023:88).

Aşağıda verilen görselleri inceleyerek doğal afetlerin neden olduğu zararlarla ilgili fikirlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 3.46 Deprem

Görsel 3.47 Sel

Görsel 3.48 Orman yangını

Görsel 3.49 Heyelan

Görsel 3.50 Erozyon

Görsel 3.51 Fırtına

4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan, doğal afet türleri ile ilgili görsel, öğrenciler tarafından incelenmesi istenilmiş ve doğal afetlerin sonucunda oluşan zararlar üzerine fikirlerini arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmiştir. Bu etkinlik, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini değerlendirme amacı taşıırken aynı zamanda görsel okuma ve yorumlama becerilerinin gelişimini desteklemeyi hedeflemiştir. Etkinlik kapsamında öğrencilerin, doğal afetlerin bireysel ve toplumsal boyutlardaki etkilerini analiz etmeleri ve bu etkilerle ilgili çözüm odaklı düşünme süreçlerini geliştirmeleri beklenmiştir.

Şekil 2

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afet Türüyle İlgili Görseller (Ayantaş, 2023:89).

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Sosyal ve Doğal Çevremiz” öğrenme alanında, depremle ilgili iki görsel sunulmuş ve bu görsellerle depremin tanımına da yer verilmiştir. Depremin tanımını “Ülkemiz pek çok ülkede olduğu gibi sık sık çeşitli doğal afetlerin görüldüğü bir coğrafya üzerinde yer almaktadır. Bu doğal afetlerin başında deprem gelmektedir. Deprem, yeryüzünün şiddetle sarsılması olayıdır. Depremler, yer kabuğunda yer alan fay hatlarından kaynaklanmaktadır. Ülkemiz, şiddetli depremler oluşturabilen önemli fay hatları üzerindedir” şeklinde açıklanmıştır. Ancak bu tanım, bazı eksiklikler ve kavramsal belirsizlikler içermektedir.

Öncelikle, "yeryüzünün şiddetle sarsılması olayı" ifadesi, depremin yalnızca etkisini tanımlamakta, ancak nedenlerini ve oluşum sürecini yeterince açıklamamaktadır. Deprem, yer kabuğundaki kırılmalar sonucu ortaya çıkan sismik dalgaların yayılmasıyla meydana gelir. Tanımda bu bilimsel süreç yerine, yalnızca yüzeyde hissedilen etkiler öne çıkarılmıştır. Bu durum, öğrencilerin depremin oluş mekanizmasını tam olarak kavrayamamalarına yol açabilir.

Ayrıca, tanımda fay hatlarının depreme neden olduğu belirtilse de, bu hatların nasıl hareket ettiği, stres birikimi ve kırılma mekanizmaları gibi önemli noktalar açıklanmamıştır. "Şiddetli depremler oluşturabilen önemli fay hatları" ifadesi de belirsizdir; çünkü her fay hattı şiddetli bir deprem üretmez. Fay tipleri (normal, ters, doğrultu atımlı) ve hareket biçimleri gibi konulara da kısaca değinilmesi, bilimsel bir bakış açısı kazandıracaktır.

Tanımda eksik kalan bir diğer önemli nokta ise depremin etkileri ve alınabilecek önlemlerdir. Türkiye'nin büyük depremler yaşadığı ve önemli fay hatları üzerinde yer aldığı belirtilmiş olmasına rağmen, yapı güvenliği, bilinçlendirme çalışmaları ve afet hazırlığı gibi konulara değinilmemiştir. Oysa bu tür bilgiler, öğrencilere sadece depremi anlamaktan öte, ona karşı nasıl hazırlıklı olunması gerektiğini öğretmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Şekil 3

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Heyelan Afet Türüyle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023: 89).

Görsel 3.54 Heyelan

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Sosyal ve Doğal Çevremiz” öğrenme alanında, heyelan ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle heyelan afetinin tanımına da yer verilmiştir. Heyelan afetinin tanımını “Zemini kayalardan oluşan bir yamacın üstündeki toprak kütlelerinin yer çekimi, eğim, su ve benzeri diğer kuvvetlerin etkisiyle yerlerinden koparak yer değiştirmesine heyelan ya da toprak kayması adı verilir” şeklinde açıklanmıştır. Verilen metinde, heyelan olarak adlandırılan doğal afetin tanımıyla birlikte, oluşum nedenleri, etkileri ve alınması gereken önlemler açıklanmıştır. Heyelanların yıkıcı etkilerine karşı, yerleşim alanlarının doğru seçimi, halkın bilinçlendirilmesi, erken farkındalık ve acil durumlarda yapılması gerekenler vurgulanmıştır.

Şekil 4

1. *Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangını Afet Türüyle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023: 90).*

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Sosyal ve Doğal Çevremiz” öğrenme alanında, orman yangınları ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle orman yangınları afetinin açıklamasına da yer verilmiştir. Verilen metinde, orman yangınlarının oluşum nedenleri, etkileri ve önlenmesi için alınması gereken önlemler açıklanmıştır. Ayrıca, yangınların doğaya, canlılara ve geleceğe olan zararları vurgulanmış, halkın bu konuda eğitilmesinin önemi belirtilmiştir.

Şekil 5

4. *Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Çığ Afet Türüyle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023: 90).*

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Sosyal ve Doğal Çevremiz” öğrenme alanında, çığ düşmesi ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle çığ düşmesi afetinin tanımına da yer verilmiştir. Çığ düşmesi afetinin tanımını “Eğimli arazi üzerinde birikmiş büyük kar örtüsünün, yer çekimi, deprem, şiddetli rüzgârlar, aşırı kar yağışı ya da dengesiz kar erimeleri nedeniyle büyük bir hızla kaymasına “çığ” adı verilir” şeklinde açıklanmıştır. Verilen metinde, çığ adı verilen doğal afetin tanımıyla birlikte, oluşum

nedenleri, etkileri ve çığ tehlikesine karşı alınması gereken önlemler açıklanmıştır. Ayrıca, ığ riski ve belirtileriyle ilgili farkındalık oluşturulmasının, ilgili kurumların uyarılarının takip edilmesinin ve acil durumlarda doğru davranış sergilemenin önemi vurgulanmıştır.

şekil 6

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afet Türüyle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023: 91).

Görsel 3.57 Sel

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Sosyal ve Doğal Çevremiz” öğrenme alanında, sel ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle sel afetinin tanımına da yer verilmiştir. Sel afetinin tanımını “Sel, aşırı yağışlardan sonra toprağın suyu emme gücünü kaybetmesiyle yüzeysel akışa geçen su kütlelerinin oluşturduğu baskınlardır” şeklinde açıklanmıştır. Verilen metinde, sel afetinin nedenleri, sonuçları ve alınması gereken önlemler de açıklanmıştır.

Şekil 7

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Afet Eğitimiyle İlgili Görsel (Ayantaş, 2023: 92-93).

Afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında alınması gereken önlemler vardır. Ailemizden başlayarak, okulumuz ve yakın çevremizde bu önlemlerin alınmasına katkı sunmalıyız.

Aşağıda Gizem arkadaşımızın ailesiyle birlikte hazırladığı afet ve acil durum aile planı paylaşılmıştır. Okuyunuz.

Ailemin Afet ve Acil Durum Planı

Merhaba, ben Gizem. Annem ve babamla birlikte afet durumunda güvende kalabilmemiz için bir plan yaptık. İşte yapacaklarımız:

Afetlerden önce yapılması gerekenler şöyledir:

- Ailemiz için afet ve acil durum planı geliştirmek,
- Bir afet ve acil durum çantası oluşturmak,
- En son acil durum uyarıları hakkında bilgi sahibi olmak,
- Tahliye durumunda gidilebilecek güvenli yerleri belirlemek,
- Tahliye planlarının hazırlanmasına destek olmak ve tatbikatlara katılmaktır.

Bizim bu kapsamda yaptıklarımız şöyledir:

Bir Afet ve Acil Durum Çantası Oluşturduk:

Çantamız, su, yiyecek, battaniye ve ilk yardım malzemelerini içeriyor. Ayrıca fazladan kıyafet, ilaç ve diğer gerekli eşyaları da paketledik. Kuru gıdalar ve konserveleri de ekleyerek çantamızı evimizde belirlediğimiz tahliye yoluna yakın bir yerde konumlandırdık.

Evimizdeki ve Yakın Çevremizdeki Güvenli Bölgeleri Belirledik:

Evimizde yaşam üçgeni oluşturabileceğimiz alanları belirledik. Bunu yaparken uzmanların önerilerini dikkate aldık. Ardından en yakın acil toplanma alanına nasıl ulaşabileceğimiz konusunda bir planlama yaptık.

Acil Durum Numaralarını Gözden Geçirdik:

Ailem bana ülkemizde birden fazla olan acil çağrı numaraları tek numara (112) altında toplandığını ve nasıl arayacağımızı öğretti. Bu numarayı yalnızca gerçek bir acil durumda kullanacağımızı biliyorum.

Afetlerle İlgili Doğru Bilgileri Takip Etmeyi Öğrendim:

Ailemle yaşadığımız yerdeki olası afetlerle ilgili güncellemeleri kontrol edebileceğimizi konuştuk. Bunun için gündelik olarak okuduğumuz haberleri ve yetkililerin duyurularını bir-birimizle paylaşmaya karar verdik.

Bir İletişim Planı Oluşturduk:

Acil bir durumda nerede buluşacağımızı ve kimi arayacağımızı planladık.

Görsel 3.59

Görsel 3.60

Acil Durum Tatbikatları Yaptık:

Acil bir durumda tam olarak ne yapacağımızı bilmek için tatbikatlar yaptık.

Afet esnasında yapılması gerekenler şöyledir:

- Afet esnasında kapı ve pencerelerden uzak durmak, asansörleri kullanmamak,
- Elektrik, gazı ve diğer hizmetleri kapatmak,
- Afetin zararından kaçınmak için güvenli alanlara gitmek.

Ben ve ailem afet esnasında hazırladığımız plana uygun olarak belirlediğimiz acil durum tahliye yolunu kullanacağız. Afet ve acil durum çantamızı yanımıza almayı unutmayacağız.

Afet sonrasında yapılması gerekenler şöyledir:

- Afet yardımı sağlayan yerel ve ulusal kuruluşlardan yardım istemek,
- Yetkililerin yönlendirmelerini dikkatle takip etmek ve bunlara uymak,
- Yaralanma olup olmadığını kontrol etmek ve gerekirse tıbbi yardım almak,
- Olabildiğince sakin olmaya çalışmak ve afetten etkilenen insanlara yardımcı olmaktır.

Ben ve ailem afet sonrasında güvende kalmamızı sağlayacak önlemleri biliyoruz. Planımıza uygun hareket ederek afet sonrasındaki süreci daha iyi yönetebileceğimizi düşünüyoruz.

Herhangi bir afet veya acil durumda bizi güvende tutmak için ailemin bir planı olduğunu biliyorum. Hazırladık ve bu beni çok daha iyi hissettiriyor. Bu plan sayesinde afetlerden önce gerekli önlemleri almış olduk. Afet sırasında ve sonrasında ne yapmamız gerektiğini biliyoruz.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından alınan bu görseller, afet eğitimini etkinlik üzerinden açıkladığına rastlanılmıştır. Öğrencilerin doğal afetler öncesinde, sırasında ve sonrasında alması gereken önlemler ile afet durumlarında doğru davranış biçimlerini kazandırmayı amaçlamaktadır. Metin ve görseller aracılığıyla, aile bireyleriyle birlikte yapılması gereken bir “Afet ve Acil Durum Planı” örneği sunulmuş, bu planın detayları adım adım açıklanmıştır.

Afet ve Acil Durum Planı, hem bireysel hem de toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmeyi, öğrencilerin afet farkındalığını artırmayı ve kriz durumlarında hızlı ve etkili hareket edebilmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu içerik, afet yönetimi konusunda temel düzeyde bilgi aktarımı yaparak öğrencilere erken yaşta pratik hazırlık becerileri kazandırmayı amaçlayan pedagojik bir yaklaşımı temsil etmektedir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Tablo 7: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem			2				
Sel							
Heyelan			1				
Çığ							
Fırtına							
Orman							
Yangını							
Erozyon							
Tsunami							
Doğal Afet			1				
Toplam			4				

Tablo 7’deki veriler incelendiğinde, 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında deprem konusuna özel olarak bir klasik ve bir çoktan seçmeli olmak üzere iki adet sorunun yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra, heyelanla ilgili bir adet çoktan seçmeli sorunun bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, doğal afetlere yönelik genel olarak bir adet boşluk doldurma formatında sorunun bulunduğu belirlenmiştir. Bu durum, söz konusu ders kitabında deprem ve doğal afetler gibi önemli konulara ayrılan yerin sınırlı olduğunu göstermektedir. Eğitim materyallerinin bu tür kritik konulara daha fazla ağırlık verecek şekilde hazırlanmasının, öğrencilerin doğal afetlere karşı farkındalık kazanmaları ve bu tür durumlarla başa çıkma becerilerini geliştirmeleri açısından faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Şekil 8

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Deprem Afetiyle İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu (Ayantaş, 2023: 94).

1. Evinizde ve okulunuzda deprem esnasında kayma, düşme yoluyla size ve çevrenizdekilere zarar verebilecek eşyaların listesini oluşturunuz. Bu eşyalarla ilgili nasıl önlemler alındı ya da alınmalı? Yazınız.

Görsel 8’de yer alan değerlendirme sorusu incelendiğinde, deprem esnasında çevresel tehlikeleri önceden tespit etmeye yönelik bir farkındalık kazandırma amacı taşımaktadır. Öğrencilerden, evlerinde ve okullarında deprem sırasında kayma, düşme gibi nedenlerle zarara yol açabilecek eşyaların listesini oluşturmaları istenmiştir. Aynı zamanda, bu eşyalarla ilgili alınmış veya alınması gereken önlemleri belirterek bir çözüm odaklı düşünme pratiği geliştirmeleri hedeflenmiştir. Bu tür bir soru, öğrencilerin deprem hazırlığı ve güvenliği konularında sorumluluk bilinci geliştirmelerini ve risk yönetimi becerilerini artırmalarını sağlamayı amaçlamaktadır.

Şekil 9

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Doğal Afet ile İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu (Ayantaş, 2023: 94).

1. Doğada meydana gelen yıkıcı etkileri bulunan olaylara denmektedir.

Görsel 9’da yer alan bu görselde boşluk doldurma sorusu, doğal afetler konusuna giriş niteliğinde hazırlanmıştır. Soru, doğada meydana gelen yıkıcı etkileri bulunan olayların tanımlanmasını amaçlamakta ve öğrencilerin bu kavramı öğrenmesini

hedeflemektedir. Bu tür sorular, öğrencilerin temel kavramları pekiştirmelerine ve doğal çevreye yönelik farkındalık kazanmalarına katkı sağlamaktadır.

Şekil 10

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ünite Değerlendirme Sorusu (Ayantaş, 2023: 95).

3. Aşağıdakilerden hangisi heyelana karşı alınabilecek bir önlemdir?

- A)** Evdeki dolaplar ve raflar duvarlara sabitlenmelidir.
- B)** Ağaç dikimi özendirilmelidir.
- C)** Nehir yataklarına setler yapılmalıdır.
- D)** Çevre kirliliğine karşı önlemler alınmalıdır.

Şekil 10’da yer alan bu görselde çoktan seçmeli soru, heyelan tehlikesine karşı alınabilecek önlemleri sorgulamaktadır. Soru, öğrencilere heyelana yönelik koruyucu tedbirler hakkında farkındalık kazandırmayı ve bu tedbirleri diğer çevresel risklerden ayırt etmelerini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu tür sorular, öğrencilerin doğal afetlerle ilgili doğru bilgi edinmelerine ve çevresel problemlere yönelik çözüm önerileri geliştirme becerisi kazanmalarına katkıda bulunmaktadır.

Şekil 11

4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Deprem Afetiyle İlgili Ünite Değerlendirme Sorusu (Ayantaş, 2023: 97).

9. Depremlerin canlılar ve doğa üzerinde pek çok etkisi vardır.

- I. Diğer doğal afetleri tetikler.
- II. Hayvanların yaşam alanlarına zarar verir.
- III. Oluşumu engellenebilir.
- IV. İnsanlar psikolojik anlamda sorunlar yaşar.

Yukarıdakilerden hangileri doğrudur?

- A)** III-IV
- B)** I-II
- C)** I-II-IV
- D)** I-II-III

Görsel 11’de yer alan çoktan seçmeli soru, depremlerin canlılar ve doğal çevre üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Soruda, depremlerin çeşitli sonuçları sıralanmış ve öğrencilerden bu sonuçlardan hangilerinin doğru olduğunu belirlemeleri istenmiştir. Bu

tür bir soru, öğrencilerin depremin doğa ve toplum üzerindeki etkilerine dair bilgilerini değerlendirmek ve aynı zamanda kritik düşünme becerilerini geliştirmek amacı taşımaktadır. Soru, öğrencilerin afetlerin sonuçlarını daha geniş bir bağlamda anlamalarını sağlamayı hedeflemektedir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu

Bu bölümde, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki afet konularına ilişkin bulgular, afet türleri, ilgili görsel materyaller, sorular ve etkinlikler ekseninde analiz edilerek sunulmuştur. Çalışma kapsamında, afetlerin sınıflandırılması, görsel içeriklerin bu konulara nasıl katkı sağladığı ve öğrencilere yöneltilen soruların bilgi edinme düzeyini ne ölçüde desteklediği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 8: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı
Deprem	1	1	
Sel		1	
Heyelan		1	
Çığ		1	
Fırtına		1	
Orman Yangını		1	
Erozyon		1	
Tsunami			
Hortum		1	
Obruk		1	
Afet		1	
Afet Eğitimi		1	
Toplam	1	9	

Tablo 8 verilerine göre, afet kavramlarının en fazla 2. Öğrenme Alanı “Evimiz Dünya” başlığı altında ele alındığına rastlanmıştır. Bu öğrenme alanı, öğrencilerin doğal

afetlerin türleri ve etkileri konusunda bilgi sahibi olmalarını amaçlamakta, afetlerin doğa ve insan yaşamı üzerindeki sonuçlarını öğretmeyi hedeflemektedir. 1. Öğrenme Alanı “Birlikte Yaşamak” kapsamında yer alan “Yardımlaşma ve Dayanışmada Beraberiz” konusu ise 6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen Kahramanmaraş merkezli depremin etkileri bağlamında ele alınmıştır. Bu bağlamda, depremzedelere yapılan yardımlar ve toplumun dayanışma refleksi örneklerle açıklanmış, öğrencilere toplumsal sorumluluk bilincinin kazandırılması hedeflenmiştir.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde, deprem, heyelan, çığ, sel, orman yangınları, erozyon ve fırtına gibi afet türlerinin kavramsal tanımlarına yer verildiği, ancak tsunami kavramının ele alınmadığı görülmektedir. Tsunami gibi afetlerin yer almaması, özellikle Türkiye’nin çevresindeki denizlerde bu tür olayların yaşanma ihtimali göz önünde bulundurulduğunda, önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu durum, müfredatın afet türleri bağlamında daha kapsayıcı bir şekilde yapılandırılmasına ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Öğrencilere afet farkındalığı kazandırmayı hedefleyen bu içeriklerin, doğal afetlere dair daha geniş bir bakış açısı sunması ve küresel afetlerle ilgili bilgi eksikliklerini gidermesi önemlidir. Bu bağlamda, eğitim materyallerinin yeniden değerlendirilmesi, afet eğitiminin kalitesini artırmak açısından kritik bir öneme sahiptir.

5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında afetlerin tanımı, “insanlar için maddi ve manevi kayıplara neden olan, yaşamı olumsuz etkileyen, doğa veya insan kaynaklı olaylardır.” şeklinde yapılmıştır. Deprem afeti “yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi ile oluşan sarsıntılardır” olarak tanımlanırken, kaya düşmesi ya da heyelan ise “eğim ve yağışın fazla olduğu dik yamaçlarda toprağın veya kayaların aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir” şeklinde açıklanmaktadır. Orman yangınları için “doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasıdır” açıklaması yapılmıştır. Diğer bir doğal afet olan çığ, “dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir” tanımı yapılmıştır.

Sel felaketleri ise, “aşırı yağışlar veya karın hızla erimesi sonucu ani, büyük ve düzensiz su akıntılarının meydana gelmesidir” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda selin “aşırı yağışlar veya karın hızla erimesi sonucu meydana gelen ani, büyük ve düzensiz su akıntıları” olarak ifade edilmesi, olayın yalnızca doğal nedenlerden kaynaklandığı izlenimi vermektedir. Oysa sel felaketlerinin oluşumunda insan faaliyetlerinin de önemli

bir payı vardır. Yanlış şehirleşme, dere yataklarının yapılaşmaya açılması, yeşil alanların yok edilmesi ve yetersiz altyapı sistemleri gibi insan kaynaklı faktörler, selin etkisini artırmaktadır. Ayrıca, orman tahribatı ve yanlış tarım uygulamaları da toprağın suyu emme kapasitesini azaltarak yüzey akışını hızlandırmakta ve sel riskini artırmaktadır.

İnsanlar sel felaketlerini önlemek için şehir planlamasında su taşkın alanlarına bina yapmaktan kaçınmalı, yağmur suyu tahliye sistemlerini geliştirmeli ve ormansızlaşmayı engellemelidir. Ayrıca, bilinçlendirme çalışmaları yapılarak bireylerin sel öncesinde, sırasında ve sonrasında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda eğitilmesi gerekmektedir.

Obruk “erozyon ve kuraklığın artması gibi doğal sebepler yanında madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabilir” şeklinde açıklanmış. Tanımda obrukların "erozyon ve kuraklık gibi doğal sebeplerin yanı sıra madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri nedeniyle oluşabileceği" belirtilmiştir. Bu tanım, insan etkisini vurgulaması açısından olumlu olsa da, özellikle tarımda bilinçsiz yer altı suyu kullanımının obruk oluşumundaki etkisi daha ayrıntılı açıklanmalıdır.

Özellikle Türkiye gibi su stresi yaşayan ülkelerde, bilinçsiz ve aşırı yer altı suyu kullanımı toprağın alt tabakasında boşluklar oluşmasına neden olmakta ve bu da obruk riskini artırmaktadır. Bunun önüne geçmek için çiftçilerin bilinçlendirilmesi, modern sulama tekniklerinin teşvik edilmesi ve su kaynaklarının sürdürülebilir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ayrıca, maden ocaklarında yer altı kazı çalışmalarının daha kontrollü yürütülmesi ve bölgenin jeolojik yapısının dikkate alınması büyük önem taşımaktadır.

Hortum afeti ise “ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgârlardır” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımda hortum afetleri "ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgârlar" olarak açıklanmıştır. Ancak, hortumların oluşumuna dair küresel iklim değişikliği ile bağlantısı kurulmamıştır. Oysa, sanayi faaliyetleri, fosil yakıt kullanımı ve ormansızlaşma gibi insan kaynaklı faktörler, iklim değişikliğini tetikleyerek aşırı hava olaylarının sıklığını ve şiddetini artırmaktadır.

İnsanlar hortum felaketlerinin etkilerini azaltmak için karbon salınımını düşüren çevre dostu politikalar benimsemeli, küresel ısınmayı önlemeye yönelik bireysel ve toplumsal önlemler almalıdır. Ayrıca, hortum tehdidine karşı dayanıklı yapı tasarımlarının geliştirilmesi ve halkın erken uyarı sistemleri konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı

Tablo 9: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı
Deprem	1	1	
Sel		1	
Heyelan		1	
Çığ		1	
Fırtına		1	
Orman Yangını		1	
Erozyon		1	
Tsunami			
Hortum		1	
Obruk		1	
Doğal Afet		1	
Afet Eğitimi		1	
Toplam	1	10	

Şekil 12

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 74).

**Verilen bilgiler doğrultusunda görselleri ve açıklaması ya-
pılan doğa olaylarını örnekte olduğu gibi tamamlayınız.**

Deprem, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştirmesi ile oluşan sarsıntılardır (Görsel 2.26). Ülkemizin büyük bir kısmı birinci derece deprem kuşağında yer aldığı için ülkemizde en fazla can ve mal kaybına neden olan afet depremdir.

Risk: Deprem kuşağı veya fay hatlarının üzerine yerleşim yerleri yapmak, depreme dayanıksız yaşam alanları, köprüler inşa etmek, evdeki kitaplık, saat, çerçeve gibi eşyaları sabitlememek.

Afet: Deprem nedeniyle binalar ile köprülerin yıkılması, can ve mal kayıplarının olması, evdeki eşyaların zarar görmesi, ulaşım ve iletişim sorunlarının yaşanması.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, deprem ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle depremin tanımını, nedenlerini, etkilerini ve risk faktörlerini açıklamaktadır. Metinde, depremin yer kabuğundaki hareketler sonucu oluşan bir doğa olayı olduğu belirtilmiştir. Türkiye’nin büyük bir kısmının birinci derece deprem kuşağında yer aldığı vurgulanarak, bu durumun depremleri ülkemizde en sık görülen ve en yıkıcı doğal afetlerden biri haline getirdiği ifade edilmiştir.

Ayrıca, depremle ilgili riskler ve sonuçlar üzerinde durulmuştur. Riskler arasında fay hatlarına yakın yerleşim yerleri kurmak, depreme dayanıklı olmayan yapılar inşa etmek ve ev içerisindeki eşyaları sabitlememek gibi durumlar yer almaktadır. Afet sonucunda ise binaların ve köprülerin yıkılması, can ve mal kayıpları yaşanması, ev eşyalarının zarar görmesi ve ulaşım ile iletişim sorunlarının ortaya çıkması gibi etkiler sıralanmıştır.

Bu metin, depremle ilgili farkındalık oluşturmayı, insanların gerekli önlemleri alarak riskleri en aza indirmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Aynı zamanda, deprem sonrası etkilerin minimize edilmesi için bireylerin ve toplumun sorumluluklarının altını çizmektedir.

Şekil 13

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 74).

Erozyon, toprağın üst tarafındaki verimli kısmın su ve rüzgâr etkisiyle taşındığı bir afettir (Görsel 2.27). Erozyonun şiddetini artıran en önemli etken toprağı koruyan bitki örtüsünün yok edilmesidir. Bu bakımdan bitki örtüsünün cılız olduğu yerlerde erozyon riski yüksektir.

Risk:

.....

Afet:

.....

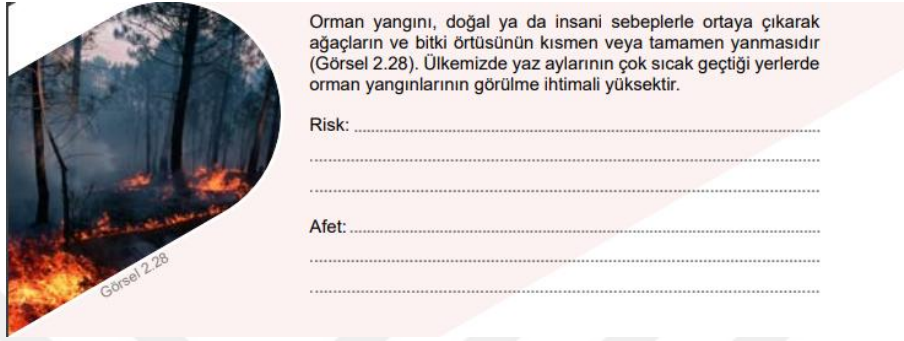
.....

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, erozyon ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle erozyonun tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde erozyonun, toprağın verimli üst tabakasının su ve rüzgâr gibi doğal etkenlerle taşınması sonucu oluşan bir afet olduğu vurgulanmaktadır. Bitki örtüsünün, toprağı koruma işlevi gördüğü ve bu örtünün yok

edilmesinin erozyon riskini artırdığı belirtilmektedir. Özellikle bitki örtüsünün cılız veya yetersiz olduğu bölgelerde erozyon tehlikesinin daha yüksek olduğuna dikkat çekilmektedir.

Şekil 14

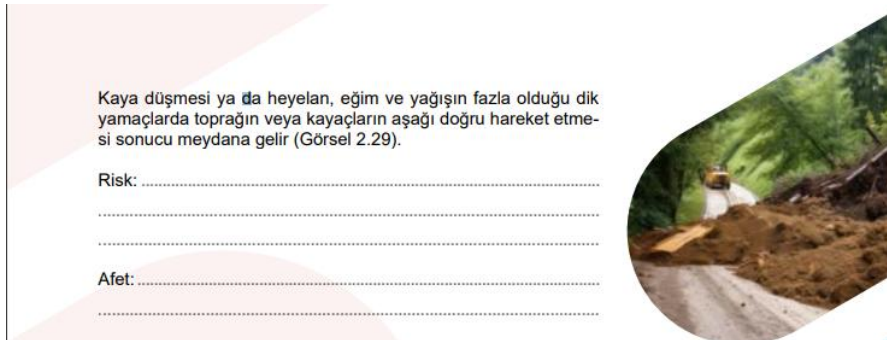
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangını Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 74).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, orman yangınları ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle orman yangınlarının tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde orman yangınlarının doğal veya insan kaynaklı nedenlerle meydana geldiği ve bunun sonucunda ağaçlar ile bitki örtüsünün kısmen ya da tamamen tahrip olduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Türkiye’de yaz aylarının oldukça sıcak geçtiği bölgelerde orman yangınlarının gerçekleşme olasılığının daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Bu açıklama, orman yangınlarının oluşum nedenleri ile coğrafi ve iklimsel faktörlerin yangın riski üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir.

Şekil 15

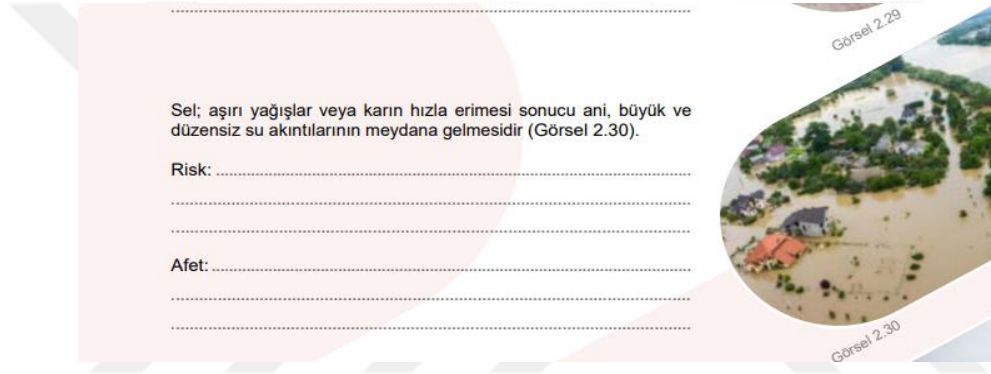
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Kaya Düşmesi ya da Heyelan Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 75).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, kaya düşmesi ya da heyelan ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle kaya düşmesi ya da heyelanın tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde kaya düşmesi veya heyelan olaylarının eğimli ve yağış miktarının yüksek olduğu dik yamaçlarda gerçekleştiği belirtilmektedir. Bu olayların, toprağın veya kayaların yer çekimi etkisiyle aşağı yönde hareket etmesi sonucu meydana geldiği ifade edilmektedir. Açıklama, heyelan ve kaya düşmesi olaylarının oluşum koşullarını ve bu süreçte eğim ile yağışın etkisini vurgulamaktadır.

Şekil 16

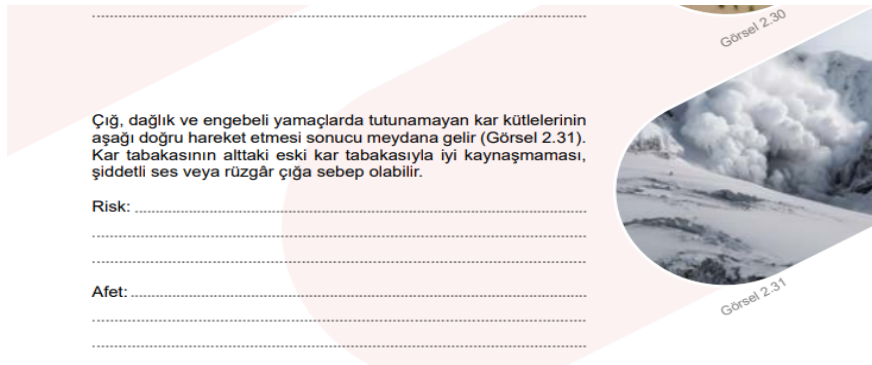
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 75).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, sel ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle sel afetinin tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde sel olayının aşırı yağışlar veya karın hızlı erimesi gibi doğal faktörler sonucunda oluştuğu ifade edilmektedir. Bu süreçte ani, büyük ve düzensiz su akıntılarının meydana geldiği belirtilmektedir. Açıklama, selin oluşum nedenlerini ve bu olayın temel karakteristik özelliklerini vurgulamaktadır.

Şekil 17

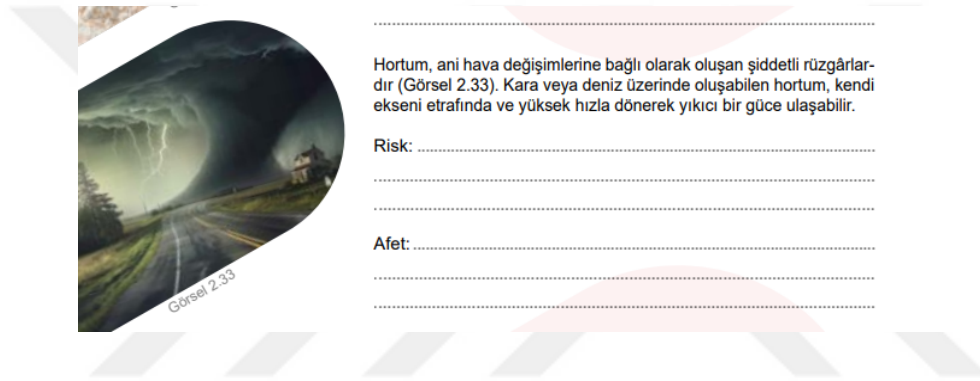
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Çığ Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 75).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, ı ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle ı afetinin tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde ıın dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar ktellerinin yer çekimi etkisiyle aşağı doğru hareket etmesi sonucu oluştuğu belirtilmektedir. Ayrıca, ıın oluşumunda kar tabakasının alttaki eski kar tabakasıyla iyi kaynaşmaması, şiddetli ses veya rüzgâr gibi faktörlerin etkili olabileceği vurgulanmaktadır. Açıklama, ıın meydana gelme koşulları ve tetikleyici unsurlarına odaklanmaktadır.

şekil 18

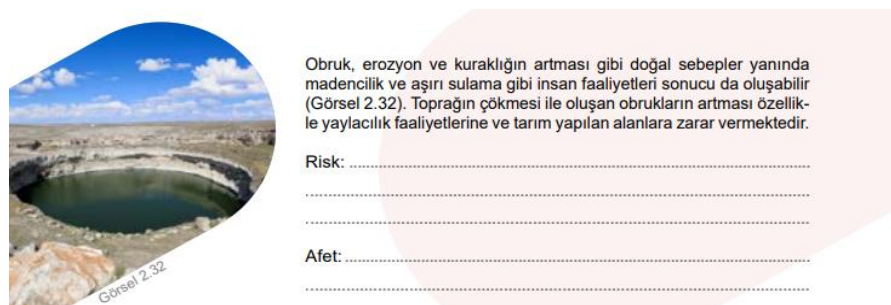
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Hortum Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 76).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, hortum ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle hortum afetinin tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde hortumun ani hava değişimlerine bağlı olarak meydana gelen şiddetli rüzgâr hareketleri olduğu ifade edilmektedir. Kara veya deniz üzerinde oluşabilen hortumların, kendi eksenini etrafında yüksek hızla dönerek yıkıcı bir güce ulaşabildiği belirtilmektedir. Açıklama, hortumun oluşum nedenleri, yapısı ve etkileri üzerine odaklanmaktadır.

şekil 19

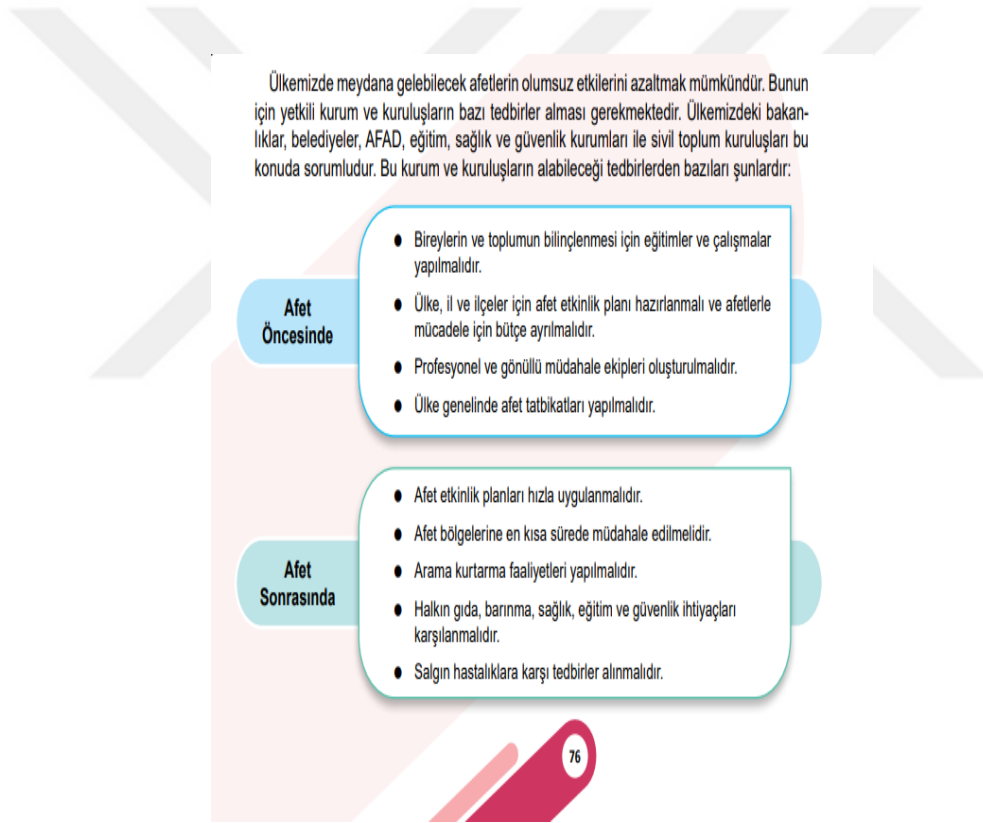
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Obruk Afetiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 76).

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan “Evimiz Dünya” öğrenme alanında, obruk ile ilgili bir görsel sunulmuş ve bu görsellerle obruk afetinin tanımını, nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaktadır. Görselde verilen metinde obrukların erozyon ve kuraklık gibi doğal sebeplerin yanı sıra madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabileceği belirtilmektedir. Toprağın çökmesiyle meydana gelen obrukların, özellikle yaylacılık faaliyetleri ve tarım yapılan alanlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı vurgulanmaktadır. Açıklama, obruk oluşumunun nedenlerini ve bu süreçten etkilenen ekonomik faaliyetleri ele almaktadır.

Şekil 20

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Afet Eğitimiyle İlgili Görsel (Ol vd, 2024: 76-77)

Ülkemizde meydana gelebilecek afetlere karşı bireysel ve toplumsal bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Afetlerin ülkemizin bir gerçeği olduğunun kabul edilmesi, toplumsal bilinç oluşturulması, birlik ve beraberliğe önem verilmesi toplumsal olarak alınacak tedbirlerin başında gelmektedir. Bireysel olarak alabileceğimiz tedbirlerden bazıları ise şunlardır:

**Afet
Öncesinde**

- Afetler konusunda okulda verilen eğitimlere önem vermeliyiz.
- Afetler ve alınabilecek tedbirler hakkında araştırma yapmalıyız.
- Afet anında ve sonrasında yapılması gerekenleri planlamalıyız.

**Afet
Sırasında**

- Mümkün olduğunca panik yapmadan hareket etmeliyiz.
- Tehlike oluşturacak alanlardan uzak durmalıyız.
- Daha önce belirlenen güvenlik tedbirlerini uygulamaya çalışmalıyız.

**Afet
Sonrasında**

- Önceden belirlediğimiz güvenli alanlara geçmeliyiz.
- Acil bir durum olmadıkça iletişim araçlarını kullanmamalıyız.
- Afetle mücadele eden ekiplerle uyum içinde hareket etmeliyiz.
- Yetkililerin uyarılarını dikkate almalıyız.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından alınan bu görseller, doğal afetlere yönelik bireysel ve toplumsal düzeyde alınması gereken önlemleri, afet anında yapılması gereken doğru davranışları ve afet sonrası süreçte izlenecek adımları öğretmeyi hedeflemektedir. Öğrencilerin afetlere karşı farkındalık kazanmalarını, bireysel sorumluluklarını öğrenmelerini ve kriz yönetimi becerilerini geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra, toplumsal dayanışma ve kurumsal iş birliğinin önemine vurgu yapılarak, öğrencilerin afet yönetiminde aktif bir rol alabilecek bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Tablo 10 : 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı
Deprem			1
Sel			1
Heyelan			2
Çığ			1
Fırtına			1
Orman Yangını			1
Erozyon			2
Tsunami			
Hortum			1
Obruk			1
Doğal Afet			3
Afet Eğitimi			
Toplam			14

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde, 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında deprem konusuna yalnızca bir soruyla yer verildiği, heyelanla ilgili ise iki sorunun bulunduğu tespit edilmiştir. Doğal afetlere üç soruyla değinildiği görülmektedir. Sel, çığ, fırtına, orman yangınları, erozyon, hortum ve obruk afetlerine yönelik yalnızca birer etkinliğin bulunması, tsunami gibi önemli bir afet türüne ilişkin herhangi bir içeriğin yer almaması dikkat çekicidir. Bu bulgular, afet eğitiminin ders kitabındaki yerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Şekil 21

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Düşünelim Etkinliği (Ol vd, 2024: 70)

İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ

▶ Ailenizden birine AFAD'dan (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) görseldeki gibi bir uyarı mesajı gelseydi neler yapardınız? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 2.22

2| Gelen mesajda boş bırakılan yerde neler yazıyor olabilir? Sınıfta tartışınız.

Görsel 2.23

2| Görselde anlatılmak istenen nedir? Düşüncelerinizi yazınız (Görsel 2.23).

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 21’de incelenen her iki etkinlik de doğal afetlere yönelik farkındalık oluşturmayı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesini ve çözüm üretme becerilerini desteklemeyi amaçlamaktadır. İlk etkinlik daha çok bireysel düzeyde afet hazırlığına odaklanırken, ikinci etkinlik doğal afetlerin çevresel etkileri ve alınabilecek önlemler üzerine yoğunlaşmaktadır.

Şekil 22

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Keşfedelim Etkinliği (Ol vd, 2024: 71)

- 2| Yaşadığınız ilde gerçekleşme riski olan afetler nelerdir? Bu afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla bireysel ve toplumsal olarak neler yapılabilir? Sınıfta tartışınız ve alınabilecek önlemleri ilgili alanlara yazınız.

Bireysel Önlemler

.....

.....

.....

.....

.....

Toplumsal Önlemler

.....

.....

.....

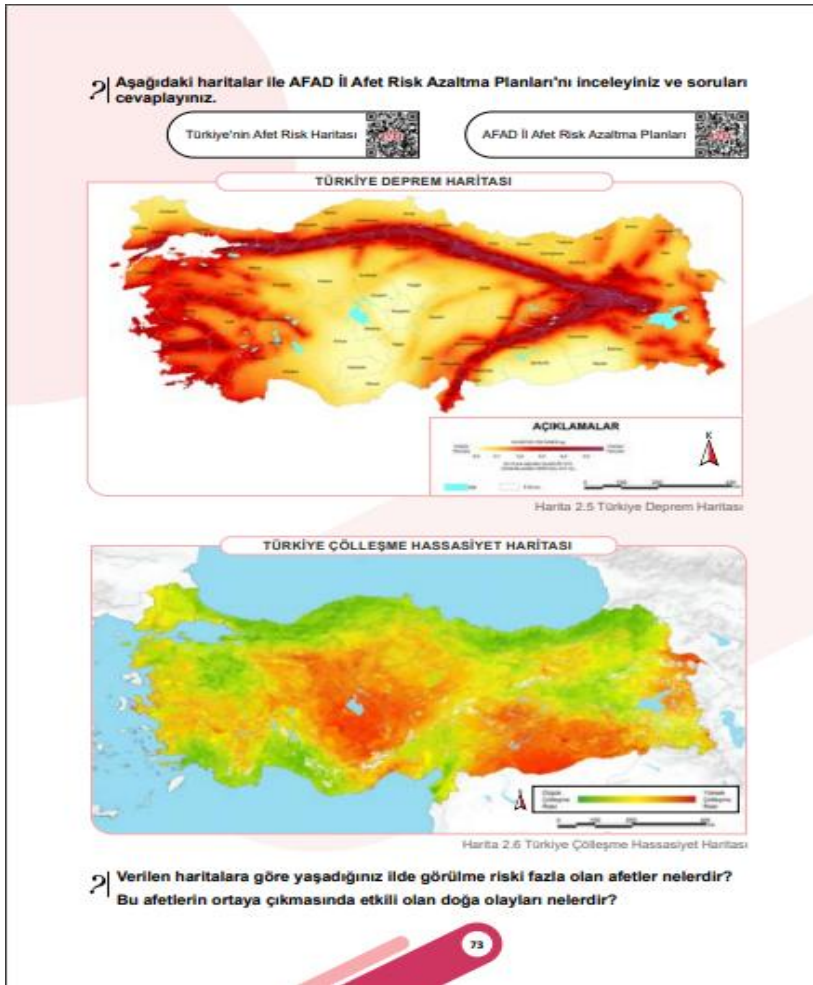
.....

.....

Görsel 22’de incelenen etkinlikte öğrencilere, doğal afetler konusunda farkındalık kazandırılması ve bireysel ile toplumsal sorumluluk bilincinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Öğrencilerin çevrelerini analiz ederek afet risklerini belirlemesi ve bireysel/toplumsal önlemler üzerine çözüm üretmesi amaçlanmıştır.

Şekil 23

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Öğrenelim (Ol vd, 2024: 73).

Görsel 23’te incelenen bu etkinlik, öğrencilere Türkiye’nin afet risklerini coğrafi bağlamda anlamalarına yönelik hazırlanmıştır. Verilen haritalar ve sorular aracılığıyla, belirli afetlerin bölgesel dağılımı ve bu afetlerin nedenleri ile etkileri hakkında bilgi ve farkındalık kazandırılması amaçlanmaktadır. Harita kullanımıyla öğrencilerin görsel okuma ve coğrafi bilgi yorumlama becerileri desteklenirken, yaşadıkları bölgeye özel

çözümler geliştirmeleri teşvik edilir. Bu hem bireysel farkındalık hem de toplumsal sorumluluk bilinci kazandırmayı amaçlayan bir etkinliktir. Bu hem bireysel farkındalık hem de toplumsal sorumluluk bilinci kazandırmayı amaçlayan bir etkinliktir.

şekil 24

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Öğrenelim (Ol vd, 2024: 74-76).

Verilen bilgiler doğruşusunda görselleri ve açıklaması ya-
pılan doğa olaylarını örnekte olduğu gibi tamamlayınız.

Görsel 2.26

Deprem, yer kabuğunun derin katmanlarının kırılıp yer değiştir-
mesi ile oluşan sarsıntılardır (Görsel 2.26). Ülkemizin büyük bir
kısmı birinci derece deprem kuşağında yer aldığı için ülkemizde
en fazla can ve mal kaybına neden olan afet depremdir.

Risk: Deprem kuşağı veya fay hatlarının üzerine yerleşim yerleri
yapmak, depreme dayanıksız yapılar, köprüler inşa etmek,
evdeki kilitlik, saat, çerçeve gibi eşyaları sabitlememek.....

Afet: Deprem nedeniyle binalar ile köprülerin çökmesi, can ve mal
kayıplarının olması, evdeki eşyaların zarar görmesi, ulaşım ve iletişim
sorunlarının yaşanması.....

Görsel 2.27

Erozyon, toprağın üst tarafındaki verimli kısmın su ve rüzgâr etkisi-
yle taşındığı bir afettir (Görsel 2.27). Erozyonun şiddetini artıran en
önemli etken toprağı koruyan bitki örtüsünün yok edilmesidir. Bu ba-
kimden bitki örtüsünün cılız olduğu yerlerde erozyon riski yüksektir.

Risk:

Afet:

Görsel 2.28

Orman yangını, doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak
ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasıdır
(Görsel 2.28). Ülkemizde yaz aylarının çok sıcak geçtiği yerlerde
orman yangınlarının görölme ihtimali yüksektir.

Risk:

Afet:

74

Kaya düşmesi ya da heyelan, eğim ve yağışın fazla olduğu dik yamaçlarda toprağın veya kayaların aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir (Görsel 2.29).

Risk: _____

Afet: _____

Sel, aşırı yağışlar veya karın hızla erimesi sonucu ani, büyük ve düzensiz su akıntılarının meydana gelmesidir (Görsel 2.30).

Risk: _____

Afet: _____

Çığ, dağlık ve engebeli yamaçlarda tutunamayan kar kütlelerinin aşağı doğru hareket etmesi sonucu meydana gelir (Görsel 2.31). Kar tabakasının alttaki eski kar tabakasıyla iyi kaynaşmaması, şiddetli ses veya rüzgâr çığa sebep olabilir.

Risk: _____

Afet: _____

Obruk, erozyon ve kuraklığın artması gibi doğal sebepler yanında madencilik ve aşırı sulama gibi insan faaliyetleri sonucu da oluşabilir (Görsel 2.32). Toprağın çökmesi ile oluşan obrukların artması özellikle yaylacılık faaliyetlerine ve tarım yapılan alanlara zarar vermektedir.

Risk: _____

Afet: _____

Hortum, ani hava değişimlerine bağlı olarak oluşan şiddetli rüzgârlardır (Görsel 2.33). Kara veya deniz üzerinde oluşabilen hortum, kendi eksenli etrafında ve yüksek hızla dönerek yıkıcı bir güce ulaşabilir.

Risk: _____

Afet: _____

Görsellerde incelenen bu sayfalar 8 farklı afet türüne odaklanılmıştır. Etkinlikte, her bir afetin neden olduğu risklerin ve bu afetlerin sonuçlarının analiz edilmesi beklenmektedir. Görseller ve açıklamalar, öğrencilerin afetlerin nasıl meydana geldiğini kavramalarını ve afetlere yönelik farkındalık geliştirmelerini amaçlamaktadır. Bu etkinlik, öğrencilerin doğal afetlerin bilimsel doğasını anlamalarını sağlamak ve bu afetlerin neden olduğu riskleri analiz ederek çözüm yolları bulmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Her bir afetin kendine özgü neden ve etkileri üzerinde durulması, öğrencilerin çevresel olaylar ve afetler konusunda daha derin bir anlayış geliştirmelerini

sağlar. Ayrıca, afet bilincinin artırılması ve öğrencilerin olası afetlere karşı hazırlıklı hale gelmesi desteklenmektedir.

Şekil 25

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Uygulayalım (Ol vd, 2024: 80)

UYGULAYIM

PERFORMANS GÖREVİ
Adı: Afetlere Hazır mıyız?
Amacı: Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik etkinlik oluşturma
Beceri: Sosyal katılım
Süre: 2 ders saati

Yönerge:

- Öğretmeniniz rehberliğinde altı grup oluşturunuz.
- Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek iki afet belirleyiniz.
- Afet bilincine sahip olmanın afetlerin etkilerini azaltmadaki rolünü göz önünde bulundurarak bir etkinlik hazırlayınız.
- Etkinlikleri afet öncesinde evde, okulda ve çevrede alınacak tedbirler olacak şekilde gruplara dağıtınız.

..... AFETİ
1. GRUP Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
2. GRUP Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
3. GRUP Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

..... AFETİ
4. GRUP Afet öncesi evde alınması gereken tedbirlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
5. GRUP Afet öncesi okulda yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.
6. GRUP Afet öncesi çevrede yapılması gerekenlere yönelik etkinlik hazırlayacaktır.

- Belirlediğiniz etkinlikler için bir plan hazırlayınız ve grup içinde görev dağılımı yapınız.
- Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra etkinliklerinizi sunum, resim, afiş, poster olarak sınıf ortamı, çevrim içi ortamlar, okul panoları, okul bahçesi veya koridorunda paylaşınız.
- Alınacak tedbirleri belirlerken bilgi kirliliğini önlemek ve güvenilir bilgilere ulaşmak için T.C. İçişleri Bakanlığı, AFAD ve Türk Kızılay genel ağ adresinden faydalanabilirsiniz.
- Yaptığınız etkinlikleri öğretmeniniz ve diğer öğrencilerin değerlendirmesini sağlayınız.
- Yapılan değerlendirmelere göre grubunuzun etkinliklerini geliştiriniz.
- Hazırladığınız etkinlikler bütüncül dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilecektir.

Bütüncül dereceli
puanlama anahtarı

80

Görsel 25'te incelenen etkinlik öğrencilerin doğal afetlere yönelik hazırlık ve önlem alma becerilerini geliştirmek için tasarlanmış bir performans görevi yer almaktadır. Etkinlik, grup çalışmasıyla öğrencilerin belirli afetler üzerinde detaylı çalışmalar yapmasını ve bu çalışmalarını analiz ederek çözüm önerileri geliştirmelerini teşvik etmektedir. Performans görevi, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde afetlere hazırlıklı olma bilincini geliştirmeyi amaçlar. Grup çalışmalarıyla öğrencilerin iletişim ve organizasyon becerileri desteklenirken, afetler hakkında

farkındalıkları artırılır. Ayrıca, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik zengin bir içerik sunar.

Şekil 26

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Değerlendirelim (Ol vd, 2024: 81)

Değerlendirelim

Yaşadığınız ilde meydana gelebilecek bir afet belirleyiniz ve aşağıda verilen tabloyu tamamlayınız.

AFETİ	
Afetin ortaya çıkmasının sebepleri	
Afetin oluşmasına etki eden doğa kaynaklı olay/olaylar	
Afetin ortaya çıkaracağı etkiler	
Afetin etkilerini önlemeye yönelik alınan tedbirler	
Afetin etkilerini önlemek için tedbir alan kuruluşlar	

Gelecek Ders Hazırlık

Ülkemizin kara sınırı olan komşuları ile ilgili yazılı, görsel ve dijital kaynakları araştırınız.

"Deprem" etkinliği

Görsel 26'da verilen etkinlik, öğrencilerin yaşadıkları bölgelerde meydana gelebilecek bir doğal afeti detaylı şekilde analiz etmelerine yönelik tasarlanmıştır. Etkinlik, belirli bir afetin nedenlerini, etkilerini ve bu etkileri azaltmaya yönelik alınabilecek önlemleri değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu etkinlik, öğrencilerin çevrelerini analiz ederek doğal afetlere yönelik bilinç kazanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Tablo formatı, analitik düşünme ve problem çözme becerilerini desteklerken, öğrencilerin bireysel ve toplumsal sorumluluk bilinci geliştirmesine katkıda

bulunur. Ayrıca, afetlerle ilgili çalışan kurumları öğrenerek afet yönetimine dair bilgi sahibi olmalarını sağlar.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu

Bu bölümde, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki afet konularına ilişkin bulgular, afet türleri, ilgili görsel materyaller, sorular ve etkinlikler ekseninde analiz edilerek sunulmuştur. Çalışma kapsamında, afetlerin sınıflandırılması, görsel içeriklerin bu konulara nasıl katkı sağladığı ve öğrencilere yöneltilen soruların bilgi edinme düzeyini ne ölçüde desteklediği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 11 : 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Kavramlar	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı
Deprem							
Sel							
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman							
Yangını							
Erozyon							
Tsunami							
Hortum							
Obruk							
Afet					1		
Afet Eğitimi							
Toplam					1		

Tablo 11 verilerine göre, afet kavramlarının sadece 5. Öğrenme Alanı “Ülkemizin Kaynakları” başlığı altında ele alındığına rastlanmıştır. Bu öğrenme alanı, öğrencilere

Türkiye'nin sahip olduğu ekonomik, doğal ve insan kaynaklarının önemini öğretmek ve bu kaynakların doğru, verimli ve sürdürülebilir bir şekilde kullanılması bilincini kazandırmaktır. “Kaynakları Nasıl Kullanmalıyız?” başlığı altında kaynakların bilinçli ve sürdürülebilir kullanımı vurgulanmaktadır. Doğal kaynakların israf edilmemesi, çevrenin korunması ve geleceğe aktarılması için yapılması gerekenler ele alınmaktadır.

1. Öğrenme Alanı olan “Bir Arada Yaşamak” ünitesinin “Birlikteyse Mutluyuz” konusunun sosyal yardımlaşma ve dayanışma içeriğinde, Türk Kızılayı gibi kuruluşların afetlerle ilgili faaliyetlerine dolaylı olarak değinildiği tespit edilmiştir. Bu bölümde, özellikle sosyal dayanışmanın önemine vurgu yapılmakta ve Türk Kızılayı'nın afetler gibi olağanüstü durumlarda gösterdiği faaliyetler örnek gösterilmektedir. Buna karşılık, 6. Öğrenme Alanı olan “Yaşayan Demokrasi” kapsamında yer alan “Yönetime Etki Eden Unsurlar” konusunda, sivil toplum kuruluşlarının amaçları arasında doğal afetlerde faaliyet göstermeleri vurgulanmıştır. Ancak bu bölümde doğal afetler hakkında doğrudan bir bilgiye yer verilmediği görülmektedir. Sonuç olarak, ilgili ünitelerde doğal afetlerle doğrudan bir bilgi aktarımı yapılmamakla birlikte, sivil toplum faaliyetleri ve sosyal yardımlaşma konuları kapsamında dolaylı olarak doğal afetlere değinilmiştir. Bu durum, öğrencilerin afet bilinci kazanmasında dolaylı bir katkı sunmaktadır.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde, afet türlerinin kavramsal tanımlarına yer verilmediği ancak dolaylı olarak doğal afet konusunun işlendiği tespit edilmiştir. Afet türlerinin kavramsal tanımlarına ve doğrudan afet bilinci eğitime yer verilmemesi, öğrencilerin doğal afetler konusunda derinlemesine bilgi edinme fırsatını sınırlamaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi, öğrencilere afetlere karşı hazırlıklı olma ve bilinçli bireyler yetiştirme açısından önemli bir katkı sağlayacaktır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı

Tablo 12: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem							
Sel					1		
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman					1		
Yangını							
Erozyon					1		
Tsunami							
Hortum							
Obruk					1		
Afet							
Afet							
Eğitimi							
Toplam					4		

Tablo 12 incelendiğinde, afet ve afet eğitimiyle ilişkili görsellerin 5. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizin Kaynakları” başlığı altında yer aldığı görülmektedir. “Kaynakları Nasıl Kullanmalıyız?” başlığı altında erozyon, sel ve orman yangınları görsellerine yer verilmiştir. Bu durum doğal afet ve afet eğitimiyle ilgili bilgilerin sınırlı olduğunu göstermektedir

Şekil 27

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Erozyon ve Obruk ile İlgili Görsel (Azer, 2023: 180).

Görsel 5.39: Erozyona uğramış bir arazi

Görsel 5.40: Obruk, Konya

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 5. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizin Kaynakları” içeriğinde, “Kaynakları Nasıl Kullanmalıyız?” başlığı altında yer alan bu görseller ile hem doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımının önemine hem de küresel ısınma ve bilinçsiz tüketim sonucunda ortaya çıkan çevresel felaketlere dikkat çekmektedir. Bu içerikte yer alan görseller, öğrencilerin konuya yönelik kavrayışlarını derinleştirmek amacıyla stratejik bir şekilde seçilmiştir ve görsel öğrenmeyi destekleyici bir işlev üstlenmektedir.

Şekil 28

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sel Afetiyle ilgili Görsel (Azer, 2023: 181).

Görsel 5.43

Şekil 29

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Orman Yangınlarıyla İlgili Görsel (Azer, 2023: 181).

Görsel 5.42

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında arka arkaya yer alan bu görseller küresel ısınma sonucu kutuplardaki buzulların erimesi, deniz suyunun yükselmesi, denize kıyısı olan yerlerin sular altında kalmasına ve diğer doğal afetlerin varlığına dikkat çekmektedir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Tablo 13: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem							
Sel							
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman						1	
Yangını							
Erozyon							
Tsunami							
Hortum							
Obruk							
Afet							
Afet Eğitimi							
Toplam					1		

Tablo 13 incelendiğinde, doğal afet ve afet eğitimiyle ilişkili soru ve etkinliklerin 7. Öğrenme Alanı olan “Türkiye ve Dünya” başlığı altında yer aldığı görülmektedir. “Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum” başlığı altında doğal afetlerle ilgili soru ve etkinliklere rastlanmıştır olup, diğer doğal afetler ve afet eğitimiyle ilgili soru ve etkinliklere rastlanmamıştır.

Şekil 30

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı (Azer, 2023: 181).

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Orman yangınlarının sebepleri nelerdir?
2. Orman yangınlarında canlı türlerinin yok olmasının doğal yaşam üzerindeki etkileri nelerdir?
3. Orman yangınlarını en aza indirmek için neler yapılabilir?
4. Ormanların azalması veya tamamen yok olması durumunda yaşanabilecek felaketleri tartışınız.

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, çevre bilinci ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı konularını öğrencilere kazandırmak amacıyla hazırlanmıştır. Etkinlikte yer alan sorular, öğrencilerin orman yangınları ve ormanların yok olması gibi çevresel sorunlar üzerine düşünmelerini sağlarken aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve sorumluluk alma gibi becerilerini geliştirmeye yöneliktir. Bu etkinlik, öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme, çevre bilinci, araştırma ve değerlendirmelerine yönelik bir eğitim hedeflemektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumu

Bu bölümde, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki afet konularına ilişkin bulgular, afet türleri, ilgili görsel materyaller, sorular ve etkinlikler ekseninde analiz edilerek sunulmuştur. Çalışma kapsamında, afetlerin sınıflandırılması, görsel içeriklerin bu konulara nasıl katkı sağladığı ve öğrencilere yöneltilen soruların bilgi edinme düzeyini ne ölçüde desteklediği ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 14: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Tanımlarına İlişkin Bulgular

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem							1
Sel							
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman Yangını							
Erozyon							
Tsunami							1
Hortum							
Obruk							
Afet			1		1		1
Afet Eğitimi							1
Toplam			1		1		4

Tablo 14 verilerine göre, afet kavramlarının en fazla 7. Öğrenme Alanı “Türkiye ve Dünya” başlığı altında ele alındığına rastlanmıştır. Bu öğrenme alanı, öğrencilerin Türkiye’nin uluslararası ilişkilerini ve küresel sorunlara yaklaşımlarını anlamalarını sağlamaktır. Ünite kapsamında, Türkiye’nin dünya üzerindeki yeri, diğer ülkelerle olan ilişkileri ve küresel meselelerdeki rolü gibi konular ele alınır. “Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum” başlığı altında doğa kaynaklı afetlerin yıkıcı etkileri açıklanmış, aynı zamanda bu afetlerin etkilerini azaltmak için eğitim, planlama ve teknolojik çözümler gibi tedbirlerin alınmasının önemi anlatılmıştır.

3. Öğrenme Alanı “Ülkemizde Yerleşme, Nüfus ve Göç” kapsamında yer alan “Ülkemizde Göç” konusu göç nedenlerinden birini doğal kaynaklı afetler olarak göstermektedir. Bu bölümde afetler hakkında bilgiye rastlanmamıştır. 5. Öğrenme Alanı “Üretim ve Sosyal Hayat” kapsamında yer alan “Bizim İçin Çalışanlar” konusu 6. Şubat

2023 depreminde ve diğer afetlerde afetzedelere yardım eden Türk Kızılay'ın yaptığı çalışmalardan bahsetmiştir. Doğal afet tanımına ilişkin bilgiye rastlanmamıştır.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde, deprem, heyelan, çığ, sel, orman yangınları, erozyon, fırtına, tsunami gibi afet türlerinin kavramsal tanımlarına yeterince yer verilmediği ancak afet eğitimi konusunun işlendiği tespit edilmiştir. Bu durum, öğrencilerin afet türleri hakkında yeterince bilgi edinemediklerini, ancak afetlere karşı bilinçlendirme ve eğitim konusunda belirli vurguların yapıldığını göstermektedir. Bu nedenle, afetlerin kavramsal tanımlarına ve afet türlerinin neden-sonuç ilişkilerine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Görsellerin Dağılımı

Tablo 15: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlişkili Görsellerin Dağılımı

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
Kavramlar	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı	Öğrenme Alanı
Deprem			1				1
Sel							
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman							
Yangını							
Erozyon							
Tsunami							1
Hortum							
Obruk							
Afet							
Afet Eğitimi							1
Toplam			1				3

Tablo 15 incelendiğinde, afet ve afet eğitimiyle ilişkili görsellerin 7. Öğrenme Alanı olan “Türkiye ve Dünya” başlığı altında yer aldığı görülmektedir. Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum” başlığı altında deprem, tsunami ve tsunami erken uyarı sistemi ve deprem ve acil durumlarda kullanılacak güvenli acil çıkış görsel ve açıklamalarına yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, 3. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizde Yerleşme, Nüfus ve Göç” içeriğinde, “Ülkemizde Göç” başlığı altında doğa kaynaklı afetlerin göçün nedenleri arasında gösterildiği ve bu bağlamda deprem görseline yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca “Bir Özgürlük Olarak Yerleşme ve Seyahat” konu içeriğinde Türkiye’nin doğal afet riskleri bakımından yüksek bir tehlikeye sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu risklerin azaltılması amacıyla belediyeler ve ilgili kurumların kentsel dönüşüm çalışmaları yürüttüğü ifade edilmiştir.

Öte yandan, 5. Öğrenme Alanı “Üretim ve Sosyal Hayat” başlığı altında “Bizim İçin Çalışanlar” konusunda yer alan Türk Kızılay anlatılırken doğal afetler hakkında dolaylı bilgilere rastlanmasına rağmen, konuyla doğrudan ilişkili herhangi bir görsel kullanımına yer verilmediği görülmüştür. Bu durum, görsellerin belirli öğrenme alanlarında yoğunlaştığını, bazı öğrenme alanlarında ise görsel desteğin eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, afet eğitimi açısından görsel materyallerin dengeli ve etkili bir şekilde kullanılması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Şekil 31

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel (Özensoy, 2024:135).

Doğa kaynaklı afetler, göçün nedenleri arasındadır. Deprem, kuraklık, küresel ısınma iç ve dış göçlere neden olmaktadır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli yaşanan iki büyük depremde on binlerce kişi hayatını kaybetti ve yaralandı (Görsel 3.22). Bu deprem Adıyaman, Hatay, Malatya başta olmak üzere çevre illerde de yıkıcı etkilere yol açtı. Bundan dolayı depremzedelerin bir kısmı başka yerlere taşındı. 2023 yılında sadece Malatya’da nüfusun yaklaşık %9’u, Hatay’ın ise %8’i başka illere göç etti.

Görsel 3.22: İskenderun’da depremden bir görüntü, Hatay

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı 3. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizde Yerleşme, Nüfus ve Göç” içeriğinde, “Ülkemizde Göç” başlığı altında yer alan bu görsel ile doğa kaynaklı afetler ve bu afetlerin göç üzerindeki etkilerini anlatan bir içeriği desteklemek

amacıyla kullanılmıştır. Doğa kaynaklı afetlerin göç üzerindeki etkilerini öğrencilerin gözünde canlandırmak ve konunun önemini vurgulamak amacıyla kullanılmaktadır. Görselin gerçekçi ve güncel bir olayla ilişkilendirilmesi, öğrencilerin afet bilinci geliştirmesine ve toplumsal olayların neden-sonuç ilişkilerini anlamasına katkı sağlamaktadır.

Şekil 32

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem Afetiyle İlgili Görsel (Özensoy, 2024: 263).

Görsel 7.3: Kahramanmaraş depreminin İskenderun'da yaptığı tahribat, Hatay

Şekil 33

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Tsunami Afetiyle İlgili Görsel (Özensoy, 2024:263).

Görsel 7.4: Tsunamiden sonra Palu, Endonezya, 2018

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında arka arkaya yer alan bu görsel afetlerin yıkıcı etkilerini açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Metin ve görseller, doğal afetlerin can ve mal kaybına neden olan büyük çaplı doğa olayları olduğuna vurgu yapmaktadır. Doğal

afetlerin tamamen önlenemeyeceği, ancak bu afetlerin etkilerinin alınacak önlemlerle azaltılabileceği vurgulanmaktadır. Görseller, öğrencilerin afetlerin etkilerini görsel olarak anlamalarını sağlarken, bu konular hakkında farkındalık oluşturmaktadır. Böylece, doğal afetlere karşı bilinçli bir toplum oluşturulmasına katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Şekil 34

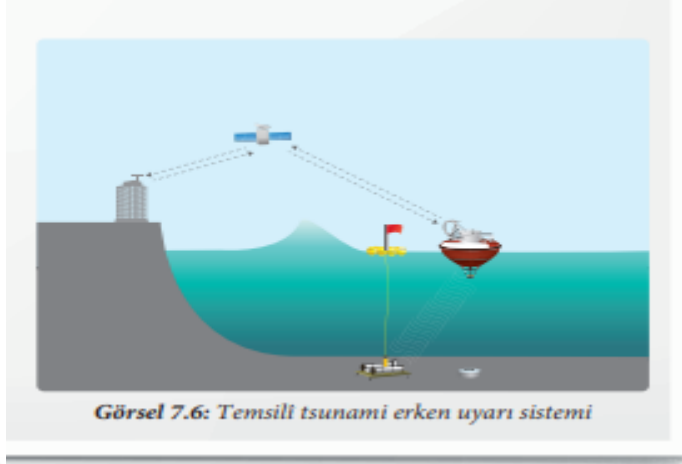
7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Deprem ve Acil Durumlarda Kullanılacak Güvenli Çıkış İlgili Görsel (Özensoy, 2024:264).

Bu görseller, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında deprem sırasında binalarda güvenli tahliye sistemlerinin önemini anlatmaktadır. Görselde, bir binaya monte edilmiş acil çıkış kaydıracağı, hızlı ve güvenli bir tahliyeyi sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Bu tür yapılar, deprem anında panik ortamını azaltmak, can kaybını önlemek ve afet sırasında etkili bir kaçış yolu sunmak için tasarlanmıştır. Bu, afetlere karşı güvenli yapılaşma ve risk azaltma yöntemlerinin bir örneğidir.

Şekil 35

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Temsili Tsunami Erken Uyarı Sistemi ile İlgili Görsel (Özensoy, 2024: 264).

Bu görseller, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, görseller, tsunami doğal afetin etkilerini azaltmaya yönelik çözüm önerilerini vurgulamaktadır. Tsunami erken uyarı sistemlerinin çalışma prensibini temsil etmektedir. Uydu sistemleri aracılığıyla deniz tabanındaki hareketlerin izlenmesi ve erken uyarı sinyalleri gönderilmesi, kıyı bölgelerinde yaşayanların zamanında tahliye edilmesini sağlar. Bu tür sistemler, tsunami riskini en aza indirmek ve can kaybını önlemek adına hayati bir öneme sahiptir. Ayrıca, uluslararası iş birliğiyle doğal afetlerin etkilerinin küresel çapta azaltılabileceği fikri güçlendirilmektedir.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi ile İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Tablo 16: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet ve Afet Eğitimiyle İlgili Soru ve Etkinliklerin Dağılımı

Kavramlar	1. Öğrenme Alanı	2. Öğrenme Alanı	3. Öğrenme Alanı	4. Öğrenme Alanı	5. Öğrenme Alanı	6. Öğrenme Alanı	7. Öğrenme Alanı
Deprem					1		
Sel							
Heyelan							
Çığ							
Fırtına							
Orman Yangını							
Erozyon							
Tsunami							
Hortum							
Obruk							
Afet Eğitimi							4
Toplam					1		4

Tablo 16 incelendiğinde, doğal afet ve afet eğitimiyle ilişkili soru ve etkinliklerin 7. Öğrenme Alanı olan “Türkiye ve Dünya” başlığı altında yer aldığı görülmektedir. “Küresel Sorunlara Çözüm Üretiyorum” başlığı altında doğal afetlerle ilgili soru ve etkinliklere rastlanmıştır olup, diğer doğal afetler ve afet eğitimiyle ilgili soru ve etkinliklere rastlanmamıştır.

Şekil 36

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Ülkemizde Göç Konusu (Özensoy, 2024:135)

Sizce deprem yaşanan illerde yoğun göçlerin yaşanmasının nedenleri nedir?

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında verilen bu etkinlik 3. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizde Yerleşme, Nüfus ve Göç” içeriğinde, “Ülkemizde Göç” başlığı altında yer almaktadır. Dolaylı olarak deprem afetiyle ilgili bilgi öğrenme amacı vardır.

Şekil 37

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı (Özensoy, 2024:268)

Etkinlik Zamanı

A. Küresel sorunlardan küresel iklim değişimi, doğa kaynaklı afet, açlık, terör ve göçe yönelik çözüm önerileri geliştiriniz. Geliştirdiğiniz çözüm önerilerinden her birini slogan şeklinde noktalı yerlere yazınız.

Küresel İklim Değişimi

Doğa Kaynaklı Afet

Açlık

Terör

Göç

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, öğrencilerin küresel sorunlara yönelik farkındalık geliştirmelerini ve bu sorunlara çözüm önerileri üretmelerini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Etkinlikte, küresel iklim değişimi, doğa kaynaklı afetler, açlık, terör ve göç gibi dünya çapında önemli sorunlar ele alınmakta ve öğrencilerden bu sorunlara çözüm önerilerini slogan formatında ifade etmeleri istenmektedir.

Bu etkinlik, öğrencilerin küresel vatandaşlık bilinci kazanmalarına, sorunlara duyarlılık geliştirmelerine ve çözüm üretme yetkinliklerini artırmalarına yönelik bir eğitim hedeflemektedir. Ayrıca, öğrenciler bireysel olarak sorumluluk alarak küresel problemlerin çözümünde aktif bir rol oynama bilinci kazanmaya teşvik edilmektedir.

Şekil 38

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Etkinlik Zamanı (Özensoy, 2024:269)

B. Aşağıdaki küresel sorunların çözümü ile ilgili üçer öneri yazınız.

Doğa Kaynaklı Afet

1.
2.
3.

Bu etkinlik, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, 3. Öğrenme Alanı olan “Ülkemizde Yerleşme, Nüfus ve Göç” başlığı altında, doğal afetler ile göç arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Özellikle deprem afeti gibi doğal olayların neden olduğu nüfus hareketliliği üzerine öğrencilerin düşünceleri ve analiz yapmaları hedeflenmiştir. yrica, öğrencilerin afet bilinci kazanmalarını, göç olgusunun neden-sonuç ilişkisini sorgulamalarını ve sorumlu vatandaşlık bilinci edinmelerini destekler.

Şekil 39

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Sıra Bende (Özensoy, 2024: 271).

B. Aşağıda küresel iklim değişimi, doğa kaynaklı afet, açlık, göç ve terörizme yönelik bazı çözüm önerileri verilmiştir. Bu çözüm önerilerinin hangi küresel sorunlarla ilgili olduğunu belirleyerek ilgili kutucukları işaretleyiniz (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz.).

Çözüm Önerileri	Küresel Sorunlar				
	Küresel İklim Değişimi	Doğa Kaynaklı Afet	Açlık	Göç	Terörizm
1. Afrika'da beslenme yetersizliği yaşayanlar için dünya genelinde yardım konserleri yapılması	☐	☐	☒	☐	☐
2. Bütün belediyelerin toplu taşımada elektrikli araç kullanmaya başlaması	☐	☐	☐	☐	☐
3. Kızıldeniz'de korsan faaliyetlerine karşı BM ülkelerinin antlaşma imzalaması	☐	☐	☐	☐	☐
4. Kuraklığa dayanıklı buğday, yulaf ve çavdar tohumlarının üretilmesi	☐	☐	☐	☐	☐
5. Tsunami riski olan yerlere fabrika yapılmasının önlenmesi	☐	☐	☐	☐	☐
6. Dış mekânların aydınlatılmasında güneş enerjisinden yararlanılması	☐	☐	☐	☐	☐
7. Sığınmacılar konusunda dünya genelinde farkındalık oluşturulması	☐	☐	☐	☐	☐
8. Farklı kültürlerle karşı anlayış, yardımseverlik gibi değerlerin yaygınlaştırılması	☐	☐	☐	☐	☐

Bu etkinlik, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan küresel sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin değerlendirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. Küresel iklim değişimi, doğa kaynaklı afetler, açlık, göç ve terörizm gibi dünya çapındaki önemli sorunlara odaklanılarak öğrencilerin bu sorunlara çözüm önerilerini doğru analiz etmeleri ve ilişkilendirmeleri hedeflenmektedir.

Şekil 40

7. Sınıf Ders Kitabı 7. Ünite Sonu Değerlendirme Sorusu (Özensoy, 2024:272).

B. Aşağıdaki ifadeleri verilen kavramlardan uygun olanlarla tamamlayınız (Gerekli yerlerde kavramlara uygun ekler getirebilirsiniz.).

1. Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak amacıyla 1993'te kurulmuştur.
2. BM'ye bağlı bir kuruluş olan özellikle Afrika kıtasında açlıkla mücadelede öncü çalışmalar yapmaktadır.
3. Dünyanın en gelişmiş ülkeleriyle Avrupa Birliği'nin bir araya gelmesi sonucu kurulmuştur.
4. Türkiye, dış ticaretle en yoğun ilişkilerini ülkeleri ile yapmaktadır.
5. Kültürler arasındaki farklılıklara gösterilmesi gerekir.

Bu etkinlik, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrencilerin uluslararası kuruluşlar, küresel sorunlar ve toplumlar arası ilişkiler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak amacıyla hazırlanmıştır. Etkinlikte verilen ifadelerin uygun kavramlarla tamamlanması istenerek öğrencilerin bilgi pekiştirmesi ve analitik düşünme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Doğal afet kavramı sadece seçenek olarak yer almaktadır.

Şekil 41

7. Sınıf Ders Kitabı 5. Ünite Sonu Değerlendirme Sorusu (Özensoy, 2024: 213).

9. Aşağıda Türk Kızılayının genel ağ sayfasından bir ekran görüntüsü verilmiştir.

Bu ekran görüntüsünden hareketle Türk Kızılayı ile ilgili

- I. Yurt içi ve yurt dışından bağış toplar.
- II. Uluslararası alanda faaliyet gösterir.
- III. Bağışlarının tamamını nakdi toplar.
- IV. Doğal kaynaklı afetlerde yardımlarda bulunur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) I ve II B) I, II ve IV C) II, III ve IV D) I, II, III ve IV

5. Öğrenme Alanı “Üretim ve Sosyal Hayat” başlığı altında ünite sonu değerlendirmesi altında yer alan bu soru Türk Kızılay’ının faaliyet alanlarını tanıtırken dolaylı olarak doğal afetlerden bahsedilmiştir. Öğrencilerin sosyal sorumluluk bilincini geliştirmek amacıyla kullanılmıştır. Türk Kızılay’ının bağış sistemini ve yardım faaliyetlerini anlatan bu ekran görüntüsü üzerinden öğrencilere yardımlaşma, dayanışma ve küresel sorumluluk konuları aktarılmak istenmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Sonuçlar

Bu araştırma, Türkiye'deki sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının afet eğitime ne ölçüde yer verdiğini incelemeyi amaçlamıştır.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, afet ve afet eğitimi konularına önemli bir yer ayırarak, bu alanda kapsamlı bir yaklaşım benimsemektedir. Program, afetlere yönelik hazırlıklı ve bilinçli bireyler yetiştirmeyi amaçlamakta ve öğrencilerin afet öncesinde, sırasında ve sonrasında doğru davranış biçimlerini öğrenmelerini sağlamayı hedeflemektedir (MEB, 2023). Bu kapsamda, afet eğitimi, özellikle "İnsanlar, Yerler ve Çevreler" öğrenme alanında yer almakta, öğrencilerin afetlere karşı duyarlı olmaları ve bu tür durumlarda sorumluluk taşıyan bireyler haline gelmeleri için çeşitli kazanımlar belirlenmiştir.

Öğrencilere afetlere yönelik bilinç kazandırılmasında, programın temel kazanımlarından biri, "Afet öncesi, sırası ve sonrasına yönelik hazırlıklar" başlığında yer almaktadır. Bu başlık altında, afet anında alınması gereken önlemler ve afet öncesi hazırlıklar öğretilbilmektedir. Bu kazanım, öğrencilere afetin ne olduğu ve afet sırasında ne yapılması gerektiği hakkında bilgi verirken, aynı zamanda pratik beceriler kazandırmayı da amaçlamaktadır (MEB, 2023). Özellikle afet öncesi, sırası ve sonrasına dair çeşitli güvenlik tedbirlerinin öğretildiği bu süreçte, afet çantası hazırlamak, güvenli bölgeler belirlemek ve acil durum iletişimi kurmak gibi hayati bilgiler sunulmaktadır. Bu eğitimlerin, öğrencilerin afet sırasında panik yapmadan doğru hareket etmelerini sağlamada kritik bir rolü olduğu vurgulanmaktadır.

Programda ayrıca, afet sonrası toplumsal dayanışma ve güç birliği üzerinde durulmaktadır. Öğrencilerin afet sonrasında çevrelerindeki bireylerle yardımlaşma ve dayanışma içerisinde olmaları teşvik edilmektedir. Afet sonrasında toplumsal yardımlaşma ve güç birliği konuları, programda özel olarak ele alınarak, öğrencilerin afet sonrası süreçlerde duyarlı ve sorumlu bireyler olmaları sağlanmaktadır. Bu kazanım,

öğrencilere afet durumlarında yalnızca kendilerini değil, çevrelerini ve toplumu da dikkate alarak hareket etmeleri gerektiğini öğretmektedir.

Afet eğitiminin önemli bir yönü de afet ve acil durum aile planlarının oluşturulmasıdır. Bu planlar, aile bireylerinin afet durumunda nasıl bir araya geleceğini, nereye toplanacaklarını, kimlere bilgi vereceklerini içermektedir. Programda bu konuya yer verilmesi, öğrencilerin afet anında aileleriyle birlikte güvenli bir şekilde hareket etmeleri ve afet sonrasında birbirlerinden nasıl haberdar olacaklarını bilmeleri adına büyük önem taşımaktadır. Bu kazanım, öğrencilere afet sırasında yapılması gereken hazırlıkların sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve ailesel olarak da önemli olduğunu gösterir.

Bununla birlikte, programda yer alan afet eğitimi konuları, sadece doğal afetlerle sınırlı kalmamaktadır. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde yapılan güncellemelerle birlikte, afet türlerinin daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu kapsamda, afetler doğal afetlerin yanı sıra insan kaynaklı ve teknolojik afetleri de içerecek şekilde yeniden tanımlanmıştır. İnsan kaynaklı ve teknolojik afetler, öğrencilere daha geniş bir afet anlayışı kazandırmayı amaçlamakta ve bu tür afetlerin de toplumsal yaşamı nasıl etkilediği üzerine öğretici bilgiler sunulmaktadır. Afet eğitiminin öğrenciler için yalnızca bilgi kazandırma değil, aynı zamanda pratik bir yaklaşım benimsemesi gerektiği, sosyal bilgiler dersinde yer alan içerikler doğrultusunda vurgulanmaktadır. Ancak bu süreçte, ders kitaplarının içeriği ve uygulamalı etkinliklerin artırılması gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin afet bilincini artıracak ve onları bu konuda daha donanımlı hale getirecek etkinliklerin yer alması, afet eğitiminin başarısı açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, öğretmenlerin ve öğrencilerin afetlerle ilgili eleştirel düşünme becerilerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak, 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, afet eğitimi açısından kapsamlı bir yaklaşım sunmakta ve afetlere karşı bilinçli bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Programın temel amacı, öğrencilere afetlerin sadece doğrudan etkilerini değil, aynı zamanda afetlere karşı duyarlılık geliştirme ve toplumsal sorumluluk taşıma becerilerini kazandırmaktır. Bu eğitim sayesinde, öğrenciler afetlerin tüm evrelerinde aktif bir şekilde yer alabilecek ve afetlerin olası zararlarını en aza indirmek için gerekli önlemleri alacak şekilde yetiştirileceklerdir. Ancak, afet eğitiminin daha etkili olabilmesi için ders kitaplarının içeriği zenginleştirilmeli ve uygulamalı etkinliklere daha fazla yer

verilmelidir. Bu sayede, öğrencilerin afetlere karşı daha hazırlıklı, bilinçli ve sorumlu bireyler olmaları sağlanabilir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde afet ve afet eğitimi konularının müfredata entegrasyonu, mevcut uygulamalarda belirli eksiklikler ve geliştirme alanları ortaya koymaktadır. Yapılan nitel doküman analizleri neticesinde, afet öncesi hazırlık, afet sırasındaki müdahale ve afet sonrası toparlanma süreçlerine ilişkin bilgi ve becerilerin sistematik bir bütünlük içerisinde aktarılmadığı görülmüştür. Öğrencilere sunulan teorik bilgilerin yanı sıra, pratik stratejilerin ve deneyimsel öğrenme uygulamalarının müfredata entegre edilmesinde yetersizlikler söz konusudur.

Ders kitaplarında yer alan metin, görsel, soru ve etkinlik içeriklerinin dağılımı açısından yapılan değerlendirmelerde, afet eğitiminin içeriksel zenginliğinin sınırlı olduğu ve görsel-işitsel materyaller ile interaktif uygulama örneklerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin kavramsal bilgiyi pekiştirerek gerçek durumlara uyarlama becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve hızlı karar alma gibi yetkinliklerinin geliştirilmesi açısından, müfredatta pratik ve simülasyon temelli yaklaşımların daha etkin bir şekilde yer alması gerekmektedir.

Ayrıca, öğretmenlerin afet eğitimi konusundaki mesleki gelişimlerinin yetersizliği, ders kitapları ve müfredatın etkin uygulanmasını sınırlayan önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, öğretmenlerin sürekli mesleki gelişim programları aracılığıyla güncel uygulama ve yöntemlerden haberdar edilmesi, afet bilincinin ve müdahale becerilerinin kazandırılmasında kritik bir rol oynamaktadır.

Sonuç olarak, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde afet ve afet eğitimi konularının daha bütüncül, sistematik ve uygulamaya dayalı bir yaklaşımla ele alınması gerekmektedir. Müfredatın revize edilerek, afet öncesi, sırası ve sonrası süreçlere ilişkin bilgi, beceri ve tutumların zenginleştirilmesi; görsel materyallerin ve uygulama temelli etkinliklerin çeşitlendirilmesi ve öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin desteklenmesi yoluyla, öğrencilerin afetlere karşı hazırlıklı, bilinçli ve çözüm odaklı bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmelidir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için kullanılan 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma bulguları, 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki, afet türlerinin sınırlı bir şekilde ele alındığı, ancak genel anlamda afet eğitimi konusunda yeterli içerik bulunmadığı tespit edilmiştir.

Afet Türlerinin Tanıtımı ve Etkinlikler: 4. sınıf ders kitabında yer alan afet konularına yönelik içerik, büyük oranda afetlerin tanımları ve bu afetlerin çevre üzerindeki etkileriyle sınırlıdır. Öğrencilere, her bir afetin neden olduğu zararlar, afetlerin olası sonuçları hakkında genel bilgiler verilmektedir. Ancak afetlere hazırlıklı olma, afet sırasında yapılması gerekenler ve afet sonrası yardım etme gibi konularda etkinliklerin eksik olduğu söylenebilir. Bu da afet eğitiminin yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Örneğin, afetler ile ilgili öğrenciler için sadece afetlerin tanımlandığı birkaç sorudan ibaret etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinlikler, öğrencilerin afetlere karşı bilinçlenmeleri için yeterli bir araç sunmamaktadır.

Afet Eğitiminin Yetersizliği ve Pratik Uygulamalar: Afet eğitiminin etkili bir şekilde öğrencilere aktarılması, afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlerin öğretildiği etkinliklerle mümkün olabileceken, bu tür etkinliklerin kitapta yer almadığı gözlemlenmiştir. Örneğin, afet çantası hazırlama, deprem sırasında nasıl hareket edilmesi gerektiği gibi pratik bilgiler ve uygulamalı etkinlikler kitabın içeriğinde bulunmamaktadır. Bu eksiklik, afet eğitiminin sadece teorik düzeyde kalmasına ve öğrencilerin pratikte afetlere hazırlıklı olmamaları riskini taşımalarına yol açmaktadır. Ayrıca, afet eğitiminin sadece doğrudan afetler üzerinden değil, aynı zamanda bu afetlere yönelik toplumsal dayanışma ve hazırlıklı bir toplum oluşturma gibi daha geniş bir perspektiften ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Ancak, bu tür toplumsal sorumluluk ve dayanışma kavramlarına dair etkinlikler de 4. sınıf kitabında yeterince yer bulmamaktadır.

Afet Bilincinin Gelişmesi İçin Yeterli Etkinlik Sayısı: Ders kitabında afet eğitiminin yaygınlaştırılması ve derinleştirilmesi gerektiği açıktır. Kitapta yer alan sınırlı etkinlikler, öğrencilerin afet bilincini oluşturmak için yetersizdir. Afetlerle ilgili sorular, genellikle kavramsal düzeyde kalmakta, öğrencilerin afetlere karşı bilinçli bir şekilde

nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda onlara rehberlik etmemektedir. Oysa afet bilinci, öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilmeleri için kritik öneme sahiptir. Bu bilincin erken yaşta kazandırılması, afetlerin olumsuz etkilerini azaltmaya yönelik en etkili yöntemlerden biri olarak kabul edilmektedir.

Afet Eğitime Yönelik Tek Boyutlu Yaklaşım: 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında, afet eğitimi genellikle tek bir boyutta, yani afetlerin tanımları ve zararları üzerine odaklanmaktadır. Afetlerin neden olduğu fiziksel ve maddi zararlar hakkında genel bilgiler verilmekte, ancak bu afetlerin toplumsal, psikolojik ve kültürel etkilerine dair bir analiz yapılmamaktadır. Bunun yanı sıra, afet sonrası toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve kriz durumlarında liderlik gibi konulara değinilmemektedir. Bu durum, afet eğitiminin öğrencilerin kişisel ve toplumsal yaşamlarına dair katkı sağlama amacına ulaşmasını engellemektedir. Afet eğitiminin, sadece afetlerin türlerini öğrenmekle sınırlı kalmayıp, öğrencilerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilecek şekilde bilinçlendirilmeleri gerektiği ifade edilmektedir.

Afet Eğitiminin Okul ve Toplum Hayatına Entegre Edilmesi Gerekliliği: Kitapta yer alan afet konuları ve etkinliklerin, sadece sınıf içi öğrenme ile sınırlı kalmayıp, okul ve toplum hayatına entegrasyonunun sağlanması gereklidir. Okul içinde sivil savunma tatbikatları, afet sonrası yardım çalışmalarına katılım gibi uygulamalı etkinlikler, öğrencilerin afet konusundaki farkındalıklarını artırabilecektir. Ayrıca, öğretmenlerin de afet eğitimi konusunda daha fazla bilgiye sahip olması ve dersleri bu doğrultuda şekillendirmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, öğretmenlere yönelik afet eğitimi ve kaynaklarının artırılması, afet bilincinin toplumsal düzeyde gelişmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu, öğretim programının hedeflerine tam anlamıyla hizmet edememektedir. Afetler ile ilgili daha kapsamlı, öğrenciye yönelik ve pratik bilgileri içeren etkinliklerin eklenmesi, afet bilincinin gelişmesine önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca, afet eğitiminin sadece afetlerin türlerini öğretmekle sınırlı kalmayıp, öğrencilerin afet öncesi, sonrası ve sonrasındaki davranışları hakkında bilinçli kararlar verebilmeleri için uygulamalı eğitimlerin de kitaba dahil edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, afet eğitiminin sosyal bilgiler dersinde daha güçlü bir şekilde entegre edilmesi, gelecekteki afetlerin toplumsal etkilerini azaltma noktasında önemli bir adım olacaktır.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için kullanılan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma bulguları, 5. sınıf ders kitabında afet temalarının yer bulmasına rağmen, bu içeriklerin sınırlı ve yüzeysel kaldığını ortaya koymaktadır. Ders kitabında afetlerle ilgili açıklamalar genellikle afet türleri hakkında genel bilgiler sunmakta ve bu bilgiler çoğunlukla dersin temel çerçevesi içinde yer alan tanımlar ve görsellerle sınırlıdır. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki afet eğitimi içerikleri, afetlerin tanımlanmasına, afetlerin neden olduğu zararların vurgulanmasına yönelik olmakla birlikte, öğrencilerin bu tür olaylarla başa çıkabilmesi için gerekli becerilerin kazandırılmasına dair somut önerilerden yoksundur.

5. sınıf ders kitabında, "Evimiz Dünya" başlığı altında afetler konusunu ele alırken, genellikle doğal afetlerin tarihsel etkilerine, afet türlerine (deprem, sel, heyelan vb.) dair kısa bilgiler sunmaktadır. Ancak, bu açıklamalar ve ilgili içerikler, afetlerin daha derinlemesine incelenmesi ve afetlere karşı hazırlıklı bir toplum oluşturulması için yetersizdir. Örneğin, deprem, sel ve heyelan gibi afetlerin yalnızca fiziksel etkileri anlatılmakta, ancak bu afetlerin sosyal, ekonomik ve psikolojik boyutlarına dair bir farkındalık geliştirme adına daha kapsamlı açıklamalar yer almamaktadır.

5. sınıf ders kitabında, yer alan etkinlikler ise, afetlerle ilgili farkındalık yaratmaya yönelik sınırlı sayıda örnek içermektedir. Bu etkinlikler, öğrencilerin afetler hakkında bilgi edinmelerine katkı sağlamakla birlikte, afet bilincini pratikte nasıl geliştirecekleri ve afet anında nasıl hareket etmeleri gerektiği gibi önemli becerilerle ilgili çok az yönlendirme sunmaktadır. Etkinlikler, öğrencilere temel bilgiler sunmanın ötesine geçmekte zorlanmakta, afetlere karşı sağlıklı bir hazırlık yapmalarını ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerini sağlayacak aktif öğrenme fırsatlarını sınırlı bir şekilde sunmaktadır. Örneğin, afet çantası hazırlamak ya da afet sonrası psikolojik iyileşme gibi konular, kitapta neredeyse hiç yer almamaktadır.

Ders kitabında, afetlere dair öğrencilerin ailelerine ve çevrelerine bilgi aktarmalarını teşvik eden bir yaklaşım da bulunmamaktadır. Bu durum, öğrencilerin sadece afetler hakkında bilgi edinmekle kalmayıp, aynı zamanda öğrendikleri bilgileri pratikte nasıl kullanacaklarını öğrenmeleri gerektiği gerçeğini göz ardı etmektedir.

Kitapta, öğrencilerin afet öncesinde, sırasında ve sonrasında nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunda daha fazla uygulama ve rehberlik sağlanabilirdi.

Sonuç olarak, 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki afet eğitimi içerikleri, afetler hakkında temel bilgiler sağlamakla birlikte, öğrencilerin afetlere yönelik bilinçli ve hazırlıklı bireyler olmalarını sağlayacak derinlik ve çeşitliliğe sahip değildir. Afet eğitiminin daha etkin ve kapsamlı hale gelmesi için kitapta yer alan etkinliklerin ve bilgilerin, afet bilinci kazandırma ve öğrencilerin bu bilinci ailelerine ve topluma taşıma yönünde daha güçlü bir içerik ve yapılandırma ile genişletilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, afetlerin sadece doğal olaylar olarak değil, toplumsal bir sorumluluk ve bireysel hazırlık gerektiren durumlar olarak ele alınması gerektiği açıktır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için kullanılan 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma bulguları, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği incelendiğinde, afet ve afet eğitiminin ele alınma biçimi ve kapsamı açısından bazı eksiklikler olduğu gözlemlenmektedir.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda belirlenen hedefler doğrultusunda, afetler ve afet eğitimi konularının işlenmesi beklenirken, 6. sınıf ders kitabında bu konuya dair doğrudan ve ayrıntılı bir yer verilmediği anlaşılmaktadır. Kitapta, afetlere dair genel bir farkındalık oluşturmak amacıyla çevresel sorunlar ve küresel ısınma gibi konularda bazı vurgu ve etkinliklere yer verilmiş olsa da, afetlerin türleri, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahalelere dair kapsamlı bilgiler ve bu bilgilerin öğrencilere kazandırılması yönünde belirgin bir içerik yoktur. Afetler, genellikle çevresel felaketler ve toplumsal dayanışma kavramları çerçevesinde ele alınmış, bu da afet eğitiminin daha sınırlı ve dolaylı bir şekilde sunulmasına yol açmıştır.

Bu bağlamda, ders kitabında yer alan içeriklerin, öğrencilere afetlerin tanımlarından çok, çevre bilinci ve afet sonrası toplumsal dayanışma gibi kavramlar üzerinden dolaylı olarak afet bilinci kazandırmaya yönelik olduğu söylenebilir. Kitapta, öğrencilerin afetler konusunda bilgilerini geliştirmelerine olanak tanıyacak metinsel ve görsel içerikler yer almakla birlikte, afetlere dair daha somut bilgiler ve afet eğitimi

sürecine dair detaylı rehberlik sağlanmamaktadır. Öğrencilerin afetlere yönelik hazırlık yapabilmeleri, afetlerin psikolojik ve sosyal etkilerini anlamaları ve afet sonrası süreçlere dair bilinçlenmeleri açısından bu tür eksikliklerin giderilmesi önemlidir.

Afet eğitimi, afetlerin etkilerini en aza indirmek için bireylerin hem bilgi hem de davranış anlamında eğitilmesini hedefler. Ancak 6. sınıf ders kitabındaki afet eğitimi içeriği, öğrencilerin afetlere karşı bilinçli ve hazırlıklı olmalarını sağlamaktan ziyade, çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluk bilinciyle hareket etmelerini teşvik etmeye yöneliktir. Bu durum, afet eğitimiyle ilgili içeriklerin, sosyal bilgiler dersi bağlamında daha aktif bir şekilde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına direkt kazanımlarla yer verilmesi gerekmektedir. Afetler ve afet eğitimi, yalnızca çevreye duyarlı bireyler yetiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda toplumsal dayanıklılığı artıracak ve olası afetlere karşı toplumu daha hazırlıklı hale getirecek bir eğitim alanı olarak daha etkin kullanılabilir. Bu doğrultuda, afetlerin türleri, afet öncesi, sırası ve sonrasındaki müdahale stratejileri ve afetlere karşı psikolojik hazırlık gibi konuların ders kitaplarında daha belirgin bir şekilde işlenmesi, öğrencilerin afet bilincini geliştirmeleri açısından büyük önem taşımaktadır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Afet ve Afet Eğitimi Konularına Yer Verilme Durumuna Yönelik Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda, 2024-2025 eğitim öğretim yılı için kullanılan 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet ve afet eğitimi konularına yer verilme durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Araştırma bulguları, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği incelendiğinde afetlerin toplumsal, bireysel ve çevresel etkileri göz önüne alındığında, önemli bir eksiklik göstermektedir. Tezde yapılan analizler doğrultusunda, 7. sınıf ders kitabında afet teması, yalnızca "Türkiye ve Dünya" başlıklı öğrenme alanında yer almakta ve bu alandaki içerikler genellikle afetlerin küresel boyutlarına dair genel bir farkındalık oluşturmakla sınırlıdır. Afetlerin doğası, sınıflandırılması, afet türlerinin özellikleri gibi konulara yer verilmekle birlikte, afetlere yönelik eğitim ve toplumsal bilinç oluşturulması adına daha kapsamlı bir yaklaşım sergilenmemektedir.

Bu noktada, "Küresel Sorunlara Çözüm Üretmek" başlıklı bölümde, doğal afetlerin küresel etkileri üzerine etkinlikler ve sorular yer almakta; ancak bu içeriklerin, afet eğitimi ve afetlere yönelik hazırlık süreçlerine dair derinlemesine bir inceleme sunmadığı görülmektedir. Ders kitabında, doğal afetlerin neden olduğu yıkımların ve bu afetlerin toplumsal yapıyı nasıl dönüştürebileceğine dair kapsamlı bir tartışma yapılmamaktadır. Örneğin, afetlerin öncesinde, sırasında ve sonrasında alınması gereken önlemler, afetlere karşı dirençli bir toplum oluşturma adına atılması gereken adımlar, afet bilincinin artırılması gibi konular yeterince işlenmemektedir.

Afet eğitimi, sadece afetlerin tanımından ibaret değildir. Bu eğitim, afetlerin önlenmesi, afetlerin toplumsal ve bireysel etkileri, afet sırasında alınması gereken tedbirler ve afet sonrası iyileşme süreçlerine dair bilgi ve becerilerin kazandırılması sürecini kapsamaktadır. Ancak, 7. sınıf ders kitabındaki içerikler, afet bilincini geliştirmeyi amaçlayan eğitimle sınırlı kalmakta ve bu bağlamda öğrencilere afetlere karşı etkili bir hazırlık yapma ve toplumsal dayanışma bilinci kazandırma konusunda yeterli bilgi sunmamaktadır. Afetlerin yalnızca fiziksel etkileri değil, aynı zamanda sosyal, psikolojik ve ekonomik etkileri de göz önünde bulundurularak, afet eğitimi içeriklerinin genişletilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında afet konularına yer verilmesi, afetlerin toplumsal etkilerinin ve afetlere hazırlıklı olmanın önemi gibi temel meselelerin öğretim açısından ele alınmasına yetersiz kalmaktadır. Bu doğrultuda, afet eğitimine dair ders kitabı içeriklerinin daha geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Afet türlerinin tanımlanması ve afetlerin neden olduğu sosyal, ekonomik, psikolojik etkilerin ele alınmasının yanı sıra, afetlere karşı toplumsal dayanıklılığın artırılması amacıyla afet hazırlığına dair daha kapsamlı bilgiler sunulmalıdır. Ayrıca, afet eğitiminin teorik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmayıp, uygulamalı çalışmalar ve pratik etkinliklerle pekiştirilmesi, öğrencilerin afetlere karşı bilinçli, hazırlıklı ve çözüm odaklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacaktır. Bu tür bir eğitim, afetlerin olumsuz etkilerini en aza indirmeye yönelik daha etkili bir toplumsal farkındalık yaratacaktır.

Tartışma

Bu araştırma, 2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ve 4. 5. 6. 7. sınıflar için hazırlanan ders kitaplarında afet konularına ne ölçüde yer verildiğini inceleyerek, afet eğitime ilişkin mevcut öğretim uygulamalarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Afet eğitiminin eğitim politikaları ve öğretim programları çerçevesinde ele alınışı, toplumsal farkındalık oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, araştırmanın bulguları, afet konularının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yeterince kapsamlı bir şekilde ele alınmadığını ve bu konuda önemli bir eğitim açığının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu eksiklik, afetlerin yalnızca doğal olaylar olduğu ve kaçınılmaz bir kader gibi algılanmasına yol açabilmekte, bireylerin ve toplumların afetlere yönelik bilinçli önlemler almasını zorlaştırmaktadır. Oysa modern afet yönetimi anlayışı, afetlerin yalnızca doğa kaynaklı olaylar değil, aynı zamanda insan eliyle şekillenen riskler barındırdığını kabul etmektedir. Eğitimin yetersiz olması, afetlerin bireysel ve toplumsal sorumluluk çerçevesinde ele alınmasını engelleyerek, önleyici ve zarar azaltıcı yaklaşımların gelişmesini de sınırlamaktadır. Bu durum, afetlere dair toplumsal farkındalığın ve bilincin geliştirilmesi noktasında önemli eksiklikler yaşandığını göstermektedir.

Sosyal bilgiler eğitiminin, öğrencilere afet bilinci kazandırmak için potansiyel bir araç olabileceği literatürde sıkça vurgulanmaktadır (Değirmenci, Kuzey, & Yetişensoy, 2019). Afetler, doğal olayların yanı sıra teknolojik ve insan kaynaklı krizleri de içeren geniş bir yelpazeyi kapsar ve bu olayların bireyler üzerinde yarattığı psikolojik ve sosyal etkiler oldukça derindir. Çocukların afetlere yönelik bilinçlenmeleri, yalnızca afet sırasında hayatta kalma şanslarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve kriz yönetimi gibi hayati becerilerin kazandırılmasına da olanak tanır. Ancak, araştırmanın bulguları, afet konularının Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yeterince kapsamlı bir şekilde ele alınmadığını ve bu konuda önemli bir eğitim açığının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu eksiklik, afetlerin yalnızca doğal olaylar olduğu ve kaçınılmaz bir kader gibi algılanmasına yol açabilmekte, bireylerin ve toplumların afetlere yönelik bilinçli önlemler almasını zorlaştırmaktadır. Oysa modern afet yönetimi anlayışı, afetlerin yalnızca doğa kaynaklı olaylar değil, aynı zamanda insan eliyle şekillenen riskler barındırdığını kabul etmektedir. Eğitimin yetersiz olması, afetlerin bireysel ve toplumsal sorumluluk çerçevesinde ele alınmasını engelleyerek, önleyici ve

zarar azaltıcı yaklaşımların gelişmesini de sınırlamaktadır. Bu durum, afetlere dair toplumsal farkındalığın ve bilincin geliştirilmesi noktasında önemli eksiklikler yaşandığını göstermektedir. Ayrıca afet eğitimi içeriğinin yetersiz olması, afetlerin kader gibi algılanmasına ve insanların bu durumlar karşısında yapabilecekleri şeylerin olmadığına dair yanlış bir yaklaşımın pekişmesine neden olmaktadır. Bu da afet eğitimi açısından büyük bir eksiklik teşkil etmekte ve toplumsal bilinçlenmenin önünde bir engel oluşturmaktadır. Özellikle, afet eğitiminin afet öncesi, sırası ve sonrasına dair pratik bilgiler sunması gerektiği ve bu bilgilerle öğrencilerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde afetlere karşı dayanıklılığının artırılabilceği literatürde vurgulanmaktadır (Polat, 2014).

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın afet eğitimi açısından değerlendirilmesi, afet konularının daha entegre bir şekilde işlenmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, afetler hakkında daha geniş ve derinlemesine bir öğretim programı geliştirilmesi, öğrencilere afet bilincini kazandırmak için etkili bir yol olabilir. Sosyal Bilgiler dersinde afetlere yönelik bir bütünsel yaklaşım benimsenmeli ve afetlerin sadece doğrudan sonuçları değil, aynı zamanda toplumsal etkileri de ele alınmalıdır. Bu sayede, öğrenciler afetlere karşı sadece bireysel hazırlık değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilinci geliştirebilirler. Ancak bu noktada, afet eğitiminin sadece teorik bilgilerle sınırlı kalmaması gerektiği, öğrencilere afet sırasında uygulayabilecekleri pratik bilgilerin de kazandırılması gerektiği önemlidir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında hazırlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı analizinde de benzer eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu modelde, afet ve afet eğitimi konularının yer almasına yönelik yapılan değerlendirmeler, içeriklerin sadece yüzeysel bilgi sunmaya yetindiğini, aynı zamanda öğrencilere afetlere hazırlıklı olma ve kriz anında uygulanabilir stratejiler geliştirme açısından yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Özellikle 4., 5., 6. ve 7. sınıf kazanımlarında yer alan afet eğitimi unsurlarında, öğrencilerin teorik bilgiyle birlikte pratik müdahale becerilerini destekleyecek uygulamalı içeriklerin eksikliği dikkat çekicidir. 6. Sınıfa ait kazanımların direkt afetlerle ilgili olmaması ve örtük olarak afet bilgilerinin verilmesi büyük bir eksikliktir.

Her iki modelin karşılaştırılması, Türkiye'de sosyal bilgiler dersinde afet eğitiminin bütüncül olarak ele alınması yönündeki çabaların, uygulama alanında önemli boşluklar barındırdığını göstermektedir. 2023 programı ile 2024 TYMM arasındaki temel

fark, TYMM'nin daha güncel eğitim vizyonu ve öğrenci merkezli yaklaşım getirme iddiası ile öne çıkmasına rağmen, afet eğitimi konularının içerik derinliği ve sistematik sunumu açısından beklenenin altında hatta önceki programın gerisinde kalmıştır. Bu durum, afet bilinci oluşturma ve afet sonrası müdahale stratejilerinin geliştirilmesinde öğrencilerin eksik bırakıldığına işaret etmektedir.

Araştırmanın bulguları, sosyal bilgiler ders kitaplarında afet eğitimi içeriğinin eksik olduğunu ve bu konuda ders kitaplarının, afetlere yönelik etkinlikler ve uygulamalı bilgiler sunmadığını göstermektedir. Ders kitaplarında afet konusunun genellikle genel bilgilerle sınırlı kalması, öğrencilerin afetlere karşı aktif bir yaklaşım benimsemelerini engellemektedir. Bu, afet bilincinin artırılması adına önemli bir eksikliktir. Literatürdeki çalışmalar, afet eğitiminin, öğrencilerin afetlere karşı daha bilinçli ve hazırlıklı olmalarını sağlamak adına müfredata dâhil edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Polat, 2014; Değirmenci, Kuzey, & Yetişensoy, 2019). Özellikle afet eğitiminin okul öncesi dönemden başlayarak tüm eğitim kademelerinde yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında afet eğitiminin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Sosyal bilgiler, çok disiplinli bir alan olarak, afet eğitimi açısından önemli bir rol üstlenmektedir. Bu nedenle, afet konularının sosyal bilgiler ders kitaplarında daha kapsamlı bir şekilde işlenmesi, öğrencilerin afetlere karşı duyarlılıklarını artırabilir. Ayrıca, afet eğitimi sadece afetlerin önlenmesi veya hayatta kalma stratejilerinden ibaret olmamalıdır. Öğrencilerin afetlerin toplumsal, psikolojik ve ekonomik boyutlarını anlamaları, afet sonrası toplumsal dayanışma ve işbirliği kavramlarını içselleştirmeleri, afet eğitiminin önemli bir parçası olmalıdır.

2023 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda afet eğitiminin ele alınış biçimi, mevcut öğretim programı ile uyumlu olmamakta ve afet bilincinin geliştirilmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, afet eğitimi müfredatının geliştirilmesi, yalnızca afetlerin doğrudan sonuçlarına odaklanmakla kalmayıp, afetlerin toplumsal etkileri ve bu etkilerle başa çıkma becerilerini de içermelidir. Bu tür bir eğitim, öğrencilere afet sonrası toplumsal dayanışma, çevre bilinci ve sosyal sorumluluk gibi değerleri kazandırabilir. Ayrıca, afet eğitiminin okul müfredatına entegre edilmesi, öğrencilerin afetlere karşı bilinçlenmelerine ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, afet eğitimi, sosyal bilgiler dersinin önemli bir bileşeni olmalıdır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, afet konularının öğretim programlarına daha derinlemesine dâhil edilmesi gerektiğini ve ders kitaplarının afet eğitimi konusunda daha kapsamlı bir içerik sunması gerektiğini ortaya koymaktadır. Eğitim politikaları ve öğretim programları, afet bilincinin artırılması ve öğrencilerin afetlere karşı daha hazırlıklı olmalarını sağlamak adına gözden geçirilmelidir. Bu doğrultuda, afet eğitiminin okul müfredatında daha etkin bir şekilde yer alması, toplumsal dayanıklılığın güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Öneriler

Bu çalışmada, Türkiye'deki 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ve öğretim programlarında afet eğitiminin kapsamı incelenmiş olup, elde edilen bulgular ışığında çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Afet eğitiminin öğrencilerin erken yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiği, afetlere karşı toplumun bilinçli ve hazırlıklı olabilmesi için eğitim sisteminin büyük bir rol üstlendiği görülmüştür. Bu bağlamda, sosyal bilgiler derslerinde afet eğitime dair öneriler aşağıda sıralanmıştır.

- **Afet Eğitime Daha Fazla Yer Verilmesi:**

Çalışmada elde edilen bulgular, afet eğitime yönelik içeriklerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer aldığı ancak bu konunun daha sistematik ve derinlemesine işlenmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle afetlerin toplumsal, ekonomik ve çevresel etkilerinin detaylandırılması, öğrencilerin afetlere karşı bilinçlenmelerine önemli katkı sağlayacaktır. Afet eğitiminin yalnızca afet sırasında yapılacak müdahalelerle sınırlı kalmaması, afetlerin öncesi, sırası ve sonrasında alınması gereken önlemler hakkında kapsamlı bilgiler içermesi gerekmektedir.

- **Afet Eğitiminin Okul Tabanlı Projelerle Desteklenmesi:**

Afet eğitiminin sadece ders kitaplarıyla sınırlı kalmaması, okul tabanlı projelerle pekiştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında, öğrencilerin afet konularını uygulamalı olarak öğrenmeleri sağlanmalıdır. Bu, sivil savunma tatbikatları, afet çantası hazırlama, afet sonrası toplumla dayanışma gibi projelerle mümkün olabilir. Bu tür etkinlikler, öğrencilerin afetlere yönelik hazırlıklı olmalarını sağlayarak, toplumsal dayanışma ve dayanıklılık konularında farkındalık yaratacaktır.

- **Eğitimde Teknolojinin Kullanımının Artırılması:**

Afet eğitimini daha etkili hale getirebilmek için teknolojinin etkin kullanımı önemlidir. Öğrenciler için afet simülasyonları, etkileşimli eğitim materyalleri ve sanal afet tatbikatları gibi teknolojik araçlar kullanılabilir. Bu sayede, öğrenciler afetlere nasıl tepki vereceklerini öğrenirken, gerçekçi bir deneyim yaşama şansı bulacaklardır. Ayrıca, internet üzerinden afet bilgisi ve güvenli yaşamla ilgili interaktif platformlar oluşturulabilir, böylece öğrenciler afetlere hazırlıklı olmak için gerekli bilgileri kolayca edinme fırsatı bulabilirler.

- **Afet Eğitiminin Aile ve Toplumla Bütünleştirilmesi:**

Afet bilincinin yalnızca öğrencilerle sınırlı kalmaması, aileler ve toplumla da paylaşılması gerekmektedir. Okullarda verilen afet eğitimlerinin aileler aracılığıyla topluma yayılması sağlanabilir. Bu, okul-aile iş birliğini güçlendirecek ve afetlere karşı toplumsal bir dayanışma kültürünün oluşturulmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, afet eğitimi konusunda farkındalık yaratacak seminerler ve atölye çalışmaları düzenlenebilir.

- **Afet Eğitiminde Değerler Eğitiminin Güçlendirilmesi:**

Afet eğitimi, yalnızca afetle ilgili bilgi vermekle sınırlı kalmamalıdır. Aynı zamanda öğrencilerin sosyal sorumluluk, dayanışma ve erdemli birey olma gibi değerlerle de donatılması gerekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi, bu değerleri kazandırmada önemli bir fırsat sunmaktadır. Özellikle afet sonrası yardımlaşma, toplumsal sorumluluk ve dayanışma gibi konuların derslerde daha fazla yer alması, öğrencilerin afet bilincini daha derinlemesine anlamalarına yardımcı olacaktır.

- **Öğretim Programının ve Ders Kitaplarının Yeniden Düzenlenmesi:**

Afet eğitimine dair içeriklerin, öğretim programları ve ders kitapları üzerinde daha belirgin bir şekilde yer alması sağlanmalıdır. Ayrıca, afet konularının işleniş biçiminde çeşitlilik sağlanarak, öğrencilere çeşitli öğrenme stillerine hitap edebilecek içerikler sunulmalıdır. Bu içeriklerin hem teorik hem de pratik bilgi sunarak, öğrencilerin afetlerle ilgili hem duyuşsal hem de bilişsel açıdan kapsamlı bir öğrenme deneyimi yaşamaları sağlanabilir.

Sonuç olarak, afet eğitiminin sosyal bilgiler dersinde daha güçlü bir şekilde yer alması, öğrencilerin afetlere karşı duyarlı, bilinçli ve hazırlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlayacaktır. Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilere afetlerle başa çıkabilme becerisi kazandırmanın yanı sıra, toplumsal sorumluluk ve dayanışma bilinci kazandırma konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Bu öneriler doğrultusunda, afet eğitiminin

güçlendirilmesi hem bireylerin hem de toplumun afetlere karşı daha dirençli olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, H., Ak, M., & Kesici, Ş. (Ty). Doğal Afet Travması. *Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Unicef.*
- Adayış, İ. (2020). *Doğal Afet Eğitimi Kapsamında Arama Kurtarma Faaliyetlerine Sosyolojik Bir Bakış: Van İli Örneği.* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi: Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi.
- Afad. (2018). *Türkiye’de Afet Yönetimi Ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri.* Ankara: Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- Afad. (2024). Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Sözlüğü (31 Ocak 2024 Tarihinde Ulaşılmıştır): <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Adresinden Alındı
- Afad. (2024). T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Depremdaireisi Başkanlığı. (Erişim Tarihi 30 Ocak 2024).
- Afadem. (2024, 02 30). Afet Ve Acil Durum Eğitim Merkezi.: <https://www.afad.gov.tr/afadem/hakkimizda> Adresinden Alındı
- Akpınar, B., & Köksalan, B. (2024). Eğitimde Maarif Ve Müfredat Yenileme İhtiyacı: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Üzerinden Teorik Bir Analiz. *Tarih Okulu Dergisi (Tod)*, 27-48.
- Akyel, R. (2007). Afet Yönetim Sistemi: Türk Afet Yönetiminde Karşılaşılan Sorunların Tespit Ve Çözümüne Yönelik Bir Araştırma. *Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sbe. İşletme Anabilim Dalı, Adana.*
- Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö.1000-M.S.2013)* . Ankara: Pegem A.
- Alexander, D. (2002). *Principles Of Emergency Planning And Management.* England: Terra Publishing.
- Ayantaş, T. (2023). *4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.* Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Ayantaş, T., Ol, C. G., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Akpınar, M., . . . Yabansu, Y. (2024). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.* Ankara: Meb,Devlet Kitapları.
- Aydınlı, Ş. G. (2020, Haziran 25). Halkla İlişkiler Perspektifiyle Yapay Zekâ (A.I.). *Turkish Studies - Social Science*, 15(4), 2283-2300.
- Ayrıldı, B. (2024). Doğal Afetlerin Öğretimi Açısından Sosyal İlgiler Öğretim Programının İncelenmesi 1968’den Günümüze. *Sinop Üniversitesi,Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.*
- Azer, H. (2023). *6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı* . Ankara: Evos Yayınları.

- Barkın, K. (2024). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Afet Bilinci” Dersi İle İlgili Görüşleri*. Muş Alparslan Üniversitesi: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tez.
- Barr, R., Shermis, S. S., & J.L. (1977). *Defining The Social Studies*. Arlington,. Va: National Council For The Social Studies.
- Barth, J. (1991). *Elementary And Junior High/Middle School Social Studies Curriculum*. Md.: University Press Of America. .
- Başbuğ-Erkan, B. B., Özmen, B., & H. Güler. (2011). Türkiye’de Afet Zararazaltımını Sürdürülebilir Eğitimle Sağlamak. *Türkiye Deprem Mühendisliği Ve Sismoloji Konferansı’nda Sunulmuş Bildiri*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi https://www.tdmd.org.tr/pdf/konferans/ankara/26.oturum/1.tdmsk_115.pdf.
- Bilgili, A. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara : Pegem A. .
- Bowen, G. A. (2009). Document Analysis As A Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal* 9(2) , S. 27–40.
- Bü Krdae . (2024). Afete Hazırlık Eğitim Birimi , (Erişim Tarihi 30 Ocak 2024): <http://www.koeri.boun.edu.tr/Aheb/> Adresinden Alındı
- Ceylan, A., & Kömüşcü, A. Ü. (2008). Meteorolojik Karakterli Doğal Afetlerin Uzun Yıllar Ve Mevsimsel Dağılımları. *İklim Değişikliği Ve Çevre*, 1(1), 1-10.
- Ceylan, S. (2018). Afetler Coğrafyası. H. Yazıcı, & N. Koca İçinde, *Genel* (S. 292-328). Ankara: Pegem Akademi.
- Cin, M. (2010). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Doğal Afetler İle İlgili Yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi Sayı: 22,, 70 - 81*.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry And Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Ca: Sage.
- Çetin, T. (2011). *Bulgaristan’dan Göç Eden Türk Nüfusun Dağılışı Etkileyen Coğrafi Ve Kültürel Faktörler*. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi (Tücaum): V1. Ulusal Coğrafya Sempozyumu, 3-5.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci Ve Eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi* 6(2), 33-46.
- Delen, T. (2023). *İlkokul Ders Kitaplarının Afet Eğitimi Açısından İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Giresun: Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı.

- Demirhan, N. (2021). Sosyal Bilgiler Dersinde Afet Eğitimi Ve Yönetimine İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı* . İçinde Elazığ .
- Deveci, H. (2005, 4 3). Sosyal Bilgiler Dersinde Gazate Kullanımı. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, S. 159-166.
- Deveci, H. (2011). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilgiler. R. T. (Ed.) İçinde, *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (S. 20-36). Ankara: Pegem A.
- Dinçdir, İ. (2015). *Türkiye Selçuklu Devletinde Eğitim Sistemi (1075-1308)*. Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Doğanay, A. (2005). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17 (2), 77-96.
- Doğanay, C. Ş., & Özcan, N. A. (2004). *Türkiye Coğrafyası Ve Jeopolitiği (Fi İki Beşeri-Ekonomik-Jeopolitik)*. Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, S. 183.
- Doğanay, S., Alım , M., & Altaş , T. N. (2006). Atmosfer Kökenli Doğal Afetlere Bir Örnek: 10 Ağustos 2005 Erzurum Seli. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 11(16), 305-322.
- Eğitim.Net.Tr. (2024, 08 17). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne İlişkin Genelge Yayımlandı*. Eğitim.Net.Tr: https://www.Egitim.Net.Tr/Egitim/Turkiye-Yuzyili-Maarif-Modeline-Iliskin-Genelge-Yayimlandi-2281h?Utm_Source=Chatgpt.Com Adresinden Alındı
- Em-Dat. (2024). *Em-Dat*. The International Disaster Database: <https://www.Emdat.Be/> Adresinden Alındı
- Erden, M. (Tarihsiz). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Ergünay, O. (1999). Acil Yardım Planlaması Ve Afet Yönetimi. *Uzman Der Dergisi*. 2,(6-7) . *Başbakanlık Ve Bağlı Kurumların Uzman Ve Uzman Yardımcıları Mesleki Dayanışma Derneği Yayın Organı*, 11 . İçinde
- Ergünay, O. (2002). *Afete Hazırlık Ve Afet Yönetimi*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Genel Müdürlüğü Afet Operasyon Merkezi.

- Ergünay, O. (2007). Türkiye'nin Afet Profili. *Tmmob Afet Sempozyumu* (S. 1-14). Gazi Üniversitesi Deprem Araştırma Ve Uygulama Merkezi.
- Ergünay, O. (2009). *Afet Yönetimi: Genel İlkeler, Tanımlar Ve Kavramlar*. Ankara: Afet İşleri Eski Genel Müdürü.
- Ergünay, O., & Özmen, B. (2012). Okul Afet Ve Acil Durum Yönetimi Planlama Kılavuzu. *Okul Tabanlı Afet Eğitimi Projesi*. İçinde Millî Eğitim Bakanlığı Ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı.
- Erkan, A. (2010). Afet Yönetiminde Risk Azaltma Ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar. *Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi*. İçinde T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Erkan, E. (2010). Afet Yönetiminde Risk Azaltma Ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar. *Dpt Yay*.
- Erkoç, T. (2004). Toplu Bakım Ve Geçici İskan. *İçişleri Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Afet Yönetimi 55. Dönem Mülki İdare Amirleri Semineri, Ders Notu*, Ankara.
- Ersoy, P., Börühan, G., & Esmer, S. (2016). *Afet Lojistiği, Bütünleşik Afet Yönetimi*. İzmir: İlkem Ofset Ve Dijital Baskı.
- Ertuğrul, M. (2005). Orman Yangınlarının Dünyadaki Ve Türkiye'deki Durumu. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi* , S. 43-50.
- Ertürkmen, C. (2006). *Afet Yönetimi* . [Yüksek Lisans Tezi] : Ankara Üniversitesi.
- Fakir, A. (2019). Footprints Of War And Famine: Intrauterine And İnter-Generational Effects Of The 1971 Bangladesh Liberation War And The 1974 Bengal Famine. *Journal Of Bangladesh Studies* (2019), 19(1&2),, S. 1-13.
- Fema. (2021). *National Response Framework*. Washington: Federal Emergency Management Agency.
- Fu, Q., & Zhang, X. (2024). Promoting Community Resilience Through Disaster Education: Review Of Community Based Interventions With A Focus On Teacher Resilience And Well-Being. *Plos One*, S. 1-22.
- Gezer, U., & Aksu, E. O. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afet Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi* 3(4), 400-408.
- Gökçekuş, H., Barlas, C., Almuhsen, M., & Eyni, N. (2018). Doğal Ve İnsan Kaynaklı Afetler, Sonuçları Ve Afet Yönetimi. *İnşaat Mühendisliği Bölümü Yakın Doğu Üniversitesi*.

- Gümüşçü, O. (2003). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Geçiş Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Halk Sağlığı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(55), S. 126-146.
- Gündoğdu, K., & Çelik, A. A. (2022). Öğretmenlerin Afete Hazırlık Düzeyleri İle İlkokullardaki Afet Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 77-112.
- Güven, İ. (2015). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem A.
- Gzt. (2023). *Depremle Mücadelede Şili Ve Japonya Örnekleri*. Gzt, Z Raporu: <https://www.gzt.com/z-raporu/depremle-mucadelede-sili-ve-japonya-ornekleri-3745829> Adresinden Alındı
- Hayat, M. (2024, 09 2). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortak Metni İncelemesi*. Mesut Hayat: <https://www.mesuthayat.com/turkiye-yuzyili-maarif-modeli-ortak-metni-incelemesi/> Adresinden Alındı
- İda, Y. (2022). How To Protect Ourselves From Disasters: The Role Of Social Studies Education İn Collaboration With Asian Nations. *The Journal Of Social Studies Education İn Asia*, S. 55-61.
- İnal, E., Kaya, E., & Altıntaş, K. H. (2018). Türkiye'de Örgün Eğitimin Afet Eğitimi Yeterliliği Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı. 37* , S. 114-127.
- İnan, S. (2014). Sosyal Bilgiler Eğitimi: Nedir, Ne Zaman Ve Neden? S. İ. (Ed.) İçinde, *Öğretmenler Ve Öğretmen Adayları İçin Sosyal Bilgiler Eğitimine Giriş (Kavramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler)* (S. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kadıoğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri. M. Kadıoğlu, & E. Özdamar İçinde, *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri* (S. 1-34). Ankara: Jıca Türkiye Ofisi Yayınları No: 2.
- Kadıoğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetimin Temel İlkeleri. M. K. (Ed) İçinde, *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*. Ankara:: Jıca Türkiye Ofisi Yayınları.
- Karaca, Ö. F. (2022). Afet Konularının Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Yansımaları. *Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi*.
- Karagözoğlu, A. (1966). *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Meb Yayınları .
- Karasu-Avcı, E., Faiz, M., & Turan, S. (2020, Haziran). Etkili Vatandaşlık Eğitiminde Değerler Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Düşünceleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, S. Cilt 18, No. 39, 263-296.

- Karataş, İ. H. (2024, 05 21). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Hakkında. *Alanyazın Eğitim Bilimleri Eleştirel İnceleme Dergisi*, S. 6-11.
- Kaymakçı, S. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına Ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Doktora Tezi.
- Kaymakçı, S., & Ata, B. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgilerin Doğasıyla İlgili Görüşleri. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(1), S. 35-64.
- Kazancı, N. (1995). "Aşınıp Taşınıyoruz.... Erozyon". *Erozyon. Bilim Ve Teknik Dergisi*, S. 70- 73.
- Kesici, Ö., & Sönmez, M. E. (2012). 30 Ocak 2010 Tepecik Köyü (Adıyaman) Heyelanı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17(27), S. 207-232.
- Kılıç, A., & Seven, S. (2012). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelmesi*. Ankara: Pegem A. .
- Kılıç, B. C. (2019). Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Doğal Afetler Konusunun Sarmal Sistem Yönünden Değerlendirilmesi . [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Balıkesir Balıkesir Üniversitesi.
- Kılıç, O. (2004). *Eskiçağdan Yakınçağa Genel Hatlarıyla Dünyada Ve Osmanlı Devleti'nde Salgın Hastalıklar*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Basımevi.
- Kılıçoğlu, G. (2009). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada Ve Türkiye'de Gelişimi Ve Önemi. . M. S. (Ed.). İçinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (S. 3-16). Ankara: Pegem A.
- Kısa, G. (2019). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4. 5. Ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Kızılay. (2024, 01 30). Ulusal Afet Yönetimi: <https://www.kizilay.org.tr/neler-yapiyoruz/ulusal-afet-yonetimi#:~:Text=D%C3%Bcn%C4%B1n%20en%20iyi%20afet%20%C3%B6rg%C3%Bctlenmelerinden,Kurumlar%C4%B1n%C4%B1n%20yan%C4%B1nda%20yard%C4%B1m%C4%B1%20rol%20%C3%Bctlenir. Adresinden Alındı>
- Kortak, V. (2019). Sosyal Bilgiler Eğitimi Öğrencilerinin Afetlerle İlgili Tutumları. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / Afet Eğitimi Ve Yönetimi Ana Bilim Dalı*.

- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction To Its Methodology*. . Ca: Sage Publications.
- Limoncu, S., & Atmaca, A. B. (2018). *Çocuk Merkezli Afet Yönetimi*. Megaron,13(1).
- Logayah, D. S., Maryani, E., Ruhimat, M., & Wiyanarti, E. (2022). Integration Of Disaster Education Through Learning Of Social Studies İn Junior High School İn Effort To Prepare Disaster Resilient Students. *Jpıs (Jurnal Pendidikan Ilmu Sosial)*, S. 201-212.
- Martorella, P. (1996). *Teaching Social Studies İn Middle And Secondary Schools*. New Jersey: A Simon & Schuster Company.
- Maya, İ., & Sarı, V. B. (2016). Türkiye’de Afet Eğitimi Ve Meb Müfredatındaki Afet Eğitimi Konularının Değerlendirilmesi. 8. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi. Çanakkale.
- Meb. (1968). *İlköğretim Programı*. İstanbul: Meb Yayınevi.
- Meb. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu (4-5. Sınıflar)* . Ankara : Meb Yayınları.
- Meb. (2023). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Ve Kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Yayınları.
- Meb. (2024). *Öğretim Programları Ortak Metni*. Türkiye Yüzyılı Maarif Model.
- Meb, E. (Tarihsiz). Birey Ve Aileler İçin Afet Bilinci Eğitimi. *Afet Ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen Ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.). Nobel Yayıncılık.
- Ncss. (1992). *A Vision Of Powerful Teaching And Learning İn The Social Studies. Building Social Understanding And Civic Efficacy. Position Statement*. Washington Dc: National Council For The Social Studies.
- Ncss. (1993). *The Social Studies Professional*. Washington Dc: National Council For The Social Studies.
- Ntv. (2023, 03 04). *Khramanmaraş Merkezli Depremlerle İlgili Haberler*. Ntv: https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/kahramanmaraş-merkezli-depremlerde-can-kaybi-43-bini-asti,wuvdl2h06kgmjbzk_Ysi3q Adresinden Alındı
- Ol , C. G., Yılmaz, F. G., Demirezer, H., Polat, M., Avin, Ö., Evin, Ö., . . . Yabansu, Y. (2024). *5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı* . Meb: Devlet Kitapları.

- Öcal, A., Yıldırım, E., Yakar, H., & Erdoğan, E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Afetlere Yönelik İnanışlarının İncelenmesi. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), S. 59-72.
- Önal, H., Kaya, N., & Kılıç, B. C. (2006). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının 4 Ve 5. Sınıf Değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 21-37.
- Özensoy, A. U. (2024). *7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Özey, R. (2011). *Günümüz Dünya Sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınları.
- Özey, R. (2019). Türkiye Jeopolitiğinin Değişmeyen Unsurları. R. Özey İçinde, *Türkiye'nin Jeopolitiği* (S. 53-85). Ankara: Pegem Akademi.
- Özey, R., & Ünlü, M. (2011). *Afetler Coğrafyası*. Aktif Yayıncılık.
- Özmen, R. (2016). Afet Sonrasında –İyileştirme Sürecinde- Devletin Rolü (Uzmanlık Tezi). *Kalkınma Bakanlığı Yayınları*, S. 21-29.
- Özşahin, E. (2013). Türkiye’de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Değerlendirme. *2. Deprem Mühendisliği Ve Sismoloji Konferansı*. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Öztürk, C. (2012). Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış. (. C. Öztürk İçinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi, Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* (3. Basım) (S. 2-30). Ankara: Pegem A.
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2011). Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. C. Ö. (Ed.) İçinde, *Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları* (S. 1-41). Ankara: Pegem A. .
- Öztürk, C., Keskin, S., & Oltuoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler Ve Yazılı Materyaller*. Ankara : Pegem A.
- Özveren, A. (2008). Osmanlı İmparatorluğu’ndan Cumhuriyete Eğitim Sistemimize Tarihin Penceresinden Bir Bakış. *Toplum Ve Demokrasi*, 2 (3), S. 225–236.
- Paton, D., & Johnston, D. (2001). Disasters And Communities: Vulnerability, Resilience And Preparedness 10(4). *Disaster Prevention And Management* , 270-277.
- Polat, T. (2014). Erzincan Yavuz Selim Mahallesinde İkamet Eden Ulaşılabilen 18 Yaş Ve Üstü Bireylerin Temel Afet Bilinci Bilgi Düzeylerinin Saptanması. *Ankara Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*.
- Quarantelli, E. L. (1997). Ten Criteria For Evaluating Disaster Planning And Managing. *Disasters*, 21(1), S. 39-56.

- Rajabi, M. S., Taghaddos, H., & Zahrai, S. M. (2022). Improving Emergency Training For Earthquakes Through Immersive Virtual Environments And Anxiety Tests: A Case Study. *Journal Of Earthquake Engineering And Safety Science*, S. 45–62.
- Safran, M. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. B. T. (Ed) İçinde, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* (S. 1-18). Ankara: Pegem A. .
- Sarı, B. (2016). Türkiye’de Afet Eğitimi Uygulamalarının Öğretmen Görüşleri Açısından Değerlendirilmesi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. A. E. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İçinde Çanakkale.
- Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). Sosyal Bilgiler Ve Doğal Afetler. *Temel Eğitim Dergisi* , S. 57-69.
- Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024, 01 15). Sosyal Bilgiler Ve Doğal Afetler. *Temel Eğitim Dergisi*, S. 57-69.
- Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (1996). *Effective Teaching In Elementary Social Studies*. Prentice Hall.
- Semenderoğlu, A., & Gülersoy, A. (2005). Eski Ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, S. 141-152.
- Sönmez, V. (1997). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2007). *Eğitim Bilimine Giriş* . Ankara: Anı Yayınevi.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu (Yeni Programa Göre Düzenlenmiş Yeni Ders Planı Örnekleri)*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri Ve Önemi. G. C. (Ed.) İçinde, *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (S. 1-14). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi.
- Sunal, C. S., & Haas, M. (2005). *Social Studies For The Elementary And Middle Grades A Constructivist Approach*. Usa: Pearson Education .
- Şahin, C. (2006). *Türkiye Fiziki Coğrafyası* . Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık.
- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2003). *Doğal Afetler Ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık.
- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2002). *Doğal Afetler Ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık.

- Şahin, C., & Sipahioğlu, Ş. (2007). *Doğal Afetler Ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim Ve Yayıncılık, Genişletilmiş 2. Baskı, S.243,294.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul Ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara: Anadolu Yayınevi.
- Şahin, Y. (2011). *Kentleşme Politikası*. Murathan Yayınevi.
- Şulek, N., & Aktın, K. (2023). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal Afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, 68-82.
- Şulek, N., & Aktın, K. (2023,5, 12). Sosyal Bilgiler Eğitiminde Doğal Afetler. *Uluslararası Sosyal Bilimlerde Mükemmellik Arayışı Dergisi*, S. 68-82.
- Tanrıöğen, A. (2005). Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretiminin Tanımı, Önemi Ve Özellikleri. A. Tanrıöğren İçinde, *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretimi* (S. 11-23). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Tdk. (2024). Türk Dil Kurumu Sözlüğü (31 Ocak 2024 Tarihinde Erişilmiştir) : <https://Tdk.Gov.Tr/?Option> Adresinden Alındı
- Tdv. (2024). *Türkiye Deprem Vakfı*. <https://Www.Turkiyedepremvakfi.Org.Tr/> Adresinden Alındı
- Tekin, Ö. (2020). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Afet Bilinci Algısı Ve Deprem Bilgi Düzeyi. . Y. Y. Lisans İçinde, *Ahi Evran Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Temel Eğitim Ana Bilim Dalı / Sınıf Eğitimi Bilim Dalı*. Kırşehir.
- Tercan, B. (2020). Biyolojik Afetler Ve Covid-19. *Paramedik Ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 41-50.
- Tetik, F. (2007). Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Dönemi Kamu Sağlığı Politikası (1839-1876) . *[Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi ,Marmara Üniversitesi] Türkiyat Araştırmalar Enstitüsü,İstanbul*.
- Tmmob. (2012). *Türkiye'de Deprem Gerçeği Ve Tmmob Makine Mühendisleri Odası'nın Önerileri Oda Raporu*. Ankara: Tmmob Yayınları .
- Tüik. (2023, Eylül 14). *Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması, 2023*. Türkiye İstatistik Kurumu: <https://Data.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Girisimlerde-Bilisim-Teknolojileri-Kullanım-Arastırması-2023-49393#:~:Text=%C3%87al%C4%B1%C5%9fan%20say%C4%B1s%C4%B1%20b%C3%Bcy%C3%Bckl%C3%Bck%20grubuna%20g%C3%B6re%20yapay%20zeka%20kullanan%20giri%C5%9fimleri%20or> Adresinden Alındı

- Uğureli, G., Küçükaltun, Ç., Çalışkan, M., Avan, B., Evgin, H. G., & Yurtbekler, M. (2023). An Effective Material İn Disaster Education: Educational Comics. *Journal Of Interdisciplinary Educational Research*. 7(15), S. 231-240.
- Undrr. (2019). *United Nations Office For Disaster Risk Reduction 2019 Annual Report*. Annual Report.
- Unisdr. (2006). 2006-7 Campaign “Disaster Reduction Begins İn Schools. <https://www.unisdr.org/2007/Campaign/Pdf/Wdrc-2006-2007-English-Fullversion.Pdf> Adresinden Alındı
- Ülçay, O. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Değerlendirmesi. *Ulusal Eğitim, Toplum Ve Dünya Dergisi*, 70-75.
- Valencia, M. I., Ali, M., Maryani, E., & Supriatna, N. (2018). Integration Of Disaster Risk Reduction İn The Curriculum Of Philippine Educational Institution. *Advances İn Social Science, Education And Humanities Research*, S. 463-468.
- Varol, N., & Buluş-Kırıkkaya, E. (2017). Afetler Karşısında Toplum Dirençliliği. *Dirençlilik Dergisi*, 1(1), S. 1-9 . <https://doi.org/10.32569/Resilience.344784>.
- Who. (1946). *The İnternational Health Conference*. World Heath Organization: <https://iris.who.int/handle/10665/85573> Adresinden Alındı
- Yavuz, Ö. (2014). Afetler Sonrası Yapılan Sosyal Yardımlar Ve Hizmetler . *İdeal Kültür Yayıncılık*.
- Yaylacı, C. T. (2015). Türkiye’deki Afet Ve Acil Durum Yönetimi Uygulamaları: Bir Alan Araştırması. Y. Y. Tezi. İçinde, *İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin .
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, Y., & Çalışkan, A. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin 21. Yüzyıl İnsan Profili Açısından Değerlendirilmesi. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 205-221.
- Yıllar, M. B., & Tomal, N. (Tarihsiz). 1. Bölüm: Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Yeni Değişikliklerle Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi*, 1-26.

- Yılmaz, A. (2003). *Türk Kamu Yönetiminin Sorun Alanlarından Biri Olarak Afet Yönetimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yılmaz, H., & Gülüm, E. (2024, 02 08). Afet Acil Durum Yönetimi Ve Afet Müdahale Planı Çerçevesinde Uygulamalar: Pazarcık – Elbistan Depremi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi 15(1)-Deprem Özel Sayısı*, S. 1-25.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Manolya Meyra Erdoğan

Yabancı Dil : İngilizce, Arapça

Doğum Yeri / Yılı :

E-Posta :

ORCID Numarası :

Eğitim Bilgileri :

2015, Yıldız-Selahattin Mıstıkoğlu Kız Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

2021, Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Görev Aldığı Projeler :

TÜBİTAK BİÇABA. 122K955. Okul Öncesi Dönem Çocukları İçin Aile

Katılım Multidisipliner Doğal Afet Okuryazarlığı Eğitim Modülünün Geliştirilmesi,
Uygulanması ve Değerlendirilmesi. **Araştırma Bursiyeri**, (03.05.2023-03.08.2023)